

Bandeexit i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune

Mette-Louise E. Johansen

VIVÉ

Bandeexit i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune

© VIVE og forfatterne, 2021

e-ISBN: 978-87-7119-982-6

Forsidefoto: Shutterstock/cenk art

Projekt: 301933

Finansiering: Danmarks Frie Forskningsfond

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD

Forord

Denne rapport bygger på fem måneders etnografisk feltarbejde hos Forebyggelsessektionen ved Østjyllands Politi i Aarhus samt Afdeling for Unge, job og Uddannelse i Aarhus Kommunes Magistrat for Beskæftigelse og Sociale Forhold. Rapporten er baseret på empiri om politiets og kommunens tværgående indsats over for bandekriminalitet og sætter specifikt fokus på den lokale udmøntning af det nationale bandeexit-program. Dataindsamlingen og analysen er udført af seniorforsker Mette-Louise E. Johansen, som er hovedforfatter af denne rapport og leder af forskningsprojektet "Policing gangs and violent extremism at the Danish safety-security nexus: a case study in the city of Aarhus". Projektet er en del af det større forskningsprojekt: "Affective prevention: Partnership policing and the transformation of urban security governance in Denmark", som er finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond (9038-00081B).

Kræn Blume Jensen

Forsknings- og analysechef for VIVE Social
2021

Indhold

Sammenfatning	5
1 Introduktion og metode	8
1.1 Introduktion	8
1.2 Forskningsdesign og metoder	12
2 National policy-ramme og lokal organisering.....	15
2.1 Det nationale bandeexit-program	15
2.2 Den lokale organisering af exitenheden	16
2.3 Formål og forskellige succesmål	18
2.4 Målgruppen for exit.....	19
2.5 Daglig organisering	20
2.6 Tænkning og tilgang	25
2.7 Andre opgaver.....	28
2.8 Metodespecifik indsats	30
3 Bandemiljøet i Aarhus	32
3.1 Lokale grupperinger	32
3.2 Volden	34
3.3 Sociale netværk.....	42
4 Exitforløbet.....	45
4.1 Visitation	46
4.2 Sikkerhed og relokalisering.....	56
4.3 Bolig og permanent flytning	61
4.4 Alternative sociale netværk	65
4.5 Proaktiv forebyggelse.....	67
5 Tværgående opsamling	72
5.1 Opmærksomhedspunkter på baggrund af undersøgelsens fund	73
Litteratur	75

Sammenfatning

Denne rapport omhandler resultaterne af en antropologisk undersøgelse af Østjyllands Politis og Aarhus Kommunes udmøntning af det nationale exitprogram for rockere og bander. Undersøgelsen er baseret på fem måneders etnografisk feltarbejde hos exitenheden i Aarhus samt kvalitative interviews med alle exitmedarbejderne, deres ledelse og syv udvalgte exitdeltagere. Fem af disse forløb blev fulgt med deltagerobservation gennem feltarbejdsperioden. Denne undersøgelse bygger videre på egen forskning i politiets arbejde, som er baseret på to feltarbejder på samlet set et år hos de samme medarbejdere ved Østjyllands Politi og Aarhus Kommune i 2016 og 2018. Som empirisk baggrundsviden for undersøgelsen ligger derudover egen forskning blandt udsatte familier og unge i Aarhus, der er baseret på et års etnografisk feltarbejde i Gellerupparken i 2009-2010.

Formålet med rapporten er at give en praksisrettet analyse af arbejdet med bandeexit i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune og dermed bidrage til en bedre forståelse af, hvordan det nationale exitprogram opleves og håndteres af medarbejderne og en gruppe exitdeltagere. Rapporten er ikke en evaluering af exitindsatsen, men en analyse af nogle centrale elementer i exitdeltagernes forløb.

Rapporten er ment som supplement til eksisterende statistiske og registerbaserede undersøgelser af bander og grupperinger i Danmark samt en udbygget og opdateret viden om det nationale exitprogram fra tidligere undersøgelser foretaget af Justitsministeriets Forskningskontor. Idet undersøgelsen er baseret på etnografisk feltarbejde hos exitenheden, tilvejebringer den et nyt lokalt indblik i politiets og kommunens praksis og organisering af exitprocessen og udvalgte exitdeltageres oplevelser heraf.

Materialet viser følgende om den lokale organisering af det nationale exitprogram i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune:

Exitprogrammet varetages i et praksisfællesskab bestående af medarbejdere, der har erfaring med tværsektorielt samarbejde med hinanden fra andre indsatser (fx med antiradikalisering). Nogle af disse indsatser har delvist inspireret til indførelsen af bestemte metoder og organisering af det daglige arbejde, som i høj grad er vokset nedefra. Exitenheden har fx indført den socialfaglige metode Signs of Safety som struktur for møder med exitdeltagerne. Det daglige arbejde er anlagt således, at en exitenhed, bestående af aktører fra politiet og kommunen, arbejder sammen i makkerpar og har et højt niveau af kommunikation og mikrokoordinering. Exitarbejdets mest centrale praksis er personbåren koordinering med en bred vifte af fagprofessionelle i forskellige dele af velfærdssystemet. En vellykket sagsbehandling forudsætter derfor også, at exitenheden har gode evner til at samarbejde på tværs af organisationerne i systemet. Målgruppen for exit udgør en særligt sårbar og udsat gruppe, der kan have vanskeligt ved at forlade dens kriminelle miljø, og som derfor har behov for ekstra støtte og hjælp til at gøre dette. Målgruppen har ofte komplekse problemstillinger, og exitforløbene bliver derfor tilrettelagt konkret og individuelt i samarbejde med exitdeltagerne. Exitprocessen er dog underlagt organisationernes succesmål om sikkerhed, bolig og selvforløb. Karakteristisk for medarbejdernes tilgang til exitarbejdet er at finde nye løsninger i stedet for at 'straffe' og sanktionere exitdeltagerne, hvis de ikke kan overholde aftaler, der skrives ind i en exitkontrakt. Det kan blive nødvendigt løbende at revurdere deres egnethed til exit og i sidste instans stoppe exitforløbet, men medarbejderne vil forsøge at afprøve flere forskellige løsninger først.

Materialet viser følgende om den lokale kontekst for exitdeltagernes exitforløb:

Bandemiljøet i Aarhus består primært af løse grupperinger og netværk af venner, der er vokset op sammen og har tilhørsforhold til de udsatte boligområder. Det betyder, at exitdeltagerne er bundet op i relationer, der går på tværs af grupperingerne og andre ikke-kriminelle relationer og familie, og det kan være udfordrende at forlade banden samtidig med at skulle holde fast i familien. De skal således ofte fjerne sig fra nogle relationer, mens de skal bevare andre inden for samme netværk. I det miljøet er tæt og består af bandemedlemmer, der er vokset op sammen, er volden og konflikterne præget af personlige opgør og hævn. Hvis exitdeltagerne oplever et stort pres fra at stå alene i situationer, hvor de føler sig truede, kan det udgøre en afgørende motivationsfaktor for at forlade bandemiljøet. Selvom det får dem til at søge ind i exitprogrammet, danner bandemiljøet dog stadig en kontekst omkring deres liv. Volden fortsætter under og efter exitforløbet i form af trusler, gæld, hævn, psykiske og fysiske senfølger efter overfald, fordrivelse fra hjem og boligområde og behov for beskyttelse. Samtidig forfølger tiden i bandemiljøet også exitdeltagerne i form af retssager og fængselsdomme, der vedrører tidligere kriminelle forhold – nogle forhold, som ofte går flere år tilbage. Sådanne retssager kan dukke op midt i eller efter exitprocessen og medføre fængselsophold, der udfordrer exitforløbets indsats eller den nye tilværelse efter et forløb. Nogle af exitdeltagerne er blevet rekrutteret ind i bandemiljøet under et fængselsophold, og exitmedarbejderne er særligt opmærksomme på, at nye fængselsdomme kan medføre tilbagefald.

Materialet viser følgende om medarbejdernes og exitdeltagernes oplevelse og håndtering af exitforløbene:

Exitprocessen er betinget af den lokale kontekst, hvor volden og de tætte relationer til andre bandemedlemmer fortsat griber ind i exitdeltagernes liv (som gæld til andre i bandemiljøet, senfølger efter vold, behov for beskyttelse m.m.). Exitdeltagernes motivation, egnethed og kontaktbarhed er skiftende og ustabil undervejs i exitprocessen, fordi de stadig kan påvirkes af bandemiljøet. For at håndtere målgruppens ustabilitet arbejder exitenheden blandt andet med en tidsbegrænset visitationsperiode, hvor det at skrive exitkontrakt bliver brugt som motivationsfaktor. Medarbejderne skal løbende vurdere exitdeltagernes motivation til at forlade bandemiljøet, og motivationen skal bunde i et reelt ønske om at stoppe med at begå kriminalitet. Den lange visitationsperiode er således et taktisk rum til at håndtere exitdeltagernes udsving og ustabilitet og bruges samtidig til at undgå brud på en underskrevet kontrakt.

Under exitforløbet skal medarbejderne også håndtere, at exitdeltagerne har svært ved at stå alene. Ligesom at det at stå alene i en truende og svær situation kan drive dem væk fra bandemiljøet, kan oplevelsen af at være alene også drive dem væk fra exitforløbet. Exitprogrammet kan i den sammenhæng godt være udfordret på at møde exitdeltagernes behov for nye autentiske relationer. Det kan også være en udfordring, hvis der opstår for stor diskrepans mellem exitdeltagernes fokus på sociale netværk og medarbejderne fokus på organisatoriske successmål, såsom bolig eller beskæftigelse. Et af de tidspunkter, hvor der er øget risiko for, at exitdeltagerne afbryder deres exitforløb, er, når de sendes i relokation. Relokation er et akut tilbud om sikkerhed, hvor exitdeltagerne sendes alene i sommerhus eller på et hotel, fordi de er truede. Det kan kræve en håndholdt indsats at bruge perioden under relokation til at finde en permanent bolig et andet sted, så exitdeltagerne kan komme væk fra bandemiljøets territorium. Dog er exitdeltagerne nogle gange allerede fordrevet fra deres hjem og boligområde, når de søger exit, og det bidrager til, at de skal finde bolig et andet sted. Samtidig sætter fordrivelsen betingelser for, hvordan exitdeltagerne kan bevæge sig i byen, og hvor de kan bo. Exitdeltagerne flyttes til steder, som de ikke har et tilhørsforhold til, hvor de kan komme til at føle sig fremmedgjorte og endnu mere alene, men også placerede i et nyt mulighedsrum. Det viser sig i undersøgelsen, at boligforeningerne og den sociale boligtildeling utilsigtet kan

komme til at modarbejde exitforløbene, når exitdeltagere eller deres rivaler tilbydes bolig tæt på hinanden eller hinandens territorier. Derfor er det vigtigt, at myndighederne samarbejder på tværs af systemet i disse sager.

Idet de lokale forhold i bandemiljøet præger arbejdet med exit, har større bandekonflikter indflydelse på exitarbejdets dynamik. Når der er konflikter i miljøet, kan exitdeltagerne finde på at trække sig, fx fordi de søger tilbage til miljøet for beskyttelse eller for at yde beskyttelse, og deres kontaktbarhed ændres. Når konflikterne er drevet over, bliver exitenheden opsøgt igen, nogle gange mere intenst end før. Det betyder, at exitarbejdets dynamik svinger mellem håndholdt indsats og perioder med standby. Exitarbejdet indebærer reaktivt politiarbejde på den ene side og langsigtet beskæftigelses- og integrationsarbejde i samfundet på den anden side. Integrationsarbejdet skal forstås som indsatser, hvor exitdeltagere med anden etnisk herkomst end dansk har behov for særlig støtte til eksempelvis at få NemID, ansøgning om opholdstilladelse, etablere sig i bolig eller søge om uddannelse. Samtidig følger exitarbejdet også et bredere mål om forebyggelse i forhold til sikkerhed og tryghed i lokalsamfundet, og medarbejderne skal både have øje for de individuelle forløb og deres betydning i forhold til gruppedynamikken i bandemiljøet. Det vil sige, at exitarbejdet kræver et blik for kortsigtede og langsigtede effekter af de indsatser og virkemidler, der gøres brug af, kendskab til miljøet og stor forståelse for, hvordan det påvirker målgruppen undervejs i exitprocessen.

1 Introduktion og metode

1.1 Introduktion

Formålet med denne rapport er at give en praksisrettet analyse af arbejdet med bandeexit i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune. Rapporten henvender sig til medarbejdere, ledere, samarbejdspartnere, relevante organisationer samt policy-udviklere i forebyggelsen af bandekriminalitet i Danmark. Rapporten analyserer udmøntningen af det nationale bandeexit-program i Aarhus og afgrænser sig derved til en specifik lokal kontekst og praksis.

Rapporten er ikke en evaluering af exitindsatsen, men en analyse af nogle af de mest centrale elementer i exitdeltagernes forløb. Rapporten er ikke bestilt af en rekvirent, men bygger på datamateriale fra forskningsprojektet "Affective Prevention: Partnership policing and the transformation of urban security governance in Denmark", som er finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond. Derudover trækker rapporten på baggrundsmateriale fra tidligere forskningsprojekter varetaget af Mette-Louise E. Johansen.

Rapporten indeholder en beskrivelse af exitindsatsen i Aarhus samt en række udvalgte tematiske analyser. Det overordnede mål er at redegøre for, hvad exitforløbet indebærer for både exitdeltagerne og medarbejderne, og dermed at skabe en bedre forståelse for, hvordan det nationale exitprogram opleves og håndteres lokalt af disse parter. Rapporten skal bruges til at kvalificere forståelsen af praksis i policy-udviklingen på bandeområdet og i det videre arbejde med at udvikle det nationale bandeexit-program samt indsatser og samarbejdsmodeller bredere set, som skal have en virkning i forhold til at bekæmpe bandekriminalitet. Rapporten giver en række kvalificerede forslag til, hvad der skal til, for at det lykkes for medarbejdere og exitdeltagere at gennemføre et exitforløb.

Rapporten bygger på fem måneders etnografisk feltarbejde ved Forebyggelsessektionen ved Østjyllands Politi og Afdeling for Unge, Job og Uddannelse i Aarhus Kommune (fremover: kommunen). Metodologisk har feltarbejdet været gennemført som et organisationsetnografisk studie (Rhodes, 2011) og et in situ-etnografisk studie af politiets hverdag (Van Maanen og Kolb, 1982). Denne tilgang adskiller sig fra traditionelle kvalitative interviewstudier ved at kombinere observationer af hverdagspraksisser i en organisation – primært i det daglige kontormiljø – med samtaler og interviews med medarbejdere om deres arbejde. Styrken ved denne metodologiske tilgang er, at den giver et nuanceret indblik i den daglige praksis og i interaktionen mellem medarbejdere og målgruppen. Forskningsdesignet indfanger derved ikke kun, hvad medarbejdere og deres målgruppe siger, at de gør, men også, hvad de rent faktisk gør. Metoden har været suppleret af interviews med udvalgte exitdeltagere.

Rapporten er struktureret i fire dele. Første del introducerer rapporten, undersøgelsesdesignet og metoden. Anden del beskriver exitmodellen i Aarhus med fokus på den nationale policy-ramme og lokal organisering, herunder indsatsens succesmål, metoder og medarbejderstab. Tredje del er en beskrivelse af bandemiljøet i Aarhus samt af voldens og relationernes karakter i bandemiljøet. Endelig indeholder den sidste del af rapporten en redegørelse og analyse af exitdeltagernes forløb og exitmedarbejdernes praksis. Den

sidste del behandler temaerne visitation, sikkerhed, bolig, alternative sociale netværk og det reaktive/proaktive exitarbejde. Analysens konklusioner tilvejebringer en nuancering af indblikket i exitprocessens mange udfordringer og medarbejdernes daglige praksis og ender ud med en række opmærksomhedspunkter til det videre arbejde med at udvikle det nationale exitprogram.

1.1.1 Definitioner på bandebegrebet i forskningen

En gennemgang af den internationale forskningslitteratur viser en stor variation i, hvordan begrebet 'bander' er blevet defineret inden for forskellige fagdiscipliner. Der er ikke enighed om, hvad det er for et fænomen, man klassificerer som en bande, dvs. hvad en bande er eller gør, endside hvordan den konstitueres, og hvad der eventuelt opløser den. Bander er eksempelvis blevet defineret som alt fra kriminelle syndikater, narkokarteller, terrororganisationer og oprørsgrupper til løse grupperinger af kriminelle unge i fængselsmiljøer eller gademiljøer (Hazen og Rodgers, 2014). Disse kategoriseringer giver dog ikke så meget mening i forhold til at undersøge de underliggende logikker og dynamikker, der skaber en bande (Hagedorn, 2008). Ifølge professor i criminal justice, John Hagedorn, skal vi snarere forstå bander som sociale organisationer, der forandrer sig over tid, og som kan skifte mellem alle de forskellige førnævnte kategorier. De kan for eksempel tage form som løse grupperinger i en periode, blive mere strukturerede i en anden periode og motiveres til politisk oprør i en tredje periode (Hagedorn, 2008; Ayling, 2011).

I sociolog Frederic Thrasher's (1936) klassiske studie af bandelivet i 1930ernes Chicago blev bander definerede som sociale formationer, der tager deres egen unikke form i forhold til den sociale, politiske og samfundsmæssige kontekst, de befinder sig i (Thrasher, 1936: 5). Thrasher's studier viste dog, at på trods af deres forskelle har de fleste bander en stærk territorial karakter. Det har inspireret mange forskere til at definere bander som byfænomener (Jütersonke, Muggah og Rodgers, 2009; Manwaring, 2005), og studier både i USA, Europa og i udviklingslande i det globale Syd viser, at bander ofte opstår på baggrund af fattigdom og trange kår i ghettoer (Venkatesh, 1997), slumområder (Suttles, 1968; Jensen, 2008), gademiljøer (Vigil, 2002) og sociale boligområder i udkanten af store byer (se også Jankowski, 1991; Wacquant, 2008; Rodgers, 2009). I forskningslitteraturen læner de mest gængse definitioner på begrebet gadebander sig op ad dette fokus på fattigdom og by- og boligområdes forhold. Thrasher's tidlige pionérstudier fra USA definerede bander som grupper, der først opstår spontant, og som sidenhen konsolideres gennem konflikt, hvorigennem gruppen udvikler interne strukturer, traditioner, fællesskabsforståelse, moralkodekser, gruppeidentitet, loyalitet og territorial tilknytning (Thrasher 1936: 57).

Chicagoskolens studier blev i efterkrigstidens bandeforskning kritiseret for at have for lidt fokus på kriminalitet (Petersen og Ladefoged, 2018: 32; Fraser, 2017). I efterkrigstiden vandt bandeforskningen indpas i den kriminologiske forskning (Klein og Maxson, 2006), og her blev bandedynamikker særligt undersøgt med fokus på ungdomsliv, ungekulturer, afvigeradfærd og risikoadfærd (Petersen og Ladefoged, 2018: 30-33). Meget af denne forskning har således haft udgangspunkt i studier af unge, men det er i stigende grad blevet vigtigt at bevæge sig videre i forskningen og at se på, hvordan bander i høj grad også er udgjort af voksne i udsatte positioner. I Danmark har man udvidet målgruppen for bandeindsatsen til at inkludere voksne fra 18 år og opefter, og det stiller nogle

krav til, at vi i forskningen også må operere med en forståelse af bandefænomenet som andet og mere end en ungdomskultur. Den udvidede målgruppe har desuden stor betydning for, hvilke aktører der får en central rolle i varetagelsen af exitprogrammer og forebyggende indsatser, og hvordan bander defineres af disse aktører.

I forskningen er der ikke konsensus om definitionen af bander, men der er bred enighed om, at måden bander defineres på, har indflydelse på den måde, som staten, regeringen og myndighederne reagerer over for banden på (Rodgers og Jensen, 2015; Decker og Pyrooz, 2015; Pyrooz og Mitchell 2015). Det vil sige, at hvis bander associeres med begreber som eksempelvis 'terrororganisationer', så vil myndighedernes respons ske inden for rammerne af, hvordan man bekæmper terror. Det samme kan vi se, når bander forstås ud fra et begreb om ungdomskriminalitet, hvor responsen sker i regi af børne- og unge-sektoren. I analysen i denne rapport tages der ligeledes udgangspunkt i, at der er en sammenhæng mellem forståelsen af bander og responsen på bander – både på nationalt niveau, lokalt niveau og i relationen mellem individuelle exitdeltagere og medarbejdere. Det er derfor vigtigt at undersøge, hvordan man på policy-niveau definerer bander, hvad det er for nogle dele af systemet, der varetager bandeexit, og hvordan medarbejdere, der arbejder med bandeexit i praksis, forstår problemet og tilgår bandemiljøet.

Rapporten bygger på den forskningslitteratur, der ser på, hvordan byen danner konteksten for sociale og territoriale dynamikker i bandemiljøet (Rodgers, 2010). I rapporten anvendes begrebet bandeområder (gangland) som betegnelse for det landskab og byrum, som banderne har et tilhørsforhold til og kæmper i og for, og dermed for det byområde som kontrolleres af forskellige rivaliserende grupperinger (Thrasher, 1936). Det skal understreges, at bandeområderne danner hjem for familier og beboere, som intet har med bandekriminaliteten at gøre. Begrebet er ikke en betegnelse for den brede befolknings karakteristika i disse områder. I rapporten forstås begrebet – ligesom bandebegrebet – som et foranderligt fænomen, hvor grænserne flytter sig, og hvor områderne for eksempel i perioder kan udvikle sig fra åbne offentlige byrum til lukkede krigslignende konfliktzoner for bandemedlemmerne. Som mange studier viser, har bandeområdet en afgørende betydning for bandemedlemmernes oplevelse af tilhørsforhold og identitet (Jensen, 2008) og for, hvordan bandemedlemmer kan og ikke kan bevæge sig i byen. Nogle bandemedlemmer er udelukkede fra at kunne nærme sig det område, som deres egen bande eller gruppering har tilhørsforhold til, når de har forladt miljøet. De kan af gode grunde heller ikke nærme sig de rivaliserende banders territorier. Bandeområdet er således både et socialt, relationelt og geografisk rum, og det har en fundamental betydning for bandemedlemmernes muligheder i hverdagen.

Ud over litteraturen om bander som territoriale størrelser, bygger rapporten på den forskningslitteratur, der undersøger bandedynamikker i relation til politiet og myndighederne (Felker-Kantor, 2021; Hinton, 2016). Som nævnt ovenfor viser litteraturen, at politiske og professionelle definitioner på bander har indflydelse på praksistilgangen til bander. Litteraturen viser samtidig også, at bander ikke kun definerer sig selv ud fra og op imod hinanden, men også i høj grad ud fra og op imod myndighederne omkring dem (Duran, 2013; Lopez-Aguado og Walker, 2019; Rios, 2011). Typen af myndigheder – og de definitioner og praksisser, som de kommer med – bliver derfor i rapporten anset som delvist medskabende til udviklingen i, og afviklingen af, bandemiljøet.

1.1.2 Definition på bander i dansk policy-sammenhæng

I Danmark opererer man på policy- og praksisniveau ud fra en definition på bander, der på mange punkter resonerer med Thrasher's tidligere definition af bander som 'flydende' og foranderlige størrelser (Thrasher, 1936). Siden 2017 har definitionen for personkredsen for exitprogrammet inkluderet både formaliserede og løse grupperinger samt ikke-registrerede bander. Det Kriminalpræventive Råd skriver, at grænsen mellem bander og løse kriminelle grupperinger ikke er entydig, og nogle grupper vil i perioder anvende navn og symboler, mens de i andre perioder kan være løst knyttet til hinanden (Det Kriminalpræventive Råd, 2021). På myndighedsniveau har man dog lagt vægt på kriminalitet som en afgørende faktor for, hvad der kan og ikke kan defineres som bande. Det Kriminalpræventive Råd betegner således bander som:

... en gruppe af personer, der begår alvorlig, organiseret kriminalitet, og som orienterer sig mod at skabe profit. Gruppen har ofte et navn og særlige kendetegn som fx rygmærker eller tatoveringer. De styrende medlemmer er oftest voksne personer. Mange grupper i Danmark kan ikke betegnes som bander. De, der kan, er forskellige og kan ændre karakter og sammensætning over tid, og det er ikke alle deres aktiviteter, der involverer kriminalitet. (Det Kriminalpræventive Råd, 2014)

Det Kriminalpræventive Råd har tidligere fremhævet, at politiet skelner mellem rockere og bandegrupperinger, hvor rockergrupperinger har en veldefineret organisation, en hierarkisk struktur og klubhuse, hvorimod de fleste bander har en løsere organisering, og typisk er centreret omkring en eller flere toneangivende personer. Politiet skelner ikke længere mellem rockere og bandegrupperinger ud fra disse kriterier. Juridisk set skelnes der mellem registrerede og ikke-registrerede bander, men begge dele udgør i dag personkredsen for det nationale exitprogram. Registrerede bander er grupper, der på baggrund af deres adfærd og karakteristika er registreret som bander i Politiets Efterforskningsstøtte Database (PED) (Nationalt Efterforskningscenter, 2021).

1.1.3 Bander og exitforløb: kort i tal

Feltarbejdsperioden samt interviewperioden til denne undersøgelse løb fra april 2020 til marts 2021. Dansk politi havde den 1. april 2021 registreret 1.238 personer som tilknyttet en rocker- eller bandegruppering. Disse personer blev i den forgangne del af året sigtet 1.916 gange for overtrædelser af straffeloven, lov om euforiserende stoffer eller våbenloven (Nationalt Efterforskningscenter, 2021: 2).

For at få indblik i omfanget af exitforløb på nationalt niveau er der indhentet skriftligt materiale fra Det Nationale EXIT-kontaktpunkt. På baggrund af en henvendelse rettet i juni 2021 oplyser organisationen, at der i 2021 på nationalt plan i alt er registreret: 23 sager i visitation, 134 sager i exit og 218 afsluttede sager. Exittallene er opdelt i forskellige kategorier. De personer, som er i gang med at blive visiteret til et exitforløb, dem som er aktive i et exit forløb, og dem, som har gennemført et exitforløb med betingelserne efterlevet. Der findes ingen offentlige opgørelse over, hvordan disse tal er fordelt mellem politikredsene.

Det skal understreges, at der er en margenforskel i opgørelserne fra Det Nationale EXIT-kontaktpunkt og opgørelserne, som er offentliggjort i Rigspolitiets kvartalsrapport fra marts 2021, hvor der er opgjort i alt 143 personer i exitforløb på nationalt niveau ved udgangen af marts 2021 (Nationalt Efterforskningscenter, 2021: 4). Kvartalsrapporten fremhæver, at det nationale exitprogram er målrettet personer, som Rigspolitiets Nationale Efterforskningscenter (NEC) har registreret som tilknyttet en rocker- eller bande-gruppering i Danmark. Denne rapport tager forbehold for tallene i forhold til den margenforskel, der optræder mellem organisationernes opgjorte tal.

1.2 Forskningsdesign og metoder

Denne rapport bygger på 5 måneders etnografisk feltarbejde i 2020 hos Østjyllands Politi og Aarhus Kommune. Derudover er der indsamlet data gennem en række kvalitative interviews med exitdeltagere og medarbejdere fra exitenheden i Aarhus. Begge dele har været gennemført som led i forskningsprojektet 'Policing gangs and violent extremism at the Danish safety-security nexus: a case study in the city of Aarhus'. Projektet er en del af det større forskningsprojekt: "Affective prevention: Partnership policing and the transformation of urban security governance in Denmark", som er finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond.

Rapporten bygger derudover på eksisterende viden fra egen forskning om udsatte familiers møde med myndigheder og velfærdsprofessionelle i udsatte boligområder i Aarhus (Johansen, 2013, 2017a, 2020; Johansen & Jensen, 2017) og politiets arbejde med anti-radikalisering og kriminalitetsforebyggelse i Danmark (Johansen, 2017b, 2018, 2019).

Feltarbejdet blev udført fra maj til oktober 2020. Gennem feltarbejdet samt efterfølgende fra december 2020 til marts 2021 blev der udført kvalitative interviews med medarbejdere og exitdeltagere.

Metodologisk er feltarbejdet udført som organisationsetnografi (Rhodes, 2011) og in situ etnografisk studie af politiets hverdag (Van Maanen, 1973). Denne tilgang adskiller sig fra traditionelle kvalitative interviewstudier ved at kombinere observationer af hverdagspraksisser i en organisations daglige kontormiljø med samtaler og interviews med medarbejdere om deres arbejde. Mange politistudier har haft et etnografisk udgangspunkt og anser det for en tvingende nødvendighed at være tilstede for at kunne beskrive og forstå den virkelighed, som politiets arbejde udfolder sig i (Van Maanen, 1973: 5; Sausdal, 2020, 2021: 791; Sausdal og Vigh, 2019; Christensen og Albrecht, 2020). Udgangspunktet for det etnografiske feltarbejde er, at der kan være forskel på, hvad folk siger, og hvad de gør. Der kan være mange dele af folks praksis, som de antager for at være selvfølgeligheder og derfor ikke sætter ord på eller som af andre årsager ikke italesættes (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2011). Der kan også være professionelle og private anliggender og elementer fra folks liv, der spiller ind på deres arbejdsliv, som de ikke selv sætter i forbindelse med de svar, som de giver i en interviewundersøgelse. For eksempel viser nogle politistudier, at hverdagen gøremål, såsom at også politiet skal hjem og hente børn, har indflydelse på politiarbejdet (Sausdal, 2021). In situ etnografi

handler om at være tilstede, så observationer af hverdagen kan tilvejebringe et nuanceret billede af praksis og særligt af interaktionen mellem medarbejdere og mellem medarbejdere og deres målgruppe.

Feltarbejdet i denne undersøgelse har bestået af observationer gennem 50 fulde arbejdsdage fordelt over 5 måneder med tilstedeværelse i kontormiljøerne i Forebyggelsessektionen og kommunen. Observationsmaterialet består af direkte indskrevne beskrivelser af praksis, møder og samtaler og noter fra møder med exitdeltagere. Det, der kendetegner exitsamarbejdet mellem politiet og kommunen i Aarhus, er, at medarbejderne bevæger sig mellem hinandens kontormiljøer på daglig basis. De går helt konkret meget rundt til hinanden og sidder sjældent ved deres skrivebord i løbet af en arbejdsdag. Mange møder bliver holdt i Forebyggelsessektionens hus, som derfor dannede ramme for de fleste observationer. Exitmedarbejderne lod forskeren 'skygge' dem rundt til forskellige møder, exitsamtaler, når de gik fra det ene kontor til det andet, og når de kørte på besøg til forskellige samarbejdspartnere eller exitdeltagere. Derudover blev der foretaget deltagerobservationer ved exitenhedens interne møder, som finder sted hver anden uge hos Forebyggelsessektionen, og hvor exitenhedens medarbejdere og deres nærmeste ledelse deltager.

Ud over deltagerobservation blev der udført en række ustrukturerede interviews og etnografiske samtaler (Madden, 2017) med medarbejderne om, hvorfor de gjorde, som de gjorde, og om både professionelle og private anliggender, som påvirkede deres arbejdsliv. I løbet af de sidste måneder blev der foretaget uddybende, semistrukturerede interviews med samtlige exitmedarbejdere og deres ledelse (Kvale, 2008; Wadel, 2015). Interviewmaterialet indeholder 16 interviews á 2-3 timers varighed og bygger på talrige forudgående samtaler. Interviewmaterialet omhandler de tematikker, som udfoldes i analysen i denne rapporten.

For bedre at kunne forstå exitforløbets mange elementer blev der i samarbejde med exitkoordinatorene udvalgt fem exitforløb, som blev fulgt gennem feltarbejdet med samtykke fra exitdeltagerne. Ud af disse forløb blev to afsluttet med succes under feltarbejdsperioden, mens de andre fortsat var i gang ved undersøgelsens udgang. Det indebærer deltagelse i medarbejdernes samtaler og SoS-møder med exitdeltagerne, indblik i deres sager og interviews med deltagerne om deres oplevelser af forløbet. Derudover blev der foretaget interviews med et par andre udvalgte exitdeltagere, som var ved at afslutte deres forløb. Disse interviews omhandlede, hvad der havde udfordret dem under forløbet, og hvilken støtte de havde fået undervejs. Interviewmaterialet med exitdeltagerne indeholder 8 semistrukturerede interviews á 1-3 timers varighed. Det var ikke muligt at foretage deltagende observationer af exitdeltagernes liv og hverdag af hensyn til deres anonymitet og sikkerhed.

Samtlige noter og interviews til denne rapport er blevet kodet og analyseret med brug af databehandlingsprogrammet NVivo. Koderne har været tematiserede efter exitforløbets forskellige elementer, såsom 'visitation', 'relokalisering', 'sikkerhed' osv. Materialet er kodet med det formål at finde mønstre i exitdeltagernes og medarbejdernes praksis, oplevelser, bekymringer og anliggender i forhold til exitprocessen.

Som baggrund for denne undersøgelse er der blevet indhentet sikkerhedsgodkendelse svarende til 'fortroligt' ved Rigspolitiet, og der er blevet underskrevet en tavshedserklæring. Forskningsprojektet er anmeldt til Fortegnelsen ved Aarhus Universitet og senere videregivet til VIVE efter gældende regler. Data er indsamlet og opbevaret i henhold til Aarhus Universitets retningslinjer til forskere om databeskyttelse (<https://medarbejdere.au.dk/informationssikkerhed/databeskyttelse/saerligt-om-forskning/>). Aarhus Universitet følger Datatilsynets retningslinjer for GDPR og databeskyttelsesloven (Lov nr. 502 af 23/05/2018). Alle personer, der optræder i denne rapport, er anonymiserede, der bruges ingen navne, og andre personhenførbare data er slettet. Stednavne og navne i forbindelse med bander og grupperinger bliver ikke nævnt og er fjernet fra citater og interviewudsnit.

Rapporten bygger også på baggrundsmateriale og eksisterende viden fra egen forskning om udsatte familiers møde med myndigheder og velfærdsprofessionelle i udsatte boligområder i Aarhus (Johansen 2013, 2017a, 2020; Johansen & Jensen, 2017). Dette forskningsprojekt var baseret på et års etnografisk feltarbejde hos forskellige udsatte familier med børn i fængsel og i kontakt med lokale myndigheder i et udsat boligområde i Aarhus. Feltarbejdet gav et indgående indblik i disse familiers hverdagsliv og deres møde med myndigheder og velfærdsprofessionelle om deres børn og familieliv. Under feltarbejdet blev også de unge fulgt i deres ungemiljø i boligområdet og de tilstødende boligområder, og der blev foretaget ugentlige fængselsbesøg sammen med forældre, der havde indsatte voksne børn i danske arresthuse og fængsler. Børnenes retssager blev observeret lige såvel som familiernes håndtering af situationen i hjemmet og i deres omgangskreds i boligområdet. Derudover blev der foretaget deltagerobservation i familiernes sociale liv og rejser hjem til familie i Mellemøsten. Undersøgelsen havde fokus på, hvordan familierne som helhed, og forældrene i særdeleshed, navigerer i mødet med myndigheder og velfærdssystemet omkring børnenes adfærd og kriminalitet. En del af den viden, som blev tilvejebragt af undersøgelsen, var desuden et indblik i grupperingernes daværende territorier, konflikter og loyaliteter. Til denne rapport er denne viden blevet opdateret ved brug af offentligt tilgængelige elektroniske kilder og litteratur.

2 National policy-ramme og lokal organisering

2.1 Det nationale bandeexit-program

I 2011 lancerede regeringen den nationale rammemodel 'En vej ud!' til et styrket myndighedssamarbejde over for rockere/bandemedlemmer, der ønsker at forlade det kriminelle miljø (Justitsministeriet, 2011). Rammemodellen blev udformet af en national projektgruppe bestående af en række danske ministerier og aktører, bl.a. Rigsadvokaten, Rigspolitiet og Kommunernes Landsforening. Desuden bidrog en undergruppe bestående af lokale aktører fra politikredsene og relevante kommunale forvaltninger til udviklingen af rammemodellen. Ifølge exitenheden eksisterede der ikke noget nationalt exitprogram i Danmark, som rettede sig specifikt til rockere/bandemedlemmer før rammemodellen fra 2011. Det vil sige, at bandeexit er et forholdsvist nyt indsatsområde, som efter 10 år ikke anses som færdigudviklet af de medarbejdere, der indgår i denne undersøgelse.

I den nationale rammemodel blev det formuleret, at der skulle nedsættes tværsektorielle exitenheder i de politikredse, hvor der er lokalt behov for en målrettet indsats (Justitsministeriet, 2011: 6). Exitenhederne skulle sammensættes af repræsentanter fra politiet, Kriminalforsorgen og kommunen samt inddrage andre relevante myndigheder og organisationer ad hoc. Exit-enhederne fik til opgave at vurdere exitdeltageres motivation og egnethed for at gå i exit samt at følge op med et koordineret exitforløb. Endvidere blev det formuleret, at der skulle udpeges en exit-koordinator i enhederne, som skulle bistå kontakten mellem exitdeltageren og myndighederne, samt have ansvar for at få udfyldt en exitkontrakt med exitdeltageren. Kontrakten skulle udarbejdes efter individuelle behov og beskrive detaljeret, hvilke tiltag og foranstaltninger myndighederne kunne iværksætte, hvem der havde ansvaret og hvilke krav der skulle stilles til exitdeltageren (Justitsministeriet 2011: 7). I rammemodellen blev der ikke afsat ekstra midler til exitprogrammet, men ressourcerne skulle findes inden for velfærdssystemet. Samtidig pegede rammemodellen på, at exitenhederne skulle arbejde både hurtigt og proaktivt, idet exitdeltagerens motivation for at forlade rocker-/bandemiljøet kan være meget kortvarig (Justitsministeriet 2011: 4).

Den nationale rammemodel blev startskuddet til, at man iværksatte exitprogrammer i næsten alle danske politikredse (Pedersen, 2014a: 2). Rammemodellen blev i 2014 styrket yderligere med regeringens lancering af 'Bandepakke II – et fast greb om banderne', hvor der blev tildelt midler til etableringen af Det Nationale EXIT-kontaktpunkt hos Rigspolitiet og oprettet en pulje til finansiering af særlige tiltag, såsom fjernelse af tatoveringer, relokalisering og psykologbistand under exitforløbet (Regeringen, 2014). Det nationale EXIT-kontaktpunkts overordnede rolle blev at rådgive og understøtte myndighedernes arbejde med exitprogrammerne (bl.a. med manualudvikling) og at administrere puljen til særlige tiltag.

I 2017 lancerede regeringen 'Bandepakke III – Bander bag tremmer', som udvidede den nationale rammemodel på flere punkter (Regeringen, 2017). Bandepakke III var grund-

læggende et initiativ til skærpede straffe og hårdere kurs mod rocker-/bandekriminaliteten i Danmark, bl.a. med indførelsen af opholdsforbud, fordobling af strafferammen for visse alvorlige forbrydelser, større mulighed for udvisningsdomme, stop for prøveløsladelse og en række andre initiativer for at fjerne rockere/bandemedlemmer fra gaden. I Bandepakke III blev personkredsen for exit udvidet til at inkludere ikke-registrerede bandemedlemmer og løse grupperinger (Regeringen, 2017: 5).

Den nationale rammemodel er blevet evalueret med flere delrapporter, der bl.a. leverer analyser af udvalgte exitforløb (Pedersen, 2015, 2016), og der er blevet lavet en kortlægning af tiltag under rammemodellen i politikredsene i 2014 (Pedersen, 2014a). Delrapport 1 og 2 fra 2015 og 2016 er baserede på spørgeskemaundersøgelser med rockere/bandemedlemmer og peger på nogle af medlemmernes bekymringer, deres mest markante behov for støtte samt forskelle i behovene afhængig af, om der er tale om rockere eller bandemedlemmer. Kortlægningen af tiltag i politikredsene under rammemodellen peger primært på, at rockernes/bandemedlemmernes behov er forskellige, myndighedernes forståelse og organisering af exit er forskellig, og der er forskelle på brugen af metoder (Pedersen, 2014a). Efter evalueringen blev der i 2019 nedsat en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter fra politiet, kommuner og Kriminalforsorgen, som skulle udarbejde en ensrettet exitmanual på baggrund af deres erfaringer med exitprogrammerne. Exitmanualen er udkommet i 2020 fra Det Nationale EXIT-kontaktpunkt og har til formål at skabe overblik og fremme ensartetheden i blandt andet sagsgange og metodekendskab (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 1).

2.2 Den lokale organisering af exitenheden

Implementeringen af et nationalt exitprogram i Danmark blev igangsat med rammemodellen i 2011, men som det er blevet påpeget i flere undersøgelser, er der lokale forskelle på myndighedernes organisering og fokus på exit (Pedersen, 2014a). Materialet i denne rapport tager udgangspunkt i, hvordan man i Aarhus valgte at udvikle og organisere indsatsen.

I Aarhus blev det Forebyggelsessektionen i Østjyllands Politi – senere i samarbejde med Afdeling for Unge, Job og Uddannelse i Aarhus Kommune – der kom til at varetage implementeringen af bandeexit efter 2011. I starten skulle der nedsættes en exitenhed, som skulle fungere for hele politikredsen men uden ressourcer til de enkelte tiltag. Ifølge politiet kom det primært til at fungere på chefniveau, hvor man kunne lave aftaler med kommunerne om at betale for relokaliseringen af en exitdeltager fra en kommune til en anden. Samtidig erfarede exitmedarbejderne, at der var en gruppe af de mest kriminelle borgere, som ikke havde gavn af exitprogrammet. Ifølge exitmedarbejderne kunne der være personer, som ikke var registrerede bandemedlemmer, der havde brug for hjælp, og som gerne ville i exit. Samtidig erfarede de, at der kunne være personer, som var registrerede bandemedlemmer, men som ikke begik organiseret kriminalitet og derfor ikke havde brug for hjælp. Ifølge politiet medførte dette, at der i 2015 blev nedsat en mindre arbejdsgruppe i samarbejde med kommunen, som udviklede projektet 'På rette kurs' (Rambøll, 2015). Projektet blev forankret i kommunen og gennemførtes i et samarbejde med Østjyllands Politi. Arbejdsgruppen valgte at 'møblere om' med fokus på at

styrke processen for de medarbejdere, der havde det operationelle ansvar for exitprogrammet. Dette skete samtidig med lanceringen af Bandepakke II og nedsættelsen af Det Nationale EXIT-kontaktpunkt, hvor der blev afsat puljemidler til særlige tiltag, således at der ikke længere skulle forhandles mellem kommunerne. På samme tidspunkt blev samarbejdet mellem politiet og kommunen mere konsolideret, og med projektet 'På rette kurs' blev der indført specifikke metoder til praksis.

Den tværsektorielle exitenhed i Aarhus kom til at bestå af:

- Østjyllands Politi: en exitkoordinator, tre politibetjente (varierende i perioder), en civilforebygger med socialpædagogisk baggrund samt nærmeste leder.
- Kommunen: en exitkoordinator, en virksomhedskonsulent, en socialrådgiver med særligt fokus på unge i risiko for at blive rekrutterede ind i bander samt nærmeste afdelingsleder.

Ud over denne kernegruppe skulle exitenheden arbejde tæt sammen med Kriminalforsorgen, og med tiden kom enheden også til ad hoc at inkludere lokalbetjente (bandekoordinatorer) med særligt lokalt kendskab til bandemiljøet i boligområderne i Aarhus.

Kendetegnende for exitmedarbejderne er, at de har tidligere erfaringer med at arbejde med rockere/bandemedlemmer. Medarbejderne har enten selv valgt at gå ind i exitenheden eller er blevet valgt på baggrund af deres erfaringer. Det er værd at bemærke, at der opstod et medarbejderoverlap mellem exitenheden og det såkaldte 'Infohus', som har ansvar for den lokale antiradikaliseringssindsats, og som allerede på dette tidspunkt fungerede i praksis i Aarhus (Johansen, 2017b). Rammemodellen for exit og exitenhederne i politikredsene på nationalt plan blev indført efter, at Infohuse blev etableret som led i den første nationale handlingsplan til forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings 'En fælles og tryk fremtid' i 2009 (Johansen, Warburg og Christensen, 2021). Infohuset i Aarhus var den første af sin slags, og udviklingen af samarbejdsmodellerne til forebyggelse af bander og ekstremisme er således sket sideløbende. Infohusets organisering, metoder og samarbejde blev en inspiration for, hvordan man anlagde bandeexit-indsatsen lokalt i Aarhus, og det er sket og sker stadig i en proces, hvor elementer fra Infohusets arbejde løbende er blevet taget op som mulige organiserende principper i bandeexit-samarbejdet. Eksempelvis arbejder man på nuværende tidspunkt med at anvende samme mødestruktur i exitenheden som i Infohuset. I exitenheden er sagerne fordelt forskelligt hos politiet og kommunen. I kommunen er det en enkelt exitkoordinator, der varetager samtlige sager i forhold til forsørgelse, dog i samarbejde med virksomhedskonsulenten. I politiet fordeles sagerne imellem flere medarbejdere, som så følger dem fra første visitation og optimalt set til afslutningen af sagen. Valget af, hvilke sager der går til hvilke politibetjente, foregår primært mellem de enkelte betjente og exitkoordinatoren i kommunen. Dette valg baseres på medarbejdernes erfaring og personlighed i et match med exitdeltageren.

Exitmedarbejderne og deres ledere fremhæver i materialet til denne rapport, at exitindsatsen i Aarhus er blevet udviklet over en årrække og er stadig under udvikling. De peger på, at etableringen af Det Nationale EXIT-kontaktpunkt og projektet 'På rette kurs' har været afgørende omdrejningspunkter for det økonomiske og metodiske grundlag, som indsatsen hviler på i dag. Østjyllands Politi har siden 2011 udarbejdet en exithåndbog

(Østjyllands Politi, 2017) og en drejebog (Østjyllands Politi, 2019), som beskriver de konkrete elementer i indsatsen, og som revideres løbende i forhold til, at indsatsen stadig forandrer sig.

2.3 Formål og forskellige succesmål

Det overordnede formål med bandeexit-indsatsen i Aarhus er, at exitdeltageren, der modtager exitindsatsen, kommer ud af organiseret kriminalitet (Østjyllands Politi, 2019: 3). Under dette overordnede mål arbejder exitenheden ud fra tre specifikke succeskriterier, der afspejler de organisatoriske succesmål, som er repræsenteret i den tværsæktorielle gruppe (Østjyllands Politi, 2017: 6):

- Sikkerhed (politiets succesmål)
- Forsørgelse (kommunens succesmål)
- Bolig (kommunens succesmål).

Det er vigtigt at understrege i forhold til disse succesmål, at når bandeexit varetages inden for voksenområdet, og Afdeling for Unge, Job og Uddannelse får en central position i arbejdet, bliver succesmålene for et vellykket bandeexit også formuleret på baggrund af succesmål inden for bl.a. beskæftigelse og uddannelse. Dertil kommer, at exitenheden har opbygget erfaringer med, at bolig og forsørgelse er afgørende for exitforløbet. Bandeexit bygger på erfaringer og succesmål, som er definerede af den forvaltning og magistrat, som indgår i exitsamarbejdet. Som denne exitmedarbejder udtrykker:

Vi arbejder primært med bolig, forsørgelse og sikkerhed. Det er primært en beskæftigelsesindsats til forskel fra Infohuset, hvor antiradikaliseringen er mere bred, fordi de exitdeltagere har bredere problemer, der er socialforvaltningen også inde over, det er den ikke i bandeexit. Til gengæld er Kriminalforsorgen med i exit ad hoc (...) det samme med voksen udsatte psykiatrien.

Det uddybes af en anden exitmedarbejder således:

Hvis du spørger, hvad et exitforløb egentlig er, så er den korte formulering, som også er i skrevet [drejebogen fra 2019], at det er en indsats for dig, som ønsker at forlade et etableret kriminelt miljø og har brug for hjælp til det. Og så er der jo så en overordnet national strategi for exit, hvor alle politikredse skal tilbyde et exitprogram, men det er forskelligt, hvordan man tilbyder et exitprogram fra det ene til det andet sted. I Aarhus er det ligeværdigt koordineret samarbejde mellem Østjyllands politi og Aarhus kommune. Det er ud fra de tre paramter, vi rammer forvaltningsområderne på det hele liv, som hedder forsørgelsen, uddannelse og arbejde; hvor skal du ende henne? Bolig og det sociale område. Og så selvfølgelig sikkerheden på politiets side. Det er dét vi siger, som er en helhedsorienteret indsats.

De forskellige organisations-succesmål kan have stor betydning for, hvad medarbejderne mener, der skal ske, for at et forløb er vellykket, og før de beslutter at være kommet i mål og kan afslutte det. Udfordringen med disse forskellige succesmål er ifølge

exitenhedens ledere at få fordelt ansvaret og samarbejdet, så målene kan forenes og prioriteres rigtigt undervejs. Dertil kommer, at succesmålene kalder på forskellige arbejdsgange, og at tidsligheden i disse arbejdsgange er forskellig. For eksempel skal politiet ofte reagere her og nu for at stille sikkerhed, hvorimod de i samarbejde med kommunens medarbejdere skal arbejde meget langsigtet og i et andet tempo for at sikre beskæftigelse og bolig, der i sidste ende skal få exitdeltageren ud af det kriminelle miljø. Dynamikkerne er således forskellige, og det skal håndteres både i samarbejdet og i relationen til målgruppen. En exitkoordinator understreger desuden, at succesmålene ikke kan standardisere forløbene, men tværtimod må tilrettes efter exitdeltagerens individuelle forløb:

Succeskriterierne er jo en lille smule diffuse. Men de bliver primært målt på deres kriminelle handlinger, og det kan være rigtig svært at måle dem på uddannelse og arbejde, fordi nogen af dem her har så forskellige baggrunde (...) Men kommer de ud af kriminalitet? Bliver de en mindre belastning for samfundet? Så er der andre, hvor man skal have nogle helt andre ambitioner. Målene er forskellige i forhold til, hvad man kan forvente af exitdeltagerne. Nogle kan man håbe på, at de bare bliver til gode personer på overførselsindkomst, og andre de kan komme i arbejde og blive selvforsørgende og alt muligt andet. Derfor er de der succeskriterier, de er forskellige. Dybest set så er en af de parameter, som vi måler på, det er kontakt med politiet og sigtelser.

Selvom formål og succesmål definerer valget af indsatser og foranstaltninger i exitprogrammet, er det væsentligt at bemærke denne medarbejders kommentar om, at det i sidste ende er exitdeltageren, der afgør, hvad medarbejderne kan sætte sig af mål. Det medfører, at den individuelle exitdeltagers specifikke situation danner udgangspunkt for tilrettelæggelsen af exitforløbet samt for, hvordan exitmedarbejderne forhandler deres succesmål på plads i den enkelte sag. Det gælder både i forhold til medarbejdernes ambition om, hvor langt de kan komme med at få exitdeltageren væk fra et kriminelt miljø, nedbringe antallet af sigtelser, få dem ud af arbejdsløshed eller mangel på uddannelse, og få dem flyttet væk fra boligområdet.

2.4 Målgruppen for exit

I rammeaftalen fra 2011 udgjorde målgruppen for det nationale exitprogram personer, som var registreret som tilknyttet rocker- og bandegrupperinger i Politiets Efterforskningsstøtte Database (PED). Målgruppen omfattede "personer, der tilhører bandegrupperinger, som har en vis grad af organisering, og som begår alvorlig organiseret kriminalitet" (Justitsministeriet, 2011: 3). Med de efterfølgende revideringer af rammemodellen i Bandepakke II og III udvidede man målgruppen til også at inkludere personer, der har en løsere tilknytning til rocker- og bandemiljøerne, og som ikke nødvendigvis er banderegistrerede i PED (Regeringen, 2017). I den seneste Exitmanual fra 2020, er målgruppen for det nationale bande-exitprogram endvidere specificeret som unge og voksne, og omfatter:

Målgruppen for Exit omfatter unge og voksne over 18 år og gælder både for personer i frihed og alle indsatte. Personer, som Rigspolitiet til enhver tid har registreret som tilknyttet de forskellige rocker- og bandegrupperinger i Danmark, samt personer, der har en løsere tilknytning til rocker- og bandemiljøerne, men som ikke nødvendigvis er opført i Rigspolitiets registre som tilknyttet de forskellige rocker- og bandegrupperinger i Danmark, kan anmode om at indgå en Exitaftale med myndighederne. (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 10)

Østjyllands Politi har specificeret målgruppen ud fra en lokal kontekst som følger:

Målgruppen omfatter personer, bosiddende i Østjyllands Politikreds og involveret i organiseret kriminalitet. Organiseret kriminalitet forstås her som miljøer, der er organiserede med henblik på kriminalitet, med kriminalitet som et konstatet omdrejningspunkt, og hvor hovedindkomsten for personer i miljøet er kriminalitet. Sådanne miljøer er oftest præget af et stramt adfærdskodeks, der gør det vanskeligt for de involverede at forlade miljøet uden fare for egen sikkerhed. Målgruppen deles op i to typer: 1) personer, som bevæger sig i udkanten af en kriminel gruppering, og 2) personer, som er toneangivende i en kriminel gruppering. (Østjyllands Politi 2017: 5)

Baggrunden for denne målgruppeafgrænsning fra 2017 er, at exitenheden i Aarhus ønskede at have fokus på organiseret kriminalitet og ikke så meget på registreringen i PED. Som denne exitmedarbejder siger:

Vi har defineret organiseret kriminalitet som, når ens hovedindkomst kommer fra kriminalitet, og man i øvrigt bevæger sig i miljøer, som primært ernæres af sådan en type kriminalitet, så er du med i organiseret kriminalitet.

Det afgørende udgangspunkt for at arbejde med dette fokus på organiseret kriminalitet i tilgang til målgruppen er det lokale kendskab til bandemiljøet i Aarhus. Det forebyggende element i exitarbejdet handler i høj grad om at have indblik i de lokale forhold, blandt andet gennem samarbejde med lokalpolitiet og medarbejdere i boligområderne. Selvom målgruppen for bandeexit er defineret i forhold til organiseret kriminalitet, er det en forudsætning for exitmedarbejdernes arbejde, at de har kendskab til en bredere personkreds, fx unge, der er i risiko for at blive rekrutterede ind i grupperingerne. På den måde søger exitenheden at være på forkant med, hvad der 'ulmer' i miljøet, og også for at kunne sætte ind, før større konflikter bryder ud (se også Østjyllands Politi, 2017: 5).

2.5 Daglig organisering

2.5.1 Mødestruktur og dokumentation

Exitenheden holder faste exitmøder hver anden uge. På exitmøderne foretages en systematisk gennemgang af sager, som er struktureret i tre runder: 1) assessment af nye sager, 2) status på hver enkelt af de igangværende sager og 3) vurdering af sager, der

skal afsluttes. Exitmøderne foregår som udgangspunkt som sagsgennemgang. Ind imellem beder en medarbejder om, at der sættes ekstra fokus på en særlig vanskelig sag, som gruppen kan gå mere i dybden med. Ud over den faste gruppe af exitmedarbejdere, deltager ledelsen så vidt muligt også i møderne for at kvalificere beslutninger. Exitenheden inviterer ad hoc de samarbejdspartnere, der er relevante for sagerne, for eksempel repræsentanter fra Kriminalforsorgen eller lokalbetjente fra boligområderne.

På exitmøderne har gruppen indtil for nyligt kørt med et system med sagsmapper, hvor mødelederen noterer, hvad der besluttet i gruppen. Mappen er inddelt efter indkommende sager, igangværende sager og afsluttede sager. Den skal ses som et værktøj i den koordinerende operationelle indsats, hvor det er nødvendigt med korte punktformer og overordnede registreringer af, hvad der er gjort og planlagt i en sag, og om sagen er i visitation, igangværende eller afsluttet. Af sikkerhedshensyn internt i politiet er der begrænset tilgang til de oplysninger, der registreres i politiets journaliseringssystem i forbindelse med exitarbejdet. Det er kun få personer, der har adgang til oplysningerne og medarbejderne fortæller, at de har brug for at have 'hånd i hanke' med informationerne. Endvidere er det Det Nationale EXIT-kontaktcenter, der har lister over exitdeltagere i landets politikredse. Dette er en beslutning, der er taget på baggrund af exitdeltagernes sikkerhed, som denne medarbejder uddyber:

Det er sårbart. Jeg kan give dig et eksempel. Når en bil bliver stoppet og bedt om at holde ind til siden, så vil betjenten bede personerne i bilen om at se ID. Betjenten står med sin walkie-talkie i hånden og taler med nogen inde på stationen, der slår personerne i bilen op i Finder. Hvis betjenten af forskellige årsager ikke går tilpas langt væk fra bilen, så vil det være muligt for passage-rerne inde i bilen at høre, hvad der bliver sagt i walkie-talkien. Så forestil dig, at der i walkie-talkien bliver sagt, at man kan se, at den eller den person i bilen er i bandeexit. Og der sidder banden så i bilen og kan høre det. Det er livsfarligt for den exitdeltager. Så det kan vi ikke.

Det er dog vigtigt at understrege, at exitmedarbejderne har dokumentationspligt i deres sagsbehandling, og at denne juridiske forpligtelse skal efterleves, hvilket stiller krav til exitsamarbejdet i forhold til, hvordan de forskellige ting dokumenteres.

2.5.2 Dagligt samarbejde

Der fremgår et tydeligt mønster i observationsmaterialet fra feltarbejdsperioden, som viser, at den daglige organisering af exitprogrammet i høj grad sker i små samarbejds-konstellationer inden for exitenheden. Exitmedarbejderne arbejder i makkerpar om en sag på tværs af kommunen og politiet. De to parter, der er 'på', har ansvaret for sagen, og de skal sørge for at orientere hinanden om, hvad de gør hver især, hvad exitdeltage-ren gør, og hvad andre aktører, som de samarbejder med i normalsystemet, gør. Selve planlægningen af, hvad der skal ske fremad i en sag, foregår som udgangspunkt sammen med exitdeltageren, og derfor er begge parter også til stede til disse møder.

Der er således en høj grad af kommunikation i gang, og medarbejdere, der parvist arbej-der sammen, taler i telefon eller sidder på hinandens kontor jævnligt. Fordelingen er, som beskrevet tidligere, at exitkoordinatoren i kommunen er med i alle sagerne, men det er

forskelligt, hvem der er på fra politiet. Der er også perioder, hvor virksomhedskonsulenten eller socialrådgiveren, der har fokus på unge i risiko for rekruttering ind i bander, tager over på sagen for kommunens exitkoordinator. Denne medarbejder indgår typisk i et parvist samarbejde med den, der er på sagen i politiet, omkring en specifik opgave med exitdeltageren, for eksempel hvis der er tale om, at virksomhedskonsulenten skal ind og finde en virksomhedsplads til exitdeltageren.

Den daglige organisering af samarbejdet i makkerpar betyder, at der er meget af den mikrokoordinering, der sker i praksis, som forbliver tavs viden. Det er ikke muligt inden for de eksisterende rammer eller ressourcer for exitmedarbejderne at dokumentere eller diskutere den daglige operationelle praksis med hele enheden. Gruppen orienteres om sagernes udvikling i overordnede træk på exitmøderne. Til gengæld er det den samme exitkoordinator fra kommunen, der indgår i sagsbehandlingen af langt størstedelen af sagerne med politiet, hvilket har indflydelse på overblik, koordineringen og overlevering af viden. Exitenheden taler dog om, at der kan være en sårbarhed i den personbårne konstruktion. Den stiller fx krav til et vist niveau af videndeling med de andre exitmedarbejdere, men også en sikring af, at der vil være nogle, der kan overtage, hvis medarbejderen holder op (se også Bjerge og Houbourg, 2019: 39). Det er ifølge exitmedarbejderne derfor et vigtigt element i den daglige organisering, at der er flere end én, der ved, hvad status er på en sag, som disse to medarbejdere siger:

Exitmedarbejder 1: Jeg gør rigtig meget ud af at åbne det, jeg laver, op, og sørge for at få en kollega med ind, så det ikke kun er mig. Det er svært ned i detaljen, men bare det at tænke andre ind, også i samarbejdet med andre rundt om i systemet. Så for eksempel her kan du se, at det første jeg gør, når jeg booker det her møde med [medarbejder i anden organisation], det er, at jeg inviterer [navn på kollega fra exitenheden] med, så han er en del af den kontakt.

Exitmedarbejder 2: Ja, så hvis [navn på kollega] bliver kørt over i morgen, hvad så? Den skal man have i baghovedet.

Flere exitmedarbejdere fortæller, at de er ved at udvikle en praksis i exitprogrammet, hvor det er kutymen at inkludere kollegaer fra exitenheden i samarbejdsrelationer til andre organisationer. Det daglige samarbejde indebærer nemlig en høj volumen af koordinering med medarbejdere i andre afdelinger, forvaltninger og organisationer i velfærdssystemet (det 'ordinære system'). Observationsmaterialet viser, at denne koordinering i høj grad er håndholdt, altså at enkeltmedarbejderne over tid har fat i trådene i koordineringen af alle de professionelle fagpersoner, der er på sagen. Koordineringen er således bl.a. betinget af om medarbejderne har gode relationer og kontakter til fagprofessionelle i andre organisationer (se også Johansen, 2018). Det kræver ifølge exitmedarbejderne overblik over, hvem der gør hvad, og at makkerparrene i exitenheden kan prioritere og blive enige om, hvilke sager der skal arbejdes på inden for den tid, som de har til rådighed.

2.5.3 Koordinering med velfærdssystemet

Exitenhedens kerneopgave i forhold til exitprocessen er at koordinere med fagprofessionelle i egen og andre kommuner samt med organisationer som Kriminalforsorgen og i

uddannelsessektoren, civilsamfundsorganisationer, private virksomheder m.m. Det er alle disse andre samarbejdspartnere, der holder nøglen til de indsatser, som exitenheden skal sætte i gang i de enkelte sager. Det vil sige, at politiopgaven også handler om at kunne navigere det bureaukratiske system i samarbejde med sagsbehandlerne fra kommunen.

Det er få ressourcer som exitenheden kan søge om at få dækket uden for det almindelige velfærdssystem. Ofte har exitkoordinatorerne brug for at søge dækning af mentorindsatser og psykologsamtaler ved kommunen eller kriminalforsorgen, mens dækning af udgifter til fjernelse af tatoveringer og til bestemte udredninger kan søges ved det Nationale Exitkontaktpunkt. Under feltarbejdet blev mentorer for eksempel sat på til at hjælpe bestemte exitdeltagerer med boligsøgning før en flytning.

Dette er dog kun en lille del af den koordinerende funktion, som udgør exitmedarbejderens allerstørste arbejdsopgave. Da der ikke er afsat ekstra ressourcer til indsatser i exitforløbet, men de skal varetages inden for rammerne af det eksisterende system, handler det reelt set for medarbejderne om at vide, hvor de skal henvende sig i systemet og at koordinere andre aktørers indsatser. En exitmedarbejder forklarer:

Det er afgørende, at jeg har et enormt godt netværk ind i mit eget område. Så selvom jeg er organisatorisk forankret ét sted i systemet, så har jeg mulighed for at gå ud til samarbejdspartnere og samarbejde tæt med dem. Jeg har fået muligheden for at kommunikere med ledelsesniveauerne og have et netværk i de større kontorer, hvilket vi erfarer kan være afgørende for samarbejdet med medarbejderne. Så jeg kan med mandat gå ud i afdelingerne og have tråd i indsatser. Så når vi snakker om bostøttebehov, så kan jeg være med til at drøfte vigtigheden af, at en exitdeltager får bostøtte, afdelingslederen er med i baglandet, og der er klarhed omkring, at vi sætter fokus på sagen. Og det samme i sundhed og omsorg osv.

Som denne medarbejder også forklarer, er beslutningskompetencen nødt til at være tæt på praksis, og det er vigtigt, at exitmedarbejderne har mulighed for at henvende sig til de ledelsesniveauer, som har beslutningskompetencen i andre organisationer:

Vi skal have beslutninger tæt på dér, hvor det sker. Vi skal have en praksis, der handler om, det står også i papirerne, at man kigger på, hvorfor det her, det kan lade sig gøre, og ikke hvorfor det ikke kan lade sig gøre.

Medarbejderen fortæller endvidere, at det ikke kun er beslutningskompetencen, der har indflydelse på, hvordan sagen løses, men også samarbejdsevnen i forhold til at respektere andre fagprofessionelles skøn og beslutninger. Når exitkoordinatorerne får mandat til at 'gå til de større kontorer', så er det ifølge medarbejderne en afvejning af, at de også kan bestride denne opgave uden at kompromittere eller overhøre medarbejdere under disse kontorer:

Og så har vi en faglig overenskomst, der ligesom siger: "Giver det mening at" og ind i adfærden dér, så er det kommet af en enorm stor respekt for mine kollegaer. Jeg har et mandat, fordi vi har en chef, der har sagt, at vi skal gøre

dét, som skal til. Men når vi får lov til det, så er det også fordi, at man har erfaret, at vi lytter til den faglige betragtning af 'hvorfor og hvorfor ikke'. Vi kommer ikke for at trumfe noget.

Ifølge exitmedarbejdere fordrer denne 'sensitivitet' over for andre professionelles skøn og beslutninger, at der er en personbåren koordinatorfunktion (Lipsky, 1980; Brodtkin, 2006; Durose, 2011). I praksis bærer exitmedarbejderne gerne sagen igennem ved fysisk at gå hen til de personer, som de samarbejder med i systemet, så de kan tale med dem face-to-face om problemstillinger og behov (se også Ellis, Davis og Rummery, 2002). De har så at sige sagen under armen (i symbolsk såvel som konkret forstand) og tager en uformel snak med den sagsbehandler eller leder, som de skal samarbejde med. De beskriver face-to-face-mødet som nødvendig for at få 'ting til at ske', og de bruger en væsentlig del af deres tid på at opbygge relationer til nøgleaktører, der tildeler foranstaltninger og indsatser (Olk og Elvira, 2001). Observationsnoterne fra feltarbejdet viser, hvordan exitmedarbejderne nævner nøgleaktørernes fornavne i stedet for deres afdelinger eller organisationer, hver gang de drøfter samarbejdet på exitmøderne. I kodningen af materialet fremgår det således, at Kriminalforsorgen er 'Ulla' (fiktivt navn), og den kommunale boligtildeling er 'Hans' (fiktivt navn). Kommer man udefra og lytter til et exitmøde, vil en del af det, der bliver talt om ved bordet, være svært at forstå, med mindre man ved, at det er sådan, institutionerne bliver benævnt. Det illustrerer, hvor personbåret den koordinerende funktion i exitenheden faktisk er. Det har en stor betydning for effekten af arbejdet, som denne medarbejder forklarer:

Så nu har jeg trådt ind i en helt masse indsatser, som jeg kan gå ind i det her rum [exitmødet] med. Det betyder, at når vi skal agere sammen med ham her [exitdeltageren], så kan vi gøre det hurtigt. Jeg har beslutningskompetence og dermed, så får vi vores indsats gjort hurtigere. Derudover så kan du godt se, at lige pludselig så er det rigtig mange mandetimer, så jeg er enorm billig i drift. Dermed så har vi en billig indsats på et stort område, for jeg har måske en sagsstamme på 15 her, men det tal, der er i gang, er så væsentligt meget større. Så på den måde så har vi noget, der virker hér, det hele er ordinært, det er billigt, og vi virker. Men det kræver jo, at man er bevidst om at fungere i et tværfagligt samarbejde. At man alene har et godt blik på, hvordan hierarkier forstås det ene og det andet sted, det kræver, at man ved, hvordan man skal gå ind på den her arena og den her arena.

I materialet fremgår to væsentlige mønstre, der peger på, hvad den personbårne koordinering handler om i mødet med samarbejdspartnere i systemet. For det første drejer face-to-face-møderne sig om at kommunikere målgruppens behov og problemstillinger til kollegaer, der samtidig skal have en forståelse for, hvad det forebyggende element i indsatsen består af. For det andet drejer face-to-face-interaktionen sig om en forhandling om målgruppens behov i forhold til prioritering af indsatser, hvilket kan være langt mere kompliceret at finde enighed om. I det følgende afsnit om tænkning og tilgang berøres disse to elementer i det koordinerende arbejde.

2.6 Tænkning og tilgang

Exitenheden arbejder med afsæt i to værdinormer for praksistilgangen til exitforløbene:

- Konkret og individuel tilgang
- Løsninger frem for sanktioner.

Exitmedarbejderne beskriver målgruppen for exit som borgere med komplekse problemer. Det betyder, at de anser problemerne for at have et så stort omfang, at de kræver indsatser fra forskellige fagligheder og organisationer i velfærdssystemet. Der kan være tale om misbrugsbehandling, psykologhjælp, hjælp i forhold til mangel på bolig, uddannelse og arbejde, støtte i forhold til manglende dansk statsborgerskab, støtte i forhold til psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse og psykiatriske problemer, behov for hjælp i forhold til skilsmisser og samvær med børn eller rådgivning i forhold til juridiske forhold osv. Exitmedarbejderne koordinerer således komplekse sager, der aktiverer flere dele af velfærdssystemet. Det viser sig, at jo mere kompleks en sag er, jo mere individuelt tilrettelagt bliver den. I en kompleks sag er der for eksempel tale om en specifik sammensætning og koordinering af mange forskellige indsatser, også specialiserede indsatser. Der skal desuden ofte sættes ind håndholdt i en periode, der passer til den enkeltes situation. En fundamental værdisætning i tilgangen til exitdeltagerne er således, at exitprogrammet er *konkret og individuelt tilrettelagt sammen med den enkelte exitdeltager*. Exitkoordinator:

Hvis jeg bare lige siger, at det er ikke et program det her, det er en konkret individuel tilrettelagt indsats sammen med borgeren (...) Rigtig meget er drevet af den enkelte, som jo så har forskellige forudsætninger for at udføre (...) Både de personlige kompetencer og egenskaber og så omstændighederne kan være forskellige fra den ene til den anden.

Det vil sige, at man ikke kan ensrette den pakke af foranstaltninger og indsatser, der skal gives til exitdeltagerne, fordi der er tale om multiple problemer, og de ser forskellige ud i hver enkelt af sagerne. For at navigere i dette tager medarbejderne afsæt i individuelle og partikulære problemer og forsøger at sætte så konkrete løsninger sammen som muligt. Exitmedarbejderne agerer her bindeled mellem exitdeltagerne og aktører i velfærdssystemet, som de konstruerer hver enkelt sags portefølje af indsatser sammen med:

Vi er nødt til at arbejde konkret og individuelt, for ingen sager er ens. Jo mere kompleks en sag er, jamen jo mere er vi jo nede i konkrete ting der skal løses for netop denne sag. (Exitmedarbejder)

Der er foretaget undersøgelser af andre dele af det danske velfærdssystem, hvor sagsbehandlingen på samme måde bliver beskrevet som kompleks, og disse undersøgelser viser, hvordan det afstedkommer, at medarbejderne foretager pragmatiske og situationsbestemte skøn (Vohnsen, 2017; Bjerger og Houborg, 2019; Ekström, 2017). Et udtryk, der ofte bliver brugt af exitenheden, er således, at *”vi asfalterer, mens vi kører”*, fordi forløbene udfolder sig som skridtvise forsøg på at finde løsninger i en kontekst, hvor

exitdeltagernes situation ofte ændrer sig radikalt undervej. Definitionen 'konkret og individuelt' indebærer således et behov for at foretage skøn i samarbejde med meget forskellige instanser for at finde en løsning:

Man er nødt til at finde vejen igennem, og det skal jo tit gå hurtigt. Så det er bare så afgørende, at andre, man møder, ikke sætter en barriere op, altså at sagen ikke ryger ned i bunken rundt omkring i systemet. (Exitmedarbejder)

Exitmedarbejderne fortæller, at der har været en lang proces, hvor de har arbejdet på at udbrede en tænkning omkring bandeexit-forløbene, hvor der fokuseres på løsninger frem for begrænsninger. Denne tænkning er noget, exitkoordinatorene har lagt et stykke arbejde i at drøfte med nøglepersoner og ledelser rundt omkring i de forskellige forvaltninger og organisationer, som de samarbejder med. De beskriver samtidig, at de har forsøgt at nedbryde nogle barrierer i systemet, som bunder i andre professionelles forståelser af målgruppen. Ifølge medarbejderne er en af udfordringerne således at afstemme ideer om denne målgruppes behov i forhold til andre målgrupper, der også har behov. Koordineringsopgaven bevæger sig her ud i spørgsmål om andre professionelles perception af exitdeltagerne og bandemiljøet og deres holdninger til den kurs, der skal sættes over for bandede i spørgsmål om straf og sanktioner. Exitmedarbejderne fortæller, at når de oplever en negativ forståelse af exitdeltagerne, påvirker det, hvor langt deres samarbejdspartnere vil gå for at finde indsatser og foranstaltninger til målgruppen. De refererer til situationer, hvor samarbejdspartnere har ment, at exitdeltagerne hellere fortjener at blive straffet, hvilket har den effekt, at de bliver stopklods for exitmedarbejdernes proces:

Eksempelvis går det ud på at forstå, hvorfor nogle af dem her, som har et cv, som er alenlangt i vores system. Hvorfor skal vi give dem en chance? Og hjælpe dem i stedet for bare at give dem med jernnæven? Og når vi drøfter en indsats, så er det stadig rigtig vigtigt, at ham her bandeføreren, han skal ikke stå foran den enlige mor med barnet, der står på gaden hernede. Vi skal ikke ud at snyde nogen, men vi skal drøfte argumenterne for at gøre det ene og det andet. Det gør vi bedst ved at belyse hvorfor og hvorfor ikke (...) måske bliver den her enlige mor boende, hvis ham der er væk. Så når han er væk, så har vi bedre forudsætninger for, at et område er fredeligt, end hvis han er der.

Tænkningen, som exitmedarbejderne refererer til i citatet, handler om at "gøre målgruppen interessant" for samarbejdspartnere, der skal finde løsninger, for at exitdeltageren kan få den hjælp, der skal til. Exitheden har arbejdet på at formidle viden om målgruppen, og hvilken forebyggende effekt det kan have, hvis man fjerner exitdeltagere ud af miljøer, hvor de kan opildne til konflikt. De har blandt andet været ude i forskellige centre, forvaltningsenheder og organisationer og holde en række oplæg om målgruppens karakteristika samt praksisser, tilgange og tænkning i exitprogrammet. De udtrykker stor interesse i, at deres samarbejdspartnere kan se gevinsten i det forebyggende arbejde, fordi de primært selv er koordinerende og dermed afhængige af samarbejdspartneres indsats. Ifølge exitmedarbejderne handler det derfor om, at både de selv, men også nøglepersoner i systemet, sætter hurtigt og effektivt ind for at finde en løsning:

Vi har haft eksempler på, at der er nogle, som har haft kontakt til rektorer for at fremskaffe eksamensbevis og kontakt til uddannelsessteder for at få folk ind. Man skal være håndholdt. For eksempel i forhold til bare at finde en bolig og "nu skal du flytte herhen og arbejde". Altså virkelig tænke: "hvad er det, der skal til, for at du kan komme i gang". Næsten at putte det i en kuvert og sige "Du skal aflevere det her". (Exitmedarbejder)

Medarbejderne fortæller, at de hele tiden skal være klar til at omlægge deres strategi i en sag. Denne 'tentative' tilgang, hvor de finder en løsningsmodel, som måske skal udskiftes med en anden, indebærer, at de er fleksible og kan justere på de indsats, der tages i brug. Det er væsentligt at fremhæve, at denne løsningsorienterede tilgang går forud for at sanktionere exitdeltagerne, såfremt de ikke efterlever kravene og forventningerne i exitforløbet. Eksempler på en sanktionsmulighed kan være at nedsætte eller fjerne bestemte ydelser som konsekvens af, at exitdeltagerne bliver væk fra en beskæftigelsesindsats, eller at afbryde exitforløbet, hvis der er skrevet exitkontrakt. Denne medarbejder fortæller:

Hvad er det for et opdrag, vi har, det er jo "det går ikke, vi sanktionerer ham" (...) når vi ser mønsteret: 'møder ikke til aftalen, sanktionen, møder ikke til aftalen igen, åbent tilbud. Møder ikke, sagens lukkes'. Så kommer han igen 2 måneder senere, det samme mønster. To måneder senere, det samme mønster (...) men vi siger også bare: "Hvad gør vi nu? Det virkede ikke. Så det gør vi igen". Det er jo forfærdeligt (...) Ja, kan du forstille dig, at man tænker "Det lyder ad helvede til, hvis det er sådan, at jeg bruger en triangel i det her nummer, det skal jeg have noget mere af". Det gør man jo ikke for fanden.

En anden medarbejder lægger på samme måde vægt på, at det at se efter nye løsninger også kræver meget arbejde, og at det ikke altid bare er 8 til 4 arbejde:

Så skal man jo også selv være fleksibel i sin tilgang og acceptere og se bort fra at insistere på telefontid mellem 9-10. Det er ikke bare et 8 til 4 job, det skal man også være skarp på.

Tænkningen og tilgangen med at søge mod løsninger i konkrete individuelle forløb indebærer, som det fremgår, at når der skal findes en løsning på en situation, kan det kræve at "man går den ekstra meter", dvs. ofte sætter ind med en intens og målrettet indsats, der skal løses på kort tid. I sidste del af rapporten gennemgås flere eksempler på, hvordan koordineringen sker som håndholdt indsats over få timer eller dage, hvor der arbejdes i døgndrift på at løse specifikke opgaver (fx afsnit 4.2 og 4.3). Det gør sig særligt gældende under bandekonflikter, hvor arbejdet primært består i reaktivt politiarbejde (her og nu-udrykning) i forhold til exitdeltageres sikkerhed. I disse perioder har exitenheden været til rådighed døgnet rundt over flere måneder både for kollegaer og exitdeltagere, og arbejdsmobiler har været tændt og anvendt hele døgnet, ferier planlagt i overlap, så exitenheden var tilgængelig, hvis en exitdeltager ringede efter hjælp:

Jeg kan huske at jeg gik derhjemme og ordnede haven, mens jeg havde telefonen tændt i lommen og havde sagt til [kæresten] at jeg måtte køre på alle

tider af døgnet. Den sommer der var der ingen der holdt fri, der var alt for meget i gang. (Exitmedarbejder)

Her og nu-indsatserne bliver, ligesom de mere langsigtede løsningsmodeller, varetaget af både politiet og kommunen gennem makkerpar-samarbejdet i exitenheden. Det betyder, at kommunens medarbejdere kan være lige så meget med på akutte udrykninger og intense håndholdte indsatser som politiets medarbejdere. Ud over dette er kommunens primære opgave som udgangspunkt at sikre den længere proces af livstilsændringer gennem de virkemidler, som organisationen har til rådighed, men på grund af makkerpar-konstellationen er politiet lige så meget med i den langsigtede proces som kommunen. Det vil sige, at grænsen mellem kommunen og politiet bliver mere flydende over for exitdeltagerne i det daglige operationelle arbejde, selvom begge parter orienterer sig efter hver deres lovgivninger, faglighed og ansvarsområde.

2.7 Andre opgaver

En afgørende faktor i organiseringen af det daglige arbejde i exitenheden er, at exitmedarbejderne også har andre opgaver. Det har stor betydning for, hvor meget de kan fokusere på exit, og for hvordan de prioriterer mellem sagerne. Således havde de fleste medarbejdere (på nær den kommunale exitkoordinator) mellem to og fire andre store arbejdsopgaver under feltarbejdsperioden, og politiet indgik også i den almindelige drift i beredskabet. Typen af opgaver, som politiet også skulle håndtere, var dels driftsopgaver som antiradikalisering eller bekymrings samtaler med familier til kriminalitetstruede unge i boligområderne samt projekter af forskellig karakter, for eksempel 'Bo Trygt', 'God løsladelse', 'Konfliktrådet' m.m. Exitmedarbejderne i kommunen har ligeledes andre opgaver og er sat på exitsamarbejdet med begrænset tid.

At exitmedarbejderne har andre opgaver, har indflydelse på deres arbejde på to væsentlige punkter. For det første påvirker det deres oplevelse af relationsarbejdet til exitdeltagerne i den forstand, at de ikke synes, de kan 'forsvinde' fra kontakten med exitdeltageren, og de giver særligt udtryk for, at det er vigtigt at være tilgængelig, når det gælder en truet exitdeltager. Hvis en medarbejder bliver kontaktet om en akut situation, skal vedkommende svare tilbage med det samme. I interviewmaterialet beskriver medarbejderne en række hændelser for at illustrere, hvor vigtigt det er både for tillidsopbygningen og troværdigheden over for exitdeltagerne at være der, når det virkelig gælder (Johansen, 2018). Disse hændelser illustrerer også, at det kan være afgørende for exitdeltagerens sikkerhed, at medarbejderne har mulighed for at reagere hurtigt. En medarbejder fortæller for eksempel:

Der er et tidspunkt, hvor han ringer, og han har forsøgt at få fat i alarmcentralen, men det er en virkelig dårlig forbindelse, og der er han løbet fra nogle fra [navn på gruppering] og gemmer sig. Derfor er forbindelsen så dårlig. Så ringer jeg til [navn på kollega], der lige var her, og så ræser de derud. Så siger jeg "Hold lige øje med, om der sidder nogle [navn på gruppering] ude på parkeringspladsen, om den er god nok. Men det gør der, de sidder derude og er efter ham. Der skal vi bare stå der.

Vi har [navn på exitdeltager], hvor det er, at [navn på gruppering] tropper op ude ved hans familie og truer. Og der er han på vej i sin bil, og der er han satanæde-mig sur. Men han ringer, og det der sker, det er, at jeg smider alt, hvad jeg har i hænderne derhjemme og så ind i en patruljevogn. Ræser derud. Så snakker vi i 3 timer bare for at lægge låg på. Det, at han kontakter, det gør, at han ikke selv skal fikse den her. Der skal jeg bare stå der med det samme. Ellers ved jeg sgu faktisk ikke, hvad der var sket, hvis han var nået frem.

Det er både det reaktive politiarbejde, der udføres i ovennævnte situationer og nødvendigheden i at sikre relationen til exitdeltageren, så vedkommende henvender sig, før det kommer til konflikt, der gør, at medarbejderen skal være tilgængelig. Medarbejderne fortæller, at de i den situation er nødt til at prioritere bandeexit over andre opgaver, fordi relationen til exitdeltageren er på spil. Flere medarbejdere beskriver, hvordan de arbejder i lang tid på, at exitdeltagerne har tillid nok til at ringe, hvis der er optrin til konflikter eller overfald. Det vil sige, at det har betydning for medarbejderne, at de kan finde tiden til at opbygge en kontakt til exitdeltagerne, hvor de kan positionere sig som tillidspersoner i forhold til exitprocessen. Når medarbejderne har andre opgaver, betyder det, at de har dage, hvor de ikke kan afse tid til exit, men alligevel skal sørge for at være kontaktbare, så de ikke 'taber' noget i relationen til exitdeltagerne. Denne medarbejder understreger:

Relationsarbejde, det er jo dét, relationer og tillid med dem, som vi har med at gøre, og det er jo det, som egentlig er kunsten i det, det er at bruge tid og energi på at række ud, netop i det miljø, og så på sigt opnå en relation (...) Vi taler jo også om os som socialbetjente (...) men relationen er jo også sårbar, du kan se, hvis jeg ikke dukker op, når det virkelig brænder, så er den udfordret (...) I Infohuset [antiradikaliseringssindsats] havde vi jo en periode, hvor vi pludselig skulle bevogte grænsen, og så var der tvunget afspadsring i en uge bagefter. Så er du pludselig ude i to uger. Men livet dunder derudaf imens, og du skal tage telefonen. Det er det samme i det her arbejde.

Udover at være tilgængelig for kontakt fortæller medarbejderne, at det er vigtigt at kunne opretholde en hyppig mødekadence med de exitdeltagere, som har brug for en håndholdt indsats. I feltarbejdsperioden mødtes exitmedarbejderne på ugebasis med en del exitdeltagere i de sager, de var på, og i nogle få sager havde de flerugentlig kontakt med exitdeltagerne. Den flerugentlige kontakt var særligt målrettet personer, der var truede og skulle flytte eller relokaliseres, hvor medarbejderne satte korte tidsfrister for, hvad der skulle ske. Denne mødekadence nødvendiggør, at de andre opgaver, som medarbejderne er involverede i, kan planlægges og flyttes uden om exitarbejdet. Denne medarbejder fortæller, hvordan coronanedlukningerne har tydeliggjort vigtigheden af at afholde jævnlige fysiske møder med exitdeltagere:

Ja, det er en noget utaknemmelig måde at arbejde på. Det er gået nogenlunde med dem, som man kender og har kendt i lang tid og har en god relation til, fordi der kender man dem så godt, at man godt kan høre og fornemme igennem telefonen. Men jeg synes jo, at jeg har i hvert fald følt mig noget handicappet, for jeg sidder jo også på det her med 'God løsladelse' [indsats] – man

skaber jo ikke en relation, et kendskab eller en ankerfunktion for en ung, der bliver løsladt, når man bare er en eller anden kommunal stemme i den anden ende af telefonen.

Et sidste væsentligt element, som medarbejderne skal navigere i i forhold til deres opgaveportefølje, er den detaljerede mikrokoordinering, der ligger i det tværsektorielle makkerparsamarbejde. Når en medarbejder må tilse andre projekter, er vedkommende heller ikke tilgængelig for kollegaerne. Exitenheden er vant til, at alle har andre opgaver og derfor kan være væk fra samarbejdet kortvarigt, og de planlægger efter det, men de skal også sætte ambitionerne for, hvor langt de kan nå inden for de forskellige succesmål i forhold til, hvor mange mandetimer der er til rådighed til koordineringen af sagerne. I feltarbejdsperioden blev samarbejdet i makkerparrene tilrettelagt i forhold til dette. Især hos politiet, hvis primære opgave er exitdeltagernes sikkerhed, bliver det ifølge medarbejderne vigtigt at sørge for operationel videndeling med makkeren og exitenheden. Desuden er det vigtigt for politiet at 'fredede' medarbejderne til opgaven under bandekonflikter, så der ikke er andre opgaver, der forhindrer deres tilgængelighed og mulighed for at reagere hurtigt i forhold til exitdeltagernes sikkerhed.

2.8 Metodespecifik indsats

I projekt 'På rette kurs' indførte kommunen og politiet i 2015 metoden Signs of Safety (SoS), der skulle danne struktur for samtalerne med exitdeltagerne igennem hele deres forløb. SoS er en socialfaglig metode, der er udviklet til socialforvaltningernes arbejde med udsatte børn og familier. Metoden er udviklet i Australien (Turnell og Edwards, 1997) og er senere blevet implementeret til socialt arbejde i en række vestlige lande (Baginsky, Moriarty og Manthorpe, 2019). Det er en *"systematisk, løsningsorienteret og visuel samtalemethode"*, der handler om at få borgeren til at reflektere over sin egen situation, få sparring til selv at træffe nogle beslutninger og valg og derigennem at skabe sin egen forandring (Rambøll, 2015). I projektet 'På rette Kurs' var SoS fokuseret mod de tre succesmål 'sikkerhed, bolig og selvforsørgelse', men undervejs blev 'netværk' tilføjet som et fjerde mål, da det ifølge exitenheden har vist sig afgørende for at skabe forandringer (Rambøll, 2015: 7). Med 'netværk' menes relationer uden for bandemiljøet eller relationer i exitdeltagernes eksisterende vennekreds og familie, som kan støtte exitforløbet. Netværk er som sådan ikke et succesmål på linje med fx kommunens mål om forsørgelse, men skal forstås som et tværgående delmål i exitenhedens arbejde og som et vigtigt element at komme omkring i SoS-metoden.

Efter 'På rette kurs' valgte exitenheden at inkorporere SoS som en fast metode til møder med exitdeltagerne og til sparring internt om enkeltsager. SoS-møder tager udgangspunkt i en tavle med tre kolonner med overskrifterne 1) hvad er bekymrende, 2) hvad fungerer og 3) hvad skal der ske. Tavlen udfyldes i takt med, at deltagerne besvarer spørgsmålene. Udover at bruge tavlen til at visualisere bekymringer, status og aftaler bruger man også skallering fra 0-10 i forhold til bekymringer, sikkerhed og borgerens egen risikovurdering. Endelig indeholder SoS et netværksdiagram med cirkler inde i hinanden, som meget simpelt og kortfattet skal hjælpe exitdeltagerne til at finde ud af, hvem de kan trække på i deres sociale netværk.

SoS-møderne er tilrettelagt med fokus på succesmålene sikkerhed, bolig, selvforsørgelse (og netværk). De skal give en fast struktur og en grad af genkendelighed for at gøre borgerne trygge ved metoden. Mødedeltagerne 'tvinges' til at have fokus på exitdeltagernes ressourcer, fordi tavlen peger på, hvad der allerede virker, og hvilke eventuelle ressourcer der er i netværket. Tavlestrukturen skal derudover sikre, at exitdeltagernes mål italesættes og bliver styrende for de ting, der sættes i værk. Tavlen slettes efter mødet, men der bliver taget et billede af den, som deles med exitdeltageren. Ifølge exitmedarbejderne skal alt på tavlen optimalt skrives ned med exitdeltagerens ordvalg, så exitdeltageren ser sig selv afspejlet i det, der står. Med denne tilgang er det hensigten, at exitdeltageren føler ejerskab og ansvar for sin del af aftalerne og ikke misforstår, hvad der menes med det, der står.

På SoS-møderne bruges skalaer for at tydeliggøre mødedeltagernes vurderinger og med henblik på at give rum til, at exitdeltagerne og medarbejderne kan forklare, hvorfor de har scoret, som de har. Det har til formål at understøtte etableringen af et fælles sprog for de forskellige perspektiver, der er til stede (Rambøll 2015: 11). Skallering bruges også i vurderingen af exitdeltagernes trusselsniveau. Det fremgår af feltmaterialet, at medarbejderne tager udgangspunkt i exitdeltagernes egen risikovurdering, det vil sige deres subjektive oplevelse af trusler, men at de også har mulighed for at henvende sig til politiets efterretnings- og analyseenhed (EAE) for en generel trusselvurdering. Det kan være meget vigtigt i situationer, hvor de skønner, at exitdeltageren ikke selv er afklaret med sit trusselsniveau eller overvurderer sin egen sikkerhed i forhold til, hvor og hvordan de bevæger sig i byen eller boligområderne.

SoS-metoden afspejler, at exitenheden har anlagt en tilgang, hvor de træffer beslutninger i samarbejde med exitdeltageren. Dette udgangspunkt er gennemgribende for organiseringen af exitprogrammet i Aarhus, der baserer sig på, at exitforløbet kun kan lykkes, hvis exitdeltagerne er motiverede til det. SoS-tilgangen understøtter denne forståelse af exit som en borgerdrevet proces, der afhænger af exitdeltagerens motivation til at forlade bandemiljøet.

3 Bandemiljøet i Aarhus

3.1 Lokale grupperinger

Exitdeltagerne i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune kommer fra alle landsdele, men en stor del af exitenhedens arbejde retter sig mod det lokale bandemiljø i Aarhus. Den følgende beskrivelse af miljøet baserer sig primært på baggrundsviden fra et tidligere forskningsprojekt blandt familier med børn involveret i kriminalitet i udsatte boligområder i Aarhus (Johansen, 2013; Johansen og Jensen, 2017a) samt videnskabelige artikler, forskningsrapporter og offentligt tilgængelige kilder. Bandemiljøet i Aarhus består af løst strukturerede grupperinger, som har territoriale tilhørsforhold i de store udsatte boligområder langs byens flersporede ringvej. Ringvejen, som løber fra nord til syd, danner en grænse mellem byens mange villakvarterer ind mod centrum og boligområderne med høje blokke i byens udkant, hvor der arbejdes på byfornyelsen under regeringens helhedsplaner for de danske ghettoer (Transport- og Boligministeriet, 2020). Ringvejen danner ikke kun en geografisk grænse mellem indre by og udkantsområderne, men også en socialklassesæssig grænse, der tydeligt markerer distinktionen mellem byens dominerende majoritetssamfund og dens mindre privilegerede etniske minoritetsbefolkning (Johansen, 2013; Bach, 2019a, 2019b).

Fire steder skæres ringvejen på tværs af en udadgående stor vej, i nord af Randersvej, nordvest af Viborgvej, i vest af Silkeborgvej, og i syd af Christian X's vej. Disse trafikerede veje ud af byen danner en grænse, som er den, der markerer, hvor ét bandeområde ophører, og det næste begynder. Det er i disse regioner mellem de store veje, i et mosaiklignende bylandskab, at grupperinger og bander kæmper for deres position. På nationalt plan ved vi, at den kriminalitet, som banderne begår, spænder fra mindre lovovertrædelser, gadeplanskonflikter, hærværk, tyveri og trafikforseelser til grov vold, gadeskyderier, drab og organiseret kriminalitet forbundet med stofmarkedet og våbensalg (Hansen, Mulvad-Reinhardt og Ribe, 2018; se også Klement og Pedersen, 2013).

Bandeområderne langs Ringvejen kan opdeles i fire domæner inden for hvilke, der er adskillige grupperinger. Bandekriminaliteten er mest koncentreret til Aarhus Vest, hvor hovedparten af byens banderelaterede konflikter udfolder sig. Her findes nogle af de store udsatte boligområder med op mod 10.000 beboere, som siden midt 00'erne har undergået store byfornyelser med nedrivninger og anlæggelsen af nye boliger og veje, der skal åbne området op og tiltrække et mixet socialklassesmiljø (Bach, 2019a, 2019b). Det er boligområder, der har været karakteriseret af et utal af projekter, myndigheder, lokalpoliti og indsatser målrettet forebyggelsen af ungdomskriminalitet, sociale problemer og manglende integration (Johansen og Jensen, 2017). Bydelen danner til stadighed et hotspot for politisk og offentlig bevågenhed i forhold til kriminalitet og sociale problemer.

Nordvest for dette område, på den anden side af Viborgvej, ligger nogle mindre boligområder, hvor rivaliserende grupperinger holder til. Disse udsatte boligområder har i perioder haft en mobil politistation placeret på bydelens torv, og der har i perioder været brugt visitationszoner og opholdsforbud. Klublokaler har dannet rammen om gruppe-

ringers tilholdssteder men er blevet lukket af politiet. I gaderne ses et korps af gadeplansmedarbejdere og synligt politi. Der har i området tidligere været skudepisoder og banderelaterede drabsforsøg.

På den anden side af Ringvejen, ind mod midtbyen, ligger endnu et boligkompleks, der lige som de andre områder er præget af lange rækker modernistiske høje betonblokke, indre gårdområder, underjordiske parkeringskældre, parkeringspladser og stisystemer. Dette boligområde har også dannet hjem for grupperinger i det lokale bandemiljø og arena for knivstikkeri, overfald og skudepisoder.

De sidste udsatte boligområder, som udgør territorier for grupperinger i Aarhus, findes i bydele syd for byen. Disse boligområder ligger længere væk fra boligkomplekserne i nord og vest, hvor bandeterritorierne kun adskilles af en vej. Boligområderne har på mange måder været lukkede om sig selv på grund af infrastrukturen og blokke, der er placeret, så de danner en mur rundt om området. Boligkomplekserne i Aarhus Syd danner rammen for konflikter mellem løse rivaliserende grupperinger, som har indebåret masse-slagsmål, skudepisoder og knivstikkeri.

Kendetegnende for grupperingerne i det lokale bandemiljø i Aarhus er, at de består af bandemedlemmer, som er født og opvokset i boligområderne. Mange af medlemmerne har brugt en stor del af deres liv i gademiljøet efter skole, hvor de har opbygget relationer til hinanden, haft konflikter såvel som venskaber med hinanden. I exitdeltagerens egen terminologi skelnes der mellem 'opgangsgangsterne' og 'gangster gangsterne'. Opgangsgangsterne er dem, der forbliver i boligområderne og værner om deres eget territorium. Gangster gangsterne bevæger sig i hele byen og består oftest af medlemmer af en landsdækkende registreret bande. Bandemiljøet består af grupperinger, som er løse, og som forandrer sig lidt hele tiden, og som igennem årene har været skiftevis i alliance og i konflikt med hinanden. I materialet til denne rapport beskriver medlemmer fra grupperingerne, hvordan de kæmper sammen eller mod hinanden inden for og på tværs af de territoriale grænser, skifter gruppering, 'hustler' hinanden, og står i gæld til hinanden på forskellige måder (se også Olesen, 2012). Som forskningen viser andre steder i verden, betyder det, at vi ser grupperinger, der gensidigt konstituerer hinanden, det vil sige, som definerer sig selv op imod hinanden og ofte gennem konflikt (Rodgers, 2017: 651; Jensen, 2008; Thrasher, 1936). Som det vil fremgå i sidste del af rapporten, ser vi dog også, at der internt og på tværs af grupperingerne opstår personlige konflikter, fordi loyaliteten ændrer sig og personer skifter mellem at være inde og ude af forskellige alliancer. Det er på den måde et intimt miljø, hvor boligområdet danner hjem for bandemedlemmernes familie, og hvor de sociale netværk får karakter af broderskaber med stærke loyalitetsbånd og ind imellem også dybe loyalitetskonflikter. Grupperingerne består primært af personer med anden etnisk herkomst end dansk, hvis familier bosatte sig i boligområderne i 1980'erne og 1990'erne. Der er også blandt familierne et miljø, hvor 'alle kender alle' (Johansen, 2013, 2016).

Grupperingerne fra de forskellige boligområder i Aarhus er ikke afskåret fra grupperinger i andre dele af landet, og exitdeltagerne beskriver, at 'alle kender alle' også på tværs af grupperinger og bander i andre byer og forstæder. Flere af grupperingerne har haft konflikter med rockermiljøet. Det kendetegner dog en stor del af bandemedlemmerne, at de

primært orienterer sig i forhold til deres lokalområde og nogle forlader sjældent boligområdet, som denne exitdeltager udtrykker:

Boligområdet er ligesom en rockerborg, hvis der er nogen, der spytter på jorden, så er det ligesom, når du spytter på gulvet i en rockerborg, eller som om der er nogen, der spytter på mig. Der er heller ikke nogen rockere, der tillader folk at komme ind og stå og spytte i deres borg, vel. Så kommer der fem biler kørende ind i dit boligområde og råber og skriger "vi boller jer alle sammen herinde", sååå... det er klart, det er en provokation, jeg lader ikke nogen spytte på mig.

Bandemedlemmer, der er vokset op i boligområderne, har ofte haft meget kontakt med myndighederne og politiet i gademiljøet, og særligt i de boligområder, hvor der er mange aktører, institutioner og projekter, som retter sig mod de unge. Mange af bandemedlemmerne har haft kontakt med lokalpolitiet, som de kender på fornavn, og som også kender dem og deres familie og venner på fornavn. Nogle har gået i skole i boligområderne og er ikke kommet så meget ud i andre bydele eller segmenter i samfundet. Andre har været 'bus-børn', dvs. de har været sendt til skoler i andre bydele som led i regeringens spredningspolitik. Exitdeltagerne i denne undersøgelse fortæller, at de har brugt deres tid i kvarteret med de muligheder, som det har budt dem. Nogle har benyttet sig af lokale klubber, og andre har været hang-arounds på gaden, hvor de på et tidspunkt er rendt ind i naboer og politiet, der ikke har ment, at de skulle befinde sig der. Studier af disse ungemiljøer peger på, at gaden repræsenterer et rum for socialisering både i forhold til køn og maskulinitet (Jensen, 2008), sociale normer og ordentlighed (Johansen, 2020), og opgør (Ansel-Henry og Jespersen, 2003). Men undersøgelser viser også, at familier og forældre ser forskelligt på dette gaderum, og at mange forældre ønsker at holde deres børn væk fra politiets opmærksomhed og fra at komme i 'dårligt selskab' (Johansen, 2020; Kalkan, 2014). Undersøgelser viser også, at kontakten mellem politiet og de unge på gaden kan være konfliktfyldt, og at de unge mangler tillid til politiet (Kammersgaard et al., 2021; Haller et al., 2020). Det betyder, at bandemedlemmer fra de lokale grupperinger kan have blandede erfaringer med kontakten til myndigheder, og at exitmedarbejderne er opmærksomme på at skulle investere tid til relationsarbejde og tillidsopbygning med exitdeltagerne. Ligeledes betyder det, at exitdeltagere har forskellige forudsætninger for at inddrage familierelationer og venner i deres eksisterende netværk, fordi grupperingerne også væver sig ind i den del af deres hverdag, som leves i et større ikke-kriminelt socialt miljø.

3.2 Volden

For at forstå, hvad exitforløbet indebærer for exitdeltagerne fra grupperingerne i Aarhus, er det vigtigt at have et indblik i, hvad det er exitdeltagerne skal forlade, og særligt den vold, som de har været involveret i, og som ofte er medvirkende til deres beslutning. For samtlige af de exitdeltagere, der indgår i undersøgelsen, og i politiets beskrivelser af deres målgruppe, har vold været en stor del af hverdagslivet både i og uden for bandemiljøet.

Den mening, som volden tillægges, er forskellig. I det følgende beskrives tre former for vold, som exitdeltagerne særligt taler om i interviewmaterialet: den ekstraordinære vold, som finder sted i perioder, hvor bandekonflikterne er højspændte, hverdagsvolden, som har karakter af korporlig afstraffelse, og den vold, som fungerer som sjov og underholdning.

For exitdeltagerne i denne undersøgelse har hverdagsvolden og den ekstraordinære vold en *push*-effekt (Pyrooz, Decker og Webb, 2014; Pyrooz og Decker, 2011), især når exitdeltagerne samtidig har stået alene og ubeskyttet af forskellige årsager. Ifølge Pyrooz og Decker er *push*-effekten baseret på interne faktorer i bandemiljøet, det kan fx være volden og dens karakter, gruppedynamikken eller livsstilen. *Push*-effekten står i modsætning til *pull*-effekten, som er baseret på eksterne faktorer, det kan fx være en kæreste, børn eller et arbejde (Pyrooz og Decker, 2011). Det er vigtigt at understrege, at bandemedlemmer både kan være udøvere af vold og ofre for den (Fox, Rufino og Kercher, 2011; Pedersen, 2014b: 39; Melde, Taylor og Esbensen, 2009). Exitdeltagerne i undersøgelsen har været forskelligt positionerede i forhold til at blive udsat for vold, og det hænger primært sammen med, hvor de er placerede i hierarkiet. I det følgende gennemgås de tre typer vold, som exitdeltagerne beskriver i interviewmaterialet.

3.2.1 Den ekstraordinære vold

Vi havde tre hold kørende, poster på hver indgang ind til området, post 1, 2, 3, 4, 5, en mand, der ligger ved hver indgang til området, og så er der post 6, som er ham, der dækker hele området og rykker ud. Post 6 sidder i en lejlighed, han sidder bare og slapper af og spiser og tager den med ro. Men så bliver der måske kaldt over walkie-talkien, at han skal komme ned til post 1, så er han der, han løber ned til post 1 og klarer det, han får klaret der, han bliver færdig og går tilbage og brænder sit tøj og alt det der og er klar til næste ryk ud, hvis det er. Vi havde det hold, så havde vi et hold, der bare kørte rundt hele tiden, og det er disciplin, det er, at de får at vide "kl 12 i morgen står I her, og så kører I til kl 12 næste dag, der er ingen, der har røget hash, og I er her til tiden". Så er der det sidste hold, som er dem, der kører ud om natten og får ordnet alt det, der skal gøres [røverier, indbrud, handel]. De tre hold, de kørte uafbrudt og samtidig med det, var der konflikter, du skal have styr på. Vi skulle sørge for, at alle får mad, noget at drikke, hash, alt det, der skal bruges til dem, vi får selvfølgelig hjælp til at købe ind, men der skal være overblik. Der er rutiner, men de ændrer sig hele tiden. Jeg var dér, hvor jeg havde skudsikker vest på, når jeg gik ud og var bevæbnet altid, så mig altid over skuderen, når jeg gik ud ad en dør. Der var masser af konflikter, vold, skyderier hver eneste dag. (Exitdeltager)

Dette citat er taget ud af et interview med en exitdeltager, som beskriver en længerevarende bandekonflikt, hvor større boligområder endte som krigszoner. Hvorvidt dette narrativ er overensstemmende med, hvordan konflikten foregik i praksis, er ikke så afgørende for denne analyse. Det interessante, som citatet indfanger, er, at exitdeltageren repræsenterer konflikten som krig med termer som militant bevogtet, vagtposter, bag-

vagter og skifteholdsordning. Om exitdeltageren reelt har haft en krigslignende oplevelse i ovennævnte konfliktsituation er ikke til at sige, men beskrivelsen giver indblik i, hvilket billede vedkommende ønsker at give for at skabe forståelse for, hvordan han på interviewtidspunktet har det med den vold, der blev begået.

Både exitdeltagerne og medarbejderne beskriver volden under bandekonflikterne som ekstraordinær i forhold til dens omfang og karakter – det vil sige, at den skiller sig ud fra andre typer af vold, som har været en del af hverdagen for nogle exitdeltagere. Den ekstraordinære vold indebærer systematisk forfølgelse, kidnapninger, knivstikkeri, hundean greb og skyderi – nogle gange med døden til følge. Flere exitdeltagere har både været udøvere og ofre for den ekstraordinære vold og fortæller, at de under konflikter har båret skudsikre veste, våben og haft kamphunde med sig, når de gik ud ad døren. To ting træder særligt ud af materialet i beskrivelsen af denne vold. Dels fremgår der en dobbelthed i exitdeltagernes beskrivelser af sig selv og deres 'gadementalitet', dels deres fortællinger om, hvor lidt de bryder sig om den vold, der definerer denne 'gadementalitet'. Denne dobbelthed peger på en indbygget modvilje mod volden, som eksisterer sammen med produktionen af vold i miljøet. Som denne exitdeltager forklarer:

Jeg har en gadementalitet. Vi kan sidde her og snakke, og jeg kan fortælle og også sige ting oppe fra her [peger på hovedet], men når jeg er på gaden, hvis jeg møder en, der også har gadementaliteten, så kommer den bare frem, det trigger den, så kan jeg ikke holde den tilbage, det sker bare, det kommer bare, så går jeg på ham.

Hvis jeg skal være ærlig, og jeg tror det gælder for alle, så er der ingen, der vil det der, al den vold og at slå folk ihjel, der er ingen, der i virkeligheden kan lide det. Det er hunde, der går amok og bider og hævnaktioner, nogen fra [navn på gruppering] skød en af mine mænd, så er der skyderier begge veje.

En anden exitdeltager istemmer:

Jeg tror egentlig ikke, at der er nogen, der ønsker den konflikt, folk kommer alvorligt til skade, man får lange domme, folk forsøger at undgå den slags konflikter. Men de handler om hævn fra tidligere konflikter, det er hævnen, der hjemsøger, når man 'tænker med gaden'.

At den ekstraordinære vold ikke er ønskværdig virker måske banalt eller direkte modstridende med det mediebillede, læseren måtte have af det voldelige bandemiljø, men det er en vigtig dimension at fremhæve fra materialet, fordi det peger på, at volden udgør en *push-effekt* (Decker og Van Winkle, 1996). Alle de interviewede exitdeltagere beskriver således volden som en krise, de har oplevet særligt intenst under bandekonflikterne. Dette resonerer med undersøgelser af bandeexit-processer i andre kontekster, der peger på, at motivationen for at forlade banden ofte kommer fra interne faktorer som trusler og vold i miljøet (Vigil, 2002; Pyrooz og Decker, 2011). Flere exitdeltagere, der havde igangværende sager under feltperioden, var diagnosticerede med PTSD eller under udredning for PTSD, depression og angst. Exitmedarbejderne diskuterede disse sager med udgangspunkt i følgevirkninger fra traumer fra den krigslignende tilstand og ekstraordinære vold, som exitdeltagerne havde oplevet – både som udøvere og ofre af den.

Ligesom i krig indebærer bandekonflikterne systematisk forfølgelse, massiv stress og fordrivelse fra familie og hjem. Og ligesom i krig indebærer bandekonflikterne, at exitdeltagerne potentielt forvolder skade på andre. PTSD-diagnosen er oprindeligt opstået som svar på voldsudøveres reaktioner på at forvolde andre smerte (Young, 1995). Diagnosen blev indført efter Vietnamkrigen som led i en proces, hvor de hjemvendte amerikanske soldater søgte kompensation for mén efter krigen (Young, 1995). PTSD-diagnosen var altså oprindeligt tænkt til at diagnosticere voldsudøveres reaktioner på handlinger, hvor de havde forvoldt skade på andre eller bidraget til at forvolde skade. PTSD-diagnosen handler således om de traumer, som det giver at udøve vold, såvel som at opleve vold på egen krop, og exitdeltagerne kan fortælle om begge dele:

Jeg har lavet så mange ting for dem, jeg har det med mig, du ved, det dukker op nogle gange i billeder, al den vold man selv har været med til.

Jeg var også jaget dengang (...) jeg kom ud engang fra lejligheden og kunne høre en motorcykel, der blev startet (...) en af dem, der bliver brugt, når der er skyderier (...) nogle sigter efter mig, så løber jeg – jeg vidste, hvad der skulle ske – jeg løb.

Jeg har været forsøgt kidnappet (...) jeg bar kniv, jeg skulle ikke nyde noget af at blive taget med under de kidnapninger, jeg skal kunne forsvare mig, jeg skal ikke stå i den situation, som der er nogen, der gør, hvor du ender med at blive fanget og slået og ydmyget, mens det bliver filmet, så det kommer ud viralt (...) Jeg følte mig truet. Det er stressende al den vold.

Nogle exitsager indebærer, at exitdeltagerne bliver henvist til psykolog for at få behandling eller udredning for PTSD, bl.a. fordi exitdeltagerne er stressede og deprimerede i sådan en grad, at de har svært ved at fastholde de mål, der bliver sat i løbet af deres exitforløb. I nogle enkelte sager talte exitmedarbejderne om, at exitdeltagerens mentale tilstand gjorde deres fremmøde så ustabil, at medarbejderne overvejede, om de var egnede til exit. I en enkelt sag var exitdeltageren så passiv og ude af stand til at følge op på aftaler og mål, at exitmedarbejderne henviste exitdeltageren til udredning for depression og behandling, før vedkommende kunne videreføre et forløb.

I interviewmaterialet fremgår et andet mønster, som er forbundet med den krise, som volden har affødt for exitdeltagerne. Volden har udgjort en tydelig *push-effekt* fra miljøet i det øjeblik, at exitdeltagerne har stået uden beskyttelse fra deres netværk. Det har ikke været volden i sig selv, der har udgjort dette pres, men *den situation, at exitdeltagerne har følt sig alene*. Denne exitdeltager forklarer:

Exitdeltager: Man skal helt derud, hvor man står alene og er så presset, jeg var så alene, fordi der var ikke nogen, der stod op for mig, der var ingen, der var med mig på gadeplan, som havde min ryg, når jeg var på gaden. Så tænkte jeg, at det er lige meget, jeg er alene lige meget, hvor jeg er, om jeg er i [boligområdet] eller et andet sted, så er jeg alene, så det er lige meget.

Interviewer: Hvad betyder det?

Exitdeltager: *Når du er på gaden så er du på gaden. Så står du op kl ti, tager tøj på, og så kører du ud, så spiser du din morgenmad, og det gør du på [navn på et torv], du er på gaden, så har du måske "røgtelefonen" [telefon i forbindelse med hash-salg] i nogle timer, alt foregår på gaden, du spiser, du er sammen med folk, du ved også, at når der sker noget et sted på gaden, så ved du, hvem det er, og hvor det er, hvor folk er. En, der er på gadeplan, ved mere end andre, det betyder også, at hvis du får at vide, at der er en, der er i problemer, så pakker alle en taske og tager over i den persons lejlighed, siger til ens forældre eller kæreste, at jeg tager afsted, og jeg er væk nogle dage, du skal ikke vente på, at jeg kommer hjem, og så er man der. Så har du den persons ryg, det er loyalitet, og du er der, indtil der bliver lavet en fredsftale. Folk vidste, at det var sådan, de kunne regne med mig dengang, at ind til jeg lavede en fredsftale med dem, det handlede om, så var der sikkerhed på den måde. Det er loyalitet. Men det var der ikke til sidst, jeg gik ud på gaden i [boligområdet], selvom jeg havde sørget for det sted og de mennesker der i så lang tid, så var der ikke nogen til sidst. Så besluttede jeg mig for det [exit].*

Det mønster, der tegner sig, er altså, at den ekstraordinære vold ikke har kunnet håndteres, hvis exitdeltagerne har stået uden relationer under konflikterne, og det har medført så stort et pres, at de har opsøgt politiet til sidst.

Bandekonflikten i 2017 blev beskrevet i medierne som en kamp om territorier i Aarhus (Larsen, 2017; Ravnø og Vesterlund, 2017). Men bag mange både store og mindre konflikter i bandemiljøet udspiller der sig ifølge interviewpersonerne en konflikt som er 'personlig'. De personlige konflikter handler for eksempel om, at personer fra én gruppering indgår i relationer med personer fra en anden, og i nogle tilfælde indgår de også i en relation til en af de større etablerede landsdækkende bander. Sådanne spring og allianceskift mellem grupperingerne kan føre til store personlige opgør. Ifølge exitdeltagerne manifesterer disse personlige opgør sig blandt andet i territorielle markeringer, hvor personer fra grupperingerne kører ind i hinandens boligområder som provokation, trussel eller forsøg på hævnangreb. De kan derfor komme til at blive misfortolkede som kampe, der handler om territorier. Flere exitdeltagere beskriver, hvordan konflikter, der involverer ekstraordinær grov vold, som regel bunder i personlige opgør:

I Aarhus kan folk sælge, hvor de vil, det er meget fri. Men konflikterne er personlige mere end, at de handler om narkomarkedet, de fleste konflikter starter med et skyderi, og det er ikke lange konflikter jo, kun enkelte gange har man set det her i Aarhus. Og selv de store konflikter er også personlige, fordi der er nogle fra [navne på grupperinger], der går over til nogle andre, så interne konflikter.

Som det også fremgår i flere af citaterne fortæller exitdeltagerne, at konflikter ofte rækker ind i hinanden og bygger på personlige relationer og hævn. Et skyderi rettet mod bestemte personer medfører i exitdeltagernes beskrivelser som regel en reaktion og hævn fra disse personers gruppering. Udvekslingen af skyderier eller slagsmål bliver beskrevet som hævnaktioner i en kontekst, hvor 'øje for øje, tand for tand' er et gældende

princip (Bjørge, 2005; Kivivuori, Savolainen og Aaltonen, 2016). Exitdeltagerne fortæller, hvordan vold som selvfølgelighed kræver hævn, som denne exitdeltager udtrykker:

Hvis du giver en på munden, eller det går ud over en hund, for eksempel, nogen betaler jo 20.000 kr. for sådan en hund, når den er trænet, eller hvis der sker skyderier... Det er jo noget, der kræver hævn det der. Der var mange, der ville have mig ned efter nogle af de kampe, jeg var en del af.

Når exitdeltagerne taler om den ekstraordinære vold, taler de både om oplevede situationer såvel som potentialet for nye situationer med vold (se også Das, 2007). Potentialet for vold er allestedsnærværende i den forstand, at volden 'hænger ved' som hævn fra tidligere episoder og kan blive en realitet, hvis man befinder sig på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Exitdeltagerne kan have mange uafsluttede konflikter med personer i andre grupperinger, som potentielt set kan udløse volden. Det vil sige, at volden altid allerede er tilstede som potentiale, og exitdeltagerne kan ikke nødvendigvis regne ud, hvornår og hvordan den bliver en realitet.

Den grove vold er både en levet virkelighed i den forstand, at den ind imellem realiseres i konflikter mellem grupperingerne, men disse konflikter står ofte også åbne på ubestemt tid for nye hævngegninger. Potentialet for at opleve vold er i denne kontekst særligt forbundet med boligområderne, hvor grupperingerne hører til, men kan også potentielt set være forbundet med andre bydele eller steder i landet, hvor man kan rende ind i de forkerte personer på forkerte tidspunkter:

Her forleden mødte jeg en fra [navn på gruppering], og han så mig, så den dag skete der ikke noget, og jeg kunne gå, men man kan godt stå i en situation, hvor man flere år efter møder en person tilfældigt, og når han ser dig, så har han ikke glemt den konflikt, der var for flere år tilbage, og så vil han bare have ram på dig, have dig ned, så det er en trussel, der hele tiden er der. (Exitdeltager)

Den potentielle vold – det vil sige den vold, som endnu ikke er realiseret, men som kan opstå når som helst og hvor som helst i bandeområdet eller byen, afstedkommer således et pres, som exitdeltagerne forsøger at navigere i forhold til fremtiden. Denne vold kan ikke nødvendigvis afsluttes her og nu, ved at man betaler sin 'gæld' i en enkelt relation. Vi har både i dansk og international sammenhæng set, hvordan bandemedlemmer, der er kommet i 'bad standing', forsøger at betale sig ud af situationen på forskellige måder, enten ved at modtage vold på egen krop, løse opgaver for banden eller betale penge (Petersen og Ladefoged, 2018: 52; Rodgers, 2017: 657; Andersen, 2017). I materialet i denne undersøgelse beskriver både exitdeltagerne og exitmedarbejderne, at deres erfaringer med bandeexit er, at der ikke noget quickfix til at forlade bandemiljøet, og at volden kan 'hænge' i luften længe efter, at exitdeltagerne har forladt banden.

3.2.2 Hverdagsvolden

Bag den ekstraordinære vold ligger der et hverdagsliv, hvor volden har været mindre spektakulær, men til gengæld vedvarende og gennemgribende i interviewpersonernes

sociale relationer og interaktioner med venner og familie. For exitdeltagerne i denne undersøgelse har vold været en del af hverdagen. I interviewene fortæller de, at de har oplevet fysisk afstraffelse eller disciplinering derhjemme, da de var børn, primært hvis de kom hjem og havde været involveret i ballade i skolen eller på 'gaden'. Denne exitdeltager fortæller:

Alle vores forældre bankede os. Vi fik med bæltet hver gang, der var noget, min far slog mig endda en gang foran politiet. Der var en sagsbehandler i kommunen [navn], som godt vidste, at jeg fik tæsk (...) når vi sad inde på det kontor, og jeg sad ved siden af min far, så holdt jeg altid øje med højre hånd, den sagsbehandler så det godt, jeg havde fokus på hans hånd. Jeg sagde også, at jeg gerne ville væk.

Man skal være varsom med at generalisere ud fra interviewmaterialet, der er baseret på en mindre gruppe exitdeltagere, som kommer med deres egne individuelle baggrunde og oplevelser om vold i hjemmet og i miljøet blandt de unge. En større undersøgelse af rockeres/bandemedlemmers opvækstforhold er blevet foretaget af Justitsministeriets Forskningskontor i 2012, der inkluderer 198 tilfældigt udtagne personundersøgelser for rockere/bandemedlemmer, og personundersøgelser for 200 andre lovovertrædere uden rocker-/banderelationer, der fungerer som kontrolgruppe (Lindstad, 2012). Undersøgelsen peger i retning af en mere belastet opvækst for rockerne/bandemedlemmerne, hvor vold i hjemmet indgår som et af forholdene (Lindstad, 2012: 3). Rapporten understreger, at der ikke er nogen af de undersøgte familieforhold eller personlige problemer under opvæksten, der er med til at forklare, at personerne indgår i en bande (Lindstad, 2012: 4). Det skal desuden understreges, at hverdagsvolden, som beskrives i interviewene i denne undersøgelse, er forskellig fra person til person, men at exitdeltagerne fortæller om erfaringer med at blive slået som straf, hvis de har været involveret i konflikter i skolen eller med politiet, eller i forbindelse med afhøringer og bekymrings samtaler. Udtryk som at 'få en flad', 'blive banket' eller 'få med bæltet' går således igen i interviewene, men det er forskelligt, hvordan og i hvilket omfang. Forskning i andre bandemiljøer i dansk og international kontekst viser, at vold i en hverdagssammenhæng kan have meget forskellige udtryk – fra simpel til alvorlig vold – men danner ofte en referenceramme for personer i miljøet (Klement og Petersen, 2013; Hazen og Rodgers 2014; Decker og Van Winkle, 1996; Delisi et.al., 2009).

3.2.3 Vold som underholdning

Exitdeltagerne beskriver vold og aggressivitet i en hverdagslig sammenhæng som en del af 'gadementaliteten', hvor grupperingerne 'prikker' til hinanden, provokerer og 'driller' hinanden ved at dukke op i hinandens boligområder og stå og råbe på parkeringspladser eller foran opgange. Studier viser også, at grupperinger kan 'prikke' til hinanden online gennem sociale medier eller i selvproducerede musikvideoer, hvor de poserer med våben, biler, grupperingens symboler og med verbale trusler over for hinanden, der signalerer deres position i området (fx Densley, 2020).

En del af kriminaliteten og volden i gadelivet beskrives som underholdning (for eksempler på vold som underholdning, se også Pearson, 1983):

Exitdeltager 1: *Jeg har altid gjort det [været oppe at slås], hver gang der var slåskamp under blokken, så var jeg der, jeg skulle se, hvad der skete. Der var nogle store kampe nogle gange, engang var der en, der stak af, ham der havde startet, der var nogen, der var efter ham, han løb op i en lejlighed, og der var en, der sagde, "han er i lejligheden", så vi løb derop, og det endte faktisk med, at han døde. Jeg skulle være der hele tiden, jeg elskede at se sådan noget dengang. Vi var brutale som små.*

Exitdeltager 2: *Jeg startede i det små. Vi var en gruppe på en 15-20 stykker, der lavede indbrud i området, der startede det med røverier, dengang når man er barn eller så ung, tænker man bare, at det er sjovt, det er bare sjovt, man tænker ikke over, hvad der kan ske ved det, hvis nogen spørger, om man vil noget andet eller vil holde op, så forstår man det ikke, det er jo sjovt, man har vennerne, man laver penge.*

I nogle af samtalerne med exitdeltagerne og medarbejderne fremgår det, at hverdagsvolden blandt de unge i gadelivet tillægges en underholdningsværdi, der retter sig mod mange forskellige aktører i gadebilledet, inklusive politiet. Exitdeltagerne er på fornavn med mange lokalbetjente fra boligområderne, og flere har kendt exitmedarbejderne før deres exitforløb, hvis medarbejderne er kommet i boligområderne. Relationen til disse lokalbetjente bliver i materialet beskrevet som en del af det sociale liv i boligområdet, og ligesom, at relationen til andre unge i grupperinger i andre boligområder kan have en 'drillende' karakter, kan relationen til politiet også have det (Johansen og Jensen, 2017). Som denne kommentar illustrerer:

Betjent 1: [navn på person] *han er simpelthen bare så for meget, står og råber op, I ved, hvor rap han er i kæften (...) Jeg siger til ham "[navn] nu har jeg kendt dig i årevis, jeg kender dine brødre, dine forældre og alle dine venner, hvornår fanden stopper du med det her?"*

En kollega til betjenten kommenterer efterfølgende i et interview:

Betjent 2: *Du kan se, hvor meget der sker i de daglige møder med de unge, og alt det vi hele tiden ved og ser, men som vi jo på ingen måder kan skrive ned hele tiden, al den lokalkendskab og viden, der er. Du kan også se, hvor meget vi kender dem. Nu hørte du [navn på kollega i ovenstående citat], du hørte snakken om [navn], de to har ligesom et had-kærlighedsforhold ik', det kan godt være, betjenten siger de her ting, men jeg kan godt fortælle dig, at den dag den unge er presset og står i problemer, der er det den betjent, han kommer til som den første. Det har vi set før.*

I nogle sammenhænge bliver politiet således én ud af mange relationer, som grupperingerne definerer sig i forhold til, og som de nogle gange kommer i sammenstød med på gaden:

Når vi kører med blink i [boligområde], så ved vi godt, at det er bedst at slukke udrykningen, for ellers er det jo simpelthen Disneyland, der kommer rullende ind for de unge. (Betjent)

Hverdagsvolden beskrives således overordnet set som en del af relationerne i lokalområdet, hvor den på den ene side har betydning af afstraffelse, og på den anden side har betydning af underholdning. Exitdeltagerne fortæller om, hvordan gadementaliteten indebærer aggressivitet og provokation over for rivaliserende grupperinger og politiet, men denne type vold hænger ikke nødvendigvis sammen med de mere personlige konflikter, der ender i større opgør af grovere karakter. Hverdagsvolden bliver ikke beskrevet som en afgørende faktor for, at exitdeltagerne har valgt at forlade bandemiljøet. Derimod identificerer exitdeltagerne sig med den som en indlejret del af det, de kommer fra, og som definerer relationer til 'signifikante andre'. Dog skal det understreges, at når grupperingerne har haft 'ulmende' konflikter, beskriver exitdeltagerne perioder, hvor aggressivitet, provokationer, overvågning og sporadisk hverdagsvold er blevet så omfattende, at det udgør en oplevet trussel og risiko for dem selv og mennesker omkring dem.

3.3 Sociale netværk

Exitdeltagerne og medarbejderne beskriver således grupperingerne i Aarhus som netværk af unge, der er vokset op i samme boligområde, har boet i opgange ved siden af hinanden og har brugt deres tid efter skole sammen på gaden, i parkerne og i klubberne i boligområderne. Exitdeltagerne definerer grupperingerne som netværk af barndomsvenner og som 'det eneste de har kendt til'. Som nævnt ovenfor er en del exitdeltagere fra en generation, hvor de på baggrund af kommunens spredningspolitik har gået i skole i andre bydele, end hvor de er vokset op (Jacobsen, 2015). Deres beskrivelse af netværket af venner, som de er 'vokset op med', er dog de børn, som de har boet tæt på i boligområdet, og som er forbundet med familiens hjem. I interviewene lægger de for eksempel vægt på, at venner fra grupperingen har været del af deres families hverdag, de har spist sammen med familien og er kendt af forældrene, eller er børn af familier i forældrenes sociale cirkel (se også Johansen, 2020). Som denne exitdeltager fortæller:

Vi har kendt hinanden hele livet, der er også mange, der siger til mig, at det er sejt, at jeg er kommet videre i livet. Mange af dem har jo også været hos mig og spise, de kender min mor og søster og far, de er en del af familien, derfor gør ingen dig noget, når du hopper ud, de ønsker ikke at gøre nogen ondt.

De tæt forbundne sociale netværk er vævede sammen af relationer på kryds og tværs af boligområder, familier og ungemiljøer og er dybt indlejrede i det lokale 'community', som vi også ser i mange andre sammenhænge i litteraturen om bander (Howell, 2011; Tita, Cohen og Engberg, 2005; Tita og Radil, 2011; Brantingham et al., 2012; Young, Fitzgibbon og Silverstone, 2014). Exitdeltagere kan være i familie med hinanden eller er bundet ind i fællesskaber baserede på en fælles migrationshistorie, traditioner og familiemæssig baggrund (Johansen, 2013, 2020). Det indebærer for nogle exitdeltagere, at hvis de skal forlade bandemiljøet, skal de også forlade nogle af deres familierelationer.

Med få undtagelser bestod alle igangværende og afsluttede exitsager fra det lokale bandemiljø af tiltag, der handlede om, hvordan exitdeltagerne kunne filtreres ud af relationer til grupperingerne med det sigte at få dem ud af den organiserede kriminalitet. I mange af sagerne beskrev exitmedarbejderne, hvordan det var som at filtrere exitdeltagerne ud af relationer, hvor de hang fast som i ærtehalv. De beskrev, hvordan de blev hevet tilbage i disse relationer i forskellige situationer, for eksempel under ulmende konflikter, hvor de skulle beskytte eller beskyttes af deres netværk. Når omstændighederne i miljøet har ført til, at exitdeltagerne har oplevet at stå alene uden deres netværk har *push-effekten* således også været særlig effektiv. Som nævnt ovenfor, fortæller exitdeltagerne i denne undersøgelse, at de har taget den endelige beslutning om exit i en situation, hvor de har stået alene, og det har gjort dem 'lige glade' med at kæmpe. Den betydning, som de tidligere har tillagt volden, har ændret sig, og det er blevet meningsløst for dem at fortsætte, fordi de har ikke haft nogle 'signifikante andre' at fortsætte for eller sammen med. Volden er på den måde relationel – den hænger sammen med personlige relationer i grupperingerne, og hvis disse sociale relationer ændrer sig, ændrer det også incitamentet til vold:

(...) jeg havde heller ikke nogen venner tilbage, de fleste af dem var allerede væk. Når man kommer i sådan et [exit]forløb, så tænker man på de venner man havde, har de egentlig været der for en, var de der, da det hele brændte, da vi var kriminelle, i al kriminaliteten, hvor var de henne, og nej, det var de ikke, så vil de være der for mig i et liv uden for det, uden for kriminaliteten, det vil de nok ikke vel? Vi er vokset op sammen i det samme område, vi har været sammen altid. Men jeg havde ingen tilbage, ingen. (Exitdeltager)

For nogle exitdeltageres vedkommende har det at stå alene også medført trusler, som de ikke har kunnet forsvare sig imod, og som har fået dem til at søge væk. De fortæller dog også, at det ikke er umuligt at 'hoppe ud', så længe det ikke indebærer et loyalitetsbrud (se Decker og Curry, 2002). Der, hvor problemet opstår, er, at grupperingerne er bundet op i nære relationer, og det gør risikoen for at komme ind i modstridende alliancer stor. Som denne exitdeltager siger:

Modsat de rigtige bander, så er det miljø i Aarhus anderledes, der kan du godt hoppe ud, uden at der sker den slags, som der sker med [navn på bande] for eksempel. Man kan bare trække sig ud af boligområdet. Problemet er, at der er familierelationer ind i det hele.

Exitdeltageren ovenfor uddyber i interviewet, at familierelationer gør, at man ikke bare kan trække sig ud af et boligområde og så tro, at man er væk. Man bliver konstant 'kaldt tilbage', fordi familien bor i området og skal besøges, og især hvis nogen skal beskyttes (se Pyrooz, Decker og Webb, 2014). Samtidig handler det for nogle exitdeltageres vedkommende om, at de har børn og ekskoner boende i boligområderne, som de skal have en relation til, og for eksempel hente og bringe i lokale institutioner eller skoler i boligområdet.

Exitdeltagerne i denne undersøgelse har få eller ingen relationer til personer uden for familien og den sociale cirkel, som de er vokset op i. Familienetværket kan godt være

stort, og exitdeltagerne fortæller i interviewene om familie, de kan besøge i andre danske byer. Det fremgår dog, at det sociale netværk, som de har fået uden for familien og omgangskredsen i boligområderne, primært består af de landsdækkende bander. For flere interviewpersoner er kontakten ind i disse netværk blevet skabt under fængselsophold. De beskriver også, at de har fået et stort netværk, hvis de er trådt ind i en af de landsdækkende bander, men at relationerne til personer i banderne ikke er tætte, som de er i de lokale grupperinger, hvor de er vokset op. Udfordringen med at hoppe ud af de mere strukturerede bander er således ikke nødvendigvis, at bandemedlemmerne er bundet op i ærtehalmsrelationer ligesom i de lokale grupperinger, men at der kan være kodekser for, hvad det 'koster' at forlade banden uden at komme i 'bad standing'.

I forskningen af exitprocesser foreslår Pyrooz og Decker (2011), at der både er *push-faktorer* på spil, men også *pull-faktorer*, der påvirker bandemedlemmers valg om at forlade miljøet. Undersøgelser peger på, at sådanne pull-faktorer kan være kærester og børn (Pyrooz, McGloin og Decker, 2017; Rodgers og Jensen, 2015; Pedersen, 2014b), som sætter krav til bandemedlemmerne på nye måder. I feltmaterialet fremgår der ikke nogen sager, hvor det alene er en kæreste, der har haft betydning for exitdeltagerens beslutning eller forløb med exit. Der er dog flere exitdeltagere, der fortæller, at en ny kæreste kan være med til at gøre det nemmere og kan give anledning til, at man får et ønske om at hoppe ud:

Der er mange, der er villige til at forlade miljøet, når de får en kæreste, så vil de gerne ud. Det er bare svært, hvis det er ens familie, man skal forlade. Det hjælper med en kæreste, jeg har også en ny kæreste nu. Med mindre det er en pige fra miljøet, hun kan ende med at synes, at man er en forræder, hvis man vil ud.

Ifølge exitmedarbejderne er erfaringen med exitforløbet også, at det hjælper at fastholde exitdeltagerens beslutning, hvis der er en kæreste, som bakker op, og at det har stor effekt at relokalisere exitdeltagere sammen med deres kærester. Dette illustrerer en vigtig pointe, nemlig at en kæreste udgør en alternativ signifikant relation, som kan danne et alternativ til de tætte relationer, som exitdeltageren skal væk fra. Kærester og børn repræsenterer alternative autentiske relationer, som exitdeltagerne mangler. Dog skal det understreges, som også fremgår af citatet, at når udfordringen stadig består i, hvordan man som exitdeltager forlader familien, så fremgår det i materialet, at en kæreste eller egen ny familie ikke er nok til alene at danne grundlag for exitdeltagerens beslutning.

4 Exitforløbet

Som det fremgik af kapitel 3 kommer exitdeltagerne fra en kontekst, hvor de har haft et stærkt territorielt og relationelt tilhørsforhold til det lokale bandemiljø og bandeområde. Deres netværk er karakteriserede af tætte relationer, hvor venner og familie er vævet ind i hinanden inden for og på tværs af grupperingerne, og relationerne danner det sociale miljø, som exitdeltagerne identificerer sig selv med og imod. Som det vil fremgå i det følgende tilbyder familien også et netværk af ressourcer, og det synes vigtigt for exitdeltagerne at fastholde kontakten samtidig med, at de skal lægge afstand til bandemiljøet og den organiserede kriminalitet. Eksempelvis er det ofte en eller flere personer i familien, som exitdeltagerne tegner ind i netværksdiagrammet, der bruges på SoS-møderne til at afdække relationer, som de kan få støtte fra til exitprocessen. Det skaber en kompleksitet i exitdeltagerens proces, at de skal holde fast i nogle relationer, mens de skal tage afstand til andre, samtidig med at disse relationer er vævet ind i hinanden i det sociale miljø og familien.

Det fremgår også af materialet, at vold har været en del af exitdeltagerens hverdagsliv. Volden er blevet beskrevet som korporlig afstraffelse på den ene side og som en form for underholdning på den anden side. Hverdagsvolden adskiller sig fra den grove vold, som exitdeltagerne i perioder har været medproducerende til, og som nogle exitdeltagere også har været ofre for. Den grove vold har en ekstraordinær karakter og udfolder sig i perioder under krigslignende forhold. For exitdeltagere, der har oplevet at stå alene uden nogen, der 'har deres ryg' i bandemiljøet, har denne vold haft en afgørende *push-effekt* væk fra miljøet.

Både volden og relationerne danner en kontinuitet i exitdeltagerens liv og rækker både tilbage og fremad i tid. I et fremadrettet perspektiv fortsætter volden i form af følgevirkninger med PTSD, angst og depression. Volden fortsætter også som en mulighed – det vil sige, at den kan blusse op igen i exitdeltagerens liv. Det kan ske på et tilfældigt tidspunkt, hvis de befinder sig på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, hvor de render ind i gamle fjender, eller hvis der blusser konflikter op, som involverer deres nærmeste familie eller venner. Volden eksisterer på den måde som en diffus trussel, hvor det er utilregneligt for exitdeltagerne, hvornår de bliver konfronteret med den igen. Det betyder, at vi skal forstå volden som et element, der rækker ind i exitforløbet og også ind i den fremtidshorisont, som exitdeltagerne orienterer sig i forhold til.

Disse udfordringer sætter nogle betingelser for exitforløbet og involverer exitmedarbejderne i et strategisk og taktisk arbejde, som nogle gange er et kapløb med tiden. I den følgende sidste del af nærværende rapport vil dette arbejde blive foldet ud, og materialet blive fremlagt i en analyse af exitforløbet. Analysen tager udgangspunkt i etnografiske cases og samtaler, der illustrerer exitenhedens praksis med de igangværende sager under feltarbejdsperioden, og exitdeltagerens oplevelse af forløbet.

4.1 Visitation

4.1.1 Vejene ind i exit

Det første skridt ind i et exitforløb er de første visitationssamtaler mellem en potentiel exitdeltager og det makkerpar fra exitenheden, der repræsenterer kommunen og politiet. Et af de første spørgsmål, som exitenheden stiller, når de tager en exitdeltager i visitation, er, hvad personens motivation til exit består i. Ifølge Exitmanualen fra Det Nationale EXIT-kontaktpunkt bør exitdeltagerens egnethed vurderes inden for rammen af de første 2-3 visitationssamtaler med exitdeltageren, og visitationen bør ikke overstige en periode på 30-45 dage (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 13). Medarbejdernes skøn af exitdeltagerens egnethed skal ifølge manualen tage udgangspunkt i en afklaring af konsekvenserne ved at forlade bandemiljøet, den organiserede kriminalitet og ved ændring af livsstil samt af konsekvenserne ved de tiltag, exitdeltageren og evt. exitenheden allerede har foretaget (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 10).

I praksis er de første visitationssamtaler dog ikke standardiseret af manualen. Nogle visitationssamtaler tager form som uformelle snakke for at skabe en kontakt. Ofte følger exitenheden dog SoS-modellen, og visitationssamtalerne foregår som strukturerede møder. Under feltarbejdet blev exitenheden enige om at indføre SoS-metoden fast til de første visitationssamtaler.

Ifølge exitenheden henvender nogle exitdeltagere sig, fordi de har en forudgående kontakt med en eller flere exitmedarbejderne, eksempelvis de medarbejdere fra politiet, der tidligere har været nærbetjente. Exitdeltageren kan også visiteres fra en anden kommune/politikreds eller via Kriminalforsorgen. Endelig er der exitdeltagere, som henvender sig med hjælp fra exitenhedens samarbejdspartnere og andet politi i boligområderne. Exitenheden samarbejder med nærpolitistationen, og betjente i boligområderne har en vigtig rolle i forhold til at sende potentielle exitdeltagere ind til visitation. Som denne medarbejder fortæller:

Kommer der nogen, så kommer de ude fra en bekendtskabskreds (...) Gadeplan? Nej, der tror jeg sgu ikke på, at de kommer fra. Nogle gange bliver der fulgt op på det, når de sidder herinde, hvis de bliver taget for noget kriminalitet, og nogle gange er det mere mund til mund-metode. Vi tager ikke ud og laver et motivationsarbejde. En gang i mellem så tager vi ud i et fængsel sammen med Kriminalforsorgen, men vi afholder os fra at lave motivationsarbejde, fordi det er megasvært. Det er svært at ramme de rigtig mennesker, og det er svært at komme på de rigtige tidspunkter, for der skal være et lille åbent vindue hos dem.

Selvom denne medarbejder siger, at exitenheden ikke laver motivationsarbejde, er der dog nogle elementer af opsporende arbejde i gang. En af exitmedarbejderne fra kommunen arbejder for eksempel specifikt med unge, der er i risiko for at blive rekrutterede ind i bander. Denne medarbejder opsporer potentielle exitdeltagere i samarbejde med lokale civilsamfundsorganisationer. Som det også nævnes i citatet kan exitmedarbejderne også

i perioder arbejde på at opdyrke en relation til specifikke indsatte i fængslerne i samarbejde med Kriminalforsorgen. Dette proaktive arbejde kan fx være strategisk målrettet personer med en vigtig position i bandemiljøet.

De første visitationssamtaler foregår i det hus, hvor exitenheden holder til, og helt bevidst ikke på politistationen. Dette gør sig gældende for stort set alle møder med exitdeltagerne. De første visitationssamtaler er struktureret ud fra et væsentligt princip om, at exitdeltageren ikke kan fortælle om ustraffede kriminelle forhold, der involverer andre, og dermed ikke kan komme for at 'melde' personer i miljøet. Hvis exitdeltageren bevæger sig ind på emner om andres kriminelle forhold, bliver han stoppet af exitmedarbejderne og eventuelt tilbudt at blive fulgt over til en kildefører [medarbejder hos politiet], hvor vedkommende kan aflægge rapport. Det betyder, at der er viden, som exitmedarbejderne ikke vil have, og at dette skal ekspliciteres over for exitdeltageren med det samme. Denne medarbejder fortæller:

Vi er ikke et stikkerprogram, og det er vigtigt at modarbejde det ry ude i miljøerne. Man kan ikke komme herind og anmelde de andre for så at få en kontrakt. Det med kontrakten er vigtigt, for der kan være nogle, der kommer, fordi de vil have fjernet bandestemplet og tror, at det kan de få, når de har en kontrakt. Men hvis man tror, at man kan få fjernet bandestemplet, hvis man anmelder nogen, så er det forkert. Og hvis vi har ry af at være et stikkerprogram, så er det farligt for exitdeltagerne – det kan også gøre, at der er nogle, som ikke søger os, fordi man under ingen omstændigheder vil være stikker.

At exit ikke er et stikkerprogram er således det første udgangspunkt for, hvad der kan og ikke kan fokuseres på i samtalerne, og det betyder også, at kriminaliteten ikke er i centrum. Med til dette udgangspunkt hører instrumentaliseringen af tavshedspligten. Selvom nogle exitdeltagere henvender sig sammen til exitenheden, køres sagerne individuelt. Exitenheden skal navigere i at have exitdeltagere fra rivaliserende grupperinger i exitforløb, og de skal navigere i at have exitdeltagere på hver sin side af en bandekonflikt i exitforløb. De skal derudover kunne have exitdeltagere som er i familie med hinanden i exitforløb – for eksempel søskendepar – uden at disse exitdeltagere bliver vidende om hinandens forløb, med mindre de selv taler om det. Det er derfor afgørende for exitenheden at kunne styre, at exitdeltagerne ikke kommer for at anmelde hinanden, men hjælpes rette sted hen, hvis der skal rapporteres noget til politiet.

Den første visitationssamtale tager udgangspunkt i en afklaring af exitdeltagerens situation og det, der fylder ved henvendelsen, herunder en afklaring af de punkter, der nævnes i Exitmanualen. Ved overbringelsen af sager fra andre kommuner eller Kriminalforsorgen vil der ifølge exitmedarbejderne ofte være fokus på bolig og/eller forsørgelse og uddannelse. I tilfælde, hvor exitdeltageren kommer ind fra det lokale miljø, er der ofte også tale om et sikkerhedsspørgsmål og afklaring af, hvordan det skal håndteres. Følgende case behandler dette tema.

Boks 4.1 Den første visitation

Under feltarbejdet blev sagen om en nyligt tilkommen exitdeltager fulgt fra hans første visitationssamtale og fem måneder ind i hans forløb. Da han trådte ind ad døren til den første visitationssamtale indikerede han at have informationer om andres kriminelle forhold, som han gerne ville fortælle, og han sagde, at han var under pres og skyldte penge. Samtalen foregik som følger:

Exitmedarbejder 1: *Før vi lige går i gang, så skal du vide, at når du kommer herind, så er det ikke for at fortælle om de ting, der sker lige nu. Du skylder ikke noget, når du kommer her. Det er ikke et stikkerprogram. Hvis du gerne vil fortælle om de ting, det er der nogle andre, der kan hjælpe med, og dem kan du godt komme til at tale med, men det er ikke her, du fortæller det.*

Exitmedarbejder 2: *Jeg lægger mærke til, at du kommer herind... du svarer på beskeder og dukker op, det virker, som om du har taget en beslutning?*

Exitdeltager: *Ja, det har jeg (...) Ja... mit problem er, at jeg er presset fra flere sider [navn på gruppering] beskylder mig for at gå ind i [navn på bande] og siger, at jeg har lækket informationer til [navn på bande], så jeg er presset....*

Exitmedarbejder 2: *Du er jaget vildt?*

Exitdeltager: *Ja*

Exitmedarbejder 1: *Vi skal fokusere på din sikkerhed. Jeg skriver noget op på tavlen her, og så tager vi en snak om, hvad er sikkerhedssituationen lige nu [skriver 'sikkerhed' på tavlen, som er gjort klar med SoS-felterne inddelt i 'bekymring', 'fungerer', 'skal ske'].*

Alle sætter sig derefter ned ved et bord i lokalet, og den ene exitmedarbejder stiller sig ved SoS-tavlen. Tavlen danner fokus for visitationssamtalen, hvor medarbejderne ser på tavlen og peger på overskriften 'sikkerhed', hvis exitdeltageren bevæger sig væk fra emnet. I denne sag, hvor exitdeltageren føler sig truet, spørger exitmedarbejderne konkret ind til, hvad truslen består i, hvad der er af ressource og muligheder, og hvad der kan aftales. På et tidspunkt, hvor der bliver talt om, hvad der fungerer, peger medarbejderen på netværksdiagrammet, der er tegnet nede i det ene hjørne af tavlen. Netværksdiagrammet bliver fyldt ud, og exitdeltageren placerer en søskende på den inderste ring og de to exitmedarbejdere, få venner og hans forældre på den næste ring. Uden for cirklen står navnet på exitdeltagerens mentor. Diagrammet er ment til nu at afspejle de relationer, som exitdeltageren forventer at kunne få støtte fra til exitforløbet. Samtalen slutter efter en afdækning af exitdeltagerens oplevelse af at være truet, hvor medarbejderne opsummerer tavlens indhold:

Exitmedarbejder 1: *Vi har fundet ud af, at du er presset, du siger selv, at du er truet på 9 ud af 10, du er jaget vildt. Du står i en klemme med [familierelation], som ikke kender til situationen. Det bekymrer dig, for du skal stadig have kontakt med [familiemedlem]. Det, der fungerer på den gode side her, er, at du har familie, der vil hjælpe, hvis de vidste det, siger du, og du har taget en seriøs beslutning om forandring, du kommer herind, og du vil gerne flytte væk. Du vil gerne i arbejde, og du er i sikkerhed inde i din lejlighed, men ikke når du går ud. Så planen er nu, at [exitmedarbejder] og jeg finder et sommerhus eller et hotel til dig i to uger, hvor du kommer i sikkerhed, vi kontakter dig senest fredag om det. Vi er på med at begynde*

Boks 4.1 Den første visitation

at kigge efter by-emner, hvor du måske kan bo. Og når det så er på plads, så aftaler vi en ny mødedato.

Efter mødet tager exitmedarbejderen et billede af tavlen og visker den ren. Exitdeltageren får en kopi af billedet, så der er enighed om, hvad der er blevet sagt.

Denne case illustrerer en vigtig pointe i forhold til de første visitationssamtaler. SoS-modellen fokuserer samtalen, og der er viden, som exitdeltageren ikke kan levere i dette forum. Det vil sige, at exitdeltageren meget hurtigt mødes med en struktur, der sætter en afgrænsning ind i forhold til personens oplevelse af problemets kompleksitet. I casen ledes exitdeltageren væk fra at tale om andres kriminalitet og ind på en dagsorden, som handler om exit og de første skridt til at komme væk. SoS-samtalen ender ud i nogle aftaler, som etablerer muligheden for videre kontakt. Casen viser således, hvordan de første visitationssamtaler ofte omhandler enkelte temaer taget ud af den komplekse problemstilling, som exitdeltagerne står i – det vil sige, de giver et prioriteret øjebliksbillede af exitdeltagerens situation. I dette tilfælde er exitdeltagerens sikkerhed prioriteret først og andre emner, som beskæftigelse, bolig eller familieproblemer, må vente til senere. Visitationssamtalerne kan kun rumme et afgrænset tema ad gangen, og kompleksiteten i exitdeltagerens relation til banded miljøet og tilknytningen til bandeområdet afklares således skridtvist og over længere tid.

Materialet fra feltarbejdet inkluderer en gennemgang af samtlige af exitenhedens igangværende sager. Overblikket viser, at kontakten efter de første visitationssamtaler enten slutter, fordi exitdeltageren trækker sig, eller fortsætter ud i et længere visitationsforløb, hvor exitdeltagerens egnethed og motivation til exit skal efterprøves og 'bevises'. Denne proces vil blive analyseret i det følgende afsnit om det lange visitationsforløb.

4.1.2 Det lange visitationsforløb: egnethed og motivation

Ifølge Det Nationale EXIT-kontaktpunkt overgår visitationsperioden til et igangværende exitforløb i det øjeblik, exitdeltageren og exitenheden underskriver en exitkontrakt (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 14). Exitkontrakten er en hensigtserklæring, der indeholder konkrete aftaler, som begge parter bør overholde i forløbet. Aftalerne afspejler dels ansvarliggørelsen af parterne, dels de forskellige ydelser, der tilbydes i regi af exit, for eksempel fjernelse af tatoveringer. Exitkontrakten afspejler også det koordinerende arbejde, som exitmedarbejderne udfører, i form af den støtte, der ydes til exitdeltagerne, når de skal finde bolig og beskæftigelse. Mest markant er dog den ressource, der ligger i, at exitkontrakten kan give mulighed for at fjerne exitdeltagerens registrering i Politiets Efterforskningsstøtte Database PED. Denne mulighed kan være voldsomt attraktivt for exitdeltagerne, idet PED-registreringen bl.a. kan føre til en fordobling af strafammen for visse lovovertrædelser (Regeringen, 2017). Disse forhold ved exitkontrakten gør, at medarbejdernes afklaring af exitdeltagerens egnethed skal holdes op imod et skøn om falsk motivation.

Som nævnt i afsnittet ovenfor, står der i Exitmanualen, at visitationen bør begrænses til 30-45 dage. I Aarhus har exitenheden dog valgt at anlægge visitationsprocessen anderledes – her holdes visitationsperioden åbent uden tidsbegrænsning. Ifølge exitenheden ligger der ét afgørende rationale til grund for denne beslutning: Hvis exitdeltagerne ikke efterlever aftalerne i kontrakten, kan det i yderste konsekvens medføre, at kontrakten må afbrydes. Medarbejderne frygter, at det kan føre til, at relationen og kontakten til exitdeltageren også brydes, og at exitdeltageren trækker sig helt. For at undgå en situation, hvor kontrakten må afbrydes, bruger exitenheden den i stedet som motivationsfaktor, dvs. som en 'gulerod' de kan hive frem, hvis exitdeltageren begynder at falde fra sine aftaler. Som denne medarbejder fortæller:

Exitmedarbejder: Der har man ikke valgt følge den [exitmanualen] her. Der har man valgt at køre en lang visitationsperiode, og så sige "nu kan vi skrive kontrakt med dig, og så kan vi måske også tage dit bandestempel af".

Interviewer: Kan man godt skrive kontrakt uden at tage bandestemplet af formelt set?

Exitmedarbejder: Det kan man sagtens, og det er faktisk dét, som man nationalt gerne vil have, at man gør. Det er jo en forskellig tankegang. Her sætter man i princippet guleroden lidt tidligere, hvor man i Aarhus sætter guleroden helt hen i visitationsperioden. Her ser man sådan lidt, "vi skal lige se, om du overhovedet kan gennemføre noget." I exitmanualen der har de simpelthen sat det helt ned på formel, hvor de siger "man skal gøre det inden for x-antal måneder". Det er vi ikke enige i fungerer sådan i praksis.

Materialet viser, at exitenheden som udgangspunkt forsøger at undlade at tale med exitdeltagerne om bandestemplet. Som denne medarbejder udtrykker:

Vi sidder ikke sådan og snakker med dem om bandestempler. Det gør vi ikke. Det med bandestempler er en intern registrering, som har ramt offentligheden alt for meget.

Det er således et væsentligt anliggende hos medarbejderne, at exitdeltagerne søger exit, fordi de vil forlade bandemiljøet, og ikke fordi de vil have fjernet bandestemplet. I den første vurdering af en nyindkommen sag på exitmøderne diskuterer exitenheden, hvordan de bedst afklarer exitdeltagerens egnethed, herunder hvilke interesser der kan ligge til grund for, at exitdeltageren søger exit. Men det er ikke kun på de første exitmøder, at egnethed diskuteres. Det samlede materiale fra exitmøderne over hele feltarbejdsperioden demonstrerer, hvordan medarbejderne løbende berører og problematiserer exitdeltagerens motivation og taler om, at exitdeltagerne skal 'overbevise' dem om, at de er klar. Som disse medarbejdere udtrykker:

Exitmedarbejder 1: Jeg skal simpelthen overbevises noget mere. Jeg skal se, at han vil det, se om han bliver antruffet, og hvad han laver. Han er nødt til at bevise det her.

Exitmedarbejder 2 [under sagsgennemgang på exitmøde]: *Sidste gang talte vi om at arbejde videre med ham. Han befinder sig i [boligområde] stadigvæk, selvom han udmærket godt ved, at han skal holde sig væk (...) vi synes jo, det er en god ide at tage ham ind i det forløb, og det får han at vide (...), men han skal vise hen over de næste måneder, at han kan holde sig fra det her miljø, som han selv mener, at han har forladt. Så om 3-4 måneders tid så følger vi op, vi vil gerne støtte op om det, han er i gang med at blive [nævner en profession], han ønsker at få familie og børn, han siger mange gode ting, når han er inde. Det er lagt over til ham med de ting, der skal gøres nu, han er nødt til at bevise det her, og at han også kan holde sig væk fra [boligområde]. Så skal han vide, at der bliver holdt øje med ham, vi ser, om han bliver antruffet med nogen der, det skal han vide.*

Ifølge både exitmedarbejdere og exitdeltagere, der indgår i undersøgelsen, er exitforløbet en proces, hvor interesser og motivation kan ændre sig undervejs. Det viser sig i materialet, at medarbejdernes skøn og afklaring af exitdeltagernes egnethed afspejler denne proces, det vil sige, at afklaringen består af gentagne revurderinger. Exitdeltagerne flyder ind og ud af kategorien 'egnet/motiveret' undervejs i deres forløb, lige som at de flyder ind og ud af relationen til bandemiljøet. På et exitmøde i slutningen af feltarbejdet var der således ni exitdeltagere i visitation, hvor få exitdeltagere var nystartede, og resten havde været i forløb over en del måneder. På samme tidspunkt var der syv exitdeltagere på kontrakt, mens fire af disse exitdeltagere var kommet på kontrakt hen mod afslutningen af deres sag. Det viser, at størstedelen af de igangværende sager var i visitation, og at flere sager var ved deres afslutning, da der blev skrevet kontrakt.

Som det vil fremgå i det følgende er der to meget tydelige mønstre i materialet i forhold til, hvordan exitforløbet nogle gange implementeres i løbet af visitationen i stedet for efter kontraktunderskrift. Det første mønster viser sig i, at exitdeltagernes forløb er prægede af deres ustabilitet. Som beskrevet i første del af rapporten, stopper volden og relationerne ikke (nødvendigvis), når exitdeltagerne træder ind i et exitforløb. Det betyder, at der er situationer, relationer og praksisser der 'kalder' exitdeltagerne tilbage til bandemiljøet, og at der kan være store udsving i deres motivation, samarbejde og kontakt med exitenheden. Det andet mønster viser sig i, at exitkontrakten er vigtig i forhold til fængselsafsoninger, hvor exitdeltagerne kan være truede, hvis de bliver indsat på en bandegang. Disse to mønstre kan have indflydelse på beslutningen om, hvornår der skrives kontrakt, og om der arbejdes med det åbne visitationsforløb, hvor en del af exitdeltagerens exitforløb faktisk gennemføres undervejs.

Følgende case indikerer det første mønster af ustabilitet, der kan præge exitdeltagerne gennem deres exitproces.

Boks 4.2 Udsving og ustabilitet

Under feltarbejdet blev en exitdeltagers tredje år af hans exitproces fulgt over fem måneder. Hans sag var på dette tidspunkt ved at blive afsluttet. Exitdeltageren havde haft kontakt med exitenheden siden en større konflikt, hvor han henvendte sig ad flere omgange. I løbet af det første halve år, hvor exitdeltageren havde kontakt med medarbejderne, blev han jagtet, overvåget og overfaldet. I vores interviews beskrev han nogle episoder, som han særligt huskede, hvor han havde kontakten exitmedarbejderne samtidig med, at han søgte akut hjælp hos politiet. I en af episoderne blev han jagtet i bil, og episoden blev afværget af politiet i forbindelse med, at han fra bilen ringede til exitenheden for at få hjælp. Flere af sådanne situationer, hvor exitdeltageren ringede medarbejderen op for at få akut hjælp, ledte til etableringen af en relation. Efter hver episode blev der fulgt op med samtaler, som efter et år endte med et exitforløb:

Exitdeltager: Jeg har været en del af bandemiljøet i Aarhus altid jo, jeg blev jagtet rundt og kidnappet og alt muligt. Der er nogle episoder, som har ført til bandeexit for mig. Det var før mit exitforløb. De sørgede for, at [navn på exitmedarbejder] tilbød mig exit, de episoder.

Exitdeltageren indgik derefter i et langt visitationsforløb med mange udsving, hvor han i perioder boede i boligområdet, som grupperingen havde sit tilhørsforhold til, og i perioder flyttede væk. Han var i perioder ikke kontaktbar og aflyste eller blev væk fra møder, og blev samtidig antruffet i boligområderne sammen med personer i bandemiljøet. Han blev også antruffet i situationer, der indebar kriminelle forhold, slagsmål og skyderi, og han var selv offer for overfald. Som exitdeltageren fortæller flyttede han rundt, men ville ikke væk fra de områder, hvor grupperingerne holdt til:

Interviewer: Hvor flyttede du hen, hvad med andre dele af byen i [navn på boligområde] og [navn på boligområde]?

Exitdeltager: Jeg har boet flere steder, jeg boede også i [andet boligområde]. Jeg var også jaget dengang. På et tidspunkt flyttede vi helt væk til [bynavn] (...) Men jeg havde intet med det sted at gøre, og jeg blev skilt, så flyttede jeg tilbage til min familie i [boligområde].

Som exitdeltageren fortæller, endte han med at flytte tilbage til det område, hvor han havde ligget i konflikt med en af grupperingerne, og hvor han igen blev involveret i voldelige episoder. I løbet af denne periode henvendte han sig til exitenheden og kom i visitation, faldt fra aftaler og kom tilbage igen flere gange. Der var flere forsøg på at flytte exitdeltageren ud af byen og ud af relationer til bandemiljøet under hans forløb. Flere situationer bliver nævnt, hvor medarbejderne understøtter hans forsøg på at komme i arbejde og flytte ham væk, som denne medarbejder fortæller om episoder to år tidligere i forløbet:

Men [navn på exitdeltager], der er så forfulgt på det her tidspunkt, der har vi også en viden om, at han ligger og kører rundt i en bil, fordi han har et arbejde. Det her arbejde bruger han sygt meget tid på, og vi venter bare på, at han får en lejlighed. Allerede der er vi jo i gang med at få ham væk.

Særligt under konflikter præget af ekstraordinær vold blev exitdeltageren ukontaktbar. Ifølge exitmedarbejderne er det en generel erfaring, at exitdeltagerne trækker sig fra exitforløbet under bandekonflikter. Som denne medarbejder siger:

Boks 4.2 Udsving og ustabilitet

Under en af de store bandekonflikter var exitprogrammerne langt nede og stod stille. Folk forlod det og var på standby osv. De turde ikke have noget med det at gøre i frygt for, hvilke konsekvenser det vil have, hvis det blev opdaget. Det, der skete, var, at da det så var overstået, så kom det væltende tilbage med folk, der gerne ville ind. De har jo tænkt "Jorden brænder under os", det er jo ikke nogen sjov situation. Vi havde rigtig meget arbejde bagefter, men da konflikten stod på, så stod det næsten standby.

Mens exitdeltagerens sag blev fulgt under feltarbejdet, havde exitmedarbejderne en tæt kontakt med ham, og de arbejdede på at flytte ham væk permanent. På nogle af møderne talte han og medarbejderne om, at han var stresset, truet, havde det dårligt og havde skruet op for et misbrug. Exitdeltageren var truet, fordi en person fra en rivaliserende gruppering var flyttet ind i en lejlighed over for ham. Samtidig var han presset af, at boligforeningen havde opsagt hans lejemål på grund af manglende huslejebetaling. Der var altså opstået et momentum, hvor han havde brug for at komme væk. Han meldte fra til nogle af møderne, men dukkede så op igen. På exitmøderne var medarbejderne frustrerede over hans ustabilitet og bekymrede over, om han ville trække sig igen. Medarbejderne erfarede, at han havde ønsker om boligforhold, de ikke kunne indfri, og var bekymrede for, om det ville få ham til at melde sig ud af kontakten. Det førte til et intenst forløb igennem mange uger, hvor der blev sat et makkerpar fra exitenheden på sagen, som kørte en håndholdt indsats med daglig kontakt med exitdeltageren.

Sagen endte med, at exitdeltageren blev tilbudt relokalisering, og under dette opholdt lykkedes det medarbejderne at finde en bolig til ham i en anden by. Gennem de år han havde været i et forløb, havde medarbejderne arbejdet med at få ham i beskæftigelse, hvilket også havde været en proces med forskellige udsving og tilbagefald til bandemiljøet. Det vil sige, at de forskellige tiltag var påvirkede af de faktorer, der pressede exitdeltageren og hans relationer, som ikke stoppede under exitforløbet. I et interview med exitdeltageren efter hans flytning talte han om, at han havde et håb om at flytte tilbage til Aarhus i fremtiden og reflekterede over afslutningen af sin sag:

Exitdeltager: Politiet vil gerne afslutte min kontrakt med mig, men de ved jo heller ikke, hvad der sker, om de så senere kører ind i ens boligområde (...)

Interviewer: Vil du blive boende i [by] i fremtiden?

Exitdeltager: Nej, på et tidspunkt flytter jeg tilbage til Aarhus, jeg har min familie der. Så flytter jeg til udkanten af byen, ikke en ghetto eller sådan noget, men udkanten men tættere på Aarhus.

Casen illustrerer en vigtig pointe i forhold til det lange exitforløb og exitdeltagerens svingende motivation for at være i exit. Exitdeltageren har store udsving i forhold til at forlade bandemiljøet og søge tilbage igen, og flytte for at flytte tilbage igen. Dette resonerer med andre igangværende sager, der blev diskuteret på exitmøderne, og med exitdeltagerens beskrivelser. Flere exitdeltagere talte således om, hvordan de selv, eller andre de kendte, flød ind og ud af exitprocessen, som de flød ind og ud af relationerne til bandemiljøet. Som denne exitdeltager udtrykker:

[Navn på exitdeltager] *for eksempel, han har haft svært ved det, han har taget frem og tilbage, flyttet væk og så kommet tilbage og så væk og tilbage, han laver også stadigvæk ting, du ved. Der er nogle, der ryger ind og ud. (Exitdeltager)*

Visitationsperioden tilbyder i den sammenhæng et rum, hvor det er muligt for exitdeltageren at have udsving og tilbagefald i motivationen til exit, uden at det fører til kontraktbrud og ophør af exitaftalen. Dette udgangspunkt betyder, at exitmedarbejderne kan fastholde exitdeltageren i et fleksibelt rum, hvor tilbuddet om exit stadig står ved kraft, og hvor exitdeltageren dermed ikke forsvinder helt fra relationen til medarbejderne.

Som det fremgår i casen ovenfor, opstår der et momentum, hvor exitdeltageren er motiveret til at forlade bandemiljøet, fordi han er truet der, hvor han bor, og mangler en ny bolig. Men der er en uoverensstemmelse mellem hans ønsker og de tilbud, som exitmedarbejderne kan give ham. Det presser medarbejderne, som er bekymrede for, om de kan fastholde ham i processen, og hvad konsekvenserne vil være i bandemiljøet, hvis han ikke flyttes væk. Det vil sige, at medarbejderne ikke kun overvejer exitdeltagerens situation men også hans rolle og betydning i forhold til dynamikken i bandemiljøet og konsekvensen af hans exit. Samtidig viser casen, at der gennem flere års kontakt med denne exitdeltager er opstået forskellige typer af momentum, som medarbejderne har ageret ud fra, altså situationer, hvor der var 'et åbent vindue'. Lignende sager, hvor exitdeltagere har store udsving i forhold til, hvad der sker i bandemiljøet, viser, at et forløb skifter mellem lange perioder uden kontakt og perioder med intens kontakt, hvor medarbejderne arbejder tæt og dagligt på eksempelvis bolig eller forsørgelse. Fra en anden sag, giver medarbejderne udtryk for at opleve exitdeltagernes udsving på følgende måde:

Exitmedarbejder 1: *Det er det, vi har snakket om før, det vil være et livslangt forløb med [exitdeltager], fordi han har de her udsving i sit liv. Det er der mange, der har.*

Exitmedarbejder 2: *Jeg synes vi skal lade [exitdeltager] være, han er afsluttet herfra, og hvis det virkelig brænder, så må vi tænke, at han nok skal henvende sig. Vi skal være troværdige, han er afsluttet, han er selvforsørgende, han er nødt til at lære at vi ikke servicerer hele tiden. Han er 'exittet'. Vi ved, han kører op og ned. Hvis han ikke stopper, så kan vi genoverveje. De svinger så meget ind og ud af problemer hele tiden.*

Ligesom i andre sager viser casen, at de mange udsving og skift i exitdeltagerens motivation og egnethed gør, at exitarbejdet i perioder er intenst og i perioder er helt på standby. Ud over at det lange visitationsforløb rummer plads til disse udsving, giver det også mulighed for at bruge exitkontrakten strategisk i forhold til nye retssager og afsoninger. I det følgende gennemgås dette sidste vigtige element i visitationsdelen.

4.1.3 Exitkontrakten i forhold til retssager og fængselsdomme

Det andet væsentlige mønster i materialet er, at exitkontrakten er vigtig i forhold til ventende retssager og fængselsdomme, hvor exitdeltagernes sikkerhed er truet, hvis de

skal afsone på en bandegang. I nogle tilfælde kan en ny afsoning også medføre, at hele exitforløbet synes som spildt arbejde, fordi exitdeltagerne afsoner med bandemedlemmer, der rekrutterer dem på ny. Selvom exitdeltagerne har gennemført exit, er flyttet væk og er kommet i arbejde, kan tidligere forhold indhente dem igen med en retssag og en ny fængselsafsoning, der udfordrer den tilværelse, som de skal til at bygge op. Efterforskningen af organiseret kriminalitet kan tage tid (Jørgensen og Olesen, 2021), og kriminelle forhold, som ligger flere år tilbage, kan således indhente exitdeltagerne. Som denne exitdeltager fortæller:

Tingene er faldet til ro for mig nu, men jeg er jo ikke helt afsluttet, for jeg har en retssag foran mig, som der kommer til maj, så det er lidt noget... der kommer så rod i tingene igen. Den [retssagen] går langt tilbage for noget, der er sket for flere år siden, før mit forløb kom i gang, det er to år siden, det er det trælse ved det hele. Du er hjemsoget af fortiden på den måde, det føles, som om du løber og løber og løber og løber, og så vender du dig om, og så står den lige bag ved dig.

I løbet af feltarbejdet var der i flere sager en ny retssag undervejs – også i nogle af de sager, der var ved at blive afsluttet. På denne måde kan vi betragte exitdeltagerens fortid i bandemiljøet som en uafsluttet proces, der nogle gange rækker hånden ind i nutiden eller fremtiden. Det afspejler sig i exitmedarbejdernes arbejde ved, at medarbejderne skal forebygge utilsigtede tilbagefald som følge af nye fængselsafsoninger. Følgende case illustrerer dette forebyggende arbejde.

Boks 4.3 Nye retssager

Under feltarbejdet blev der foretaget en række interviews med en exitdeltager, som havde afsluttet sit forløb. Han var dog blevet indkaldt til en retssag om et forhold, der havde udspillet sig 2 år tidligere. Exitdeltageren var kommet i arbejde og flyttet i en bolig uden for byen, og han var ikke blevet antruffet eller sigtet i forbindelse med banderelateret kriminalitet siden den episode, der nu varslede med en dom. Exitdeltageren var klar over, at han stod for at skulle tage sin straf, men var frustreret over, at det kom så sent. Han blev påvirket, når han talte om det og sagde vredt, at alle sager burde blive samlet i én retssag, men at det aldrig skete på den måde. Retssagen blev udskudt flere gange på grund af coronanedlukninger. Exitdeltageren fortalte:

Der er retssager, der kommer flere år efter, at du oplever, at noget er sket, og det for længst er slut. Min [kammerat] er lige blevet færdig med at afsone i den sag, men så kommer der et nyt forhold, som gør, at straffen kommer over flere omgange.

Exitdeltagerens forløb var egentlig ved at være slut, men han forblev på sin kontrakt, fordi det var afgørende, at han ikke kom til at afsone på en bandegang. Hans veje ind i bandemiljøet og op i hierarkiet var sket under tidligere fængselsafsoninger, hvor han var kommet i kontakt med bandemedlemmer, som havde rekrutteret ham. Derfor var exitenheden også særligt opmærksomme på et muligt samarbejde med Kriminalforsorgen, hvis han fik en ny dom.

Dette lille eksempel demonstrerer, hvordan nye forhold nogle gange dukker op i forbindelse med en sag, som allerede har været for retten, og hvor der allerede er nogle, der har afsonet i forbindelse med sagen. Flere exitdeltagere havde oplevet at afsone for forskellige forhold, der hang sammen med samme episode men var forskudt over tid, hvilket gjorde, at de oplevede, at de blev straffet gentagne gange. Samtidig er casen eksempel på, at exitmedarbejderne ikke helt afsluttede kontakten med en exitdeltager, selvom forløbet måske var slut, fordi der ventede en dom, der kunne betyde, at Kriminalforsorgen fx skulle være særligt opmærksom på denne exitdeltagers risiko for tilbagefald.

4.2 Sikkerhed og relokalisering

Som det allerede fremgår, er exitdeltagerne ofte truede, når de påbegynder visitationsprocessen. Dette indebærer forskellige sikkerhedshensyn og -tiltag, der skal gøres under visitations- og exitforløbet. Som nævnt ovenfor, skal exitenheden være i stand til at have personer fra rivaliserende grupperinger eller personer fra samme familie i exitforløb samtidig med at disse personer skal beskyttes i forhold til hinanden. I Exitmanualen fra Det Nationale EXIT-kontaktpunkt nævnes, at medarbejderne bør vise særlig opmærksomhed ved kørsel, på hjemmebesøg og i færden i det offentlige rum, fordi exitdeltagerne kan være truede af personer i rocker-/bandemiljøet (Det Nationale EXIT-kontaktpunkt 2021: 12-13). I praksis indebar det, at exitmedarbejderne ikke hilste på exitdeltagere på gaden, kun tog på aftalte hjemmebesøg eller mødte exitdeltagerne på neutrale steder. Dog havde exitenheden haft sager, hvor exitdeltagere var gået kollektivt i exit og var vel vidende om hinandens forløb, søgte bolig sammen eller praktikplads samme sted. I disse sager havde exitmedarbejderne afsat i den konkrete individuelle tilgang, som indebar individuelle løsninger og møder, på trods af at exitdeltagerne anså exit som en fælles løsning. Rationalet bag ved den konkrete individuelle tilgang har blandt andet været, at exitdeltagernes egnethed er forskellig, at de kan have forskellige trusselsniveauer, og de har forskellige behov i forhold til hjælp og støtte.

Når exitdeltagernes sikkerhed er truet, har exitenheden mulighed for at tilbyde dem akut midlertidig relokalisering. Det varierer, hvornår i exitforløbet exitmedarbejderne gør brug af relokation, men det er altid et akut tilbud om sikkerhed. Nogle exitdeltagere har været i relokation flere gange gennem deres exitforløb, fordi de har været inde og ude af forløbet, som vi har set i ovenstående afsnit om det lange visitationsforløb. Relokalisering består af en periode på nogle uger, hvor exitdeltagerne sendes i sommerhus eller på hotel, og opholdet finansieres af Det Nationale EXIT-kontaktpunkt. Relokalisering kan tilbydes som respons på en høj trusselssituation og er et akut indgreb, som i praksis bliver besluttet og iværksat inden for få timer eller dage. Exitdeltagerne bliver derfor præsenteret for relokalisering som en her og nu-løsning, som de skal tage stilling til med det samme. I materialet fremgår det dog, at relokalisering ofte ikke står alene, men tænkes sammen med initiativer til at flytte exitdeltageren på mere permanent basis. I følgende case gennemgås nogle centrale udfordringer med tilbuddet om relokalisering.

Boks 4.4 Akut midlertidig relokalisering

Exitdeltageren i denne sag blev tilbudt muligheden for relokation allerede til den første visitationssamtale, hvor han kom ind på grund af en trussel fra flere grupperinger. Inden exitdeltageren kom ind til samtale, havde han talt med en exitmedarbejder, som havde foreslået ham mødet og fortalt om exit. Sagen er valgt for at illustrere exitdeltagerens overraskelse over at blive mødt med muligheden for relokation og den hurtige responstid, som er forbundet med dette tilbud. Samtalen foregik som følger:

Exitmedarbejder: *Du scorer 9 ud af 10 på skalaen over, hvor truet du føler dig. Vi har selvfølgelig også tjekket op med de muligheder, vi har, og ifølge vores oplysninger er det nok rigtigt, at der foregår nogle ting lige nu. Så det første, der skal ske, er, at vi skal tænke på din sikkerhed, og vi har jo mulighed for at få dig ud og bo et andet sted i første omgang i to uger. Hvad siger du til det?*

Exitdeltager: *Jo, det vil jeg gerne, jeg er også ligeglad med, hvor det er, jeg vil gerne væk, bare det ikke er til et sted, du ved, hvor jeg ikke kan lave noget, hvis jeg bare sidder og dribler den af.*

Exitmedarbejder 2: *Så vi skal prøve at kigge efter et sted til dig, hvor det er muligt at gå ud og lave noget, gå i træningscenter eller sådan noget? Som du selv siger, så skal du ikke bare sidde og dribble den af. Det er måske også på længere sigt, at vi skal finde noget, du skal lave.*

Exitdeltager: *Ja, jeg vil gerne arbejde.*

Exitmedarbejder: *Og det tænker jeg også, er det, vi skal i gang med, men i første omgang skal vi have dig væk, og så skal vi lave et møde med dig, når vi har et sted, hvor vi så ser, hvad skal der nu ske. Kan du sætte dig med mentor og lave et dagsprogram til de uger, hvor du har fitness og andre ting på (...) vi kan finde det til dig i dag. Kan du være klar sidst på eftermiddagen, nå hjem og pakke en taske?*

Exitdeltager: *Altså nu? Altså jeg ved ikke... jeg har [nævner aftale i forhold til børn] i weekenden, kan jeg vente til på mandag?*

Exitmedarbejder 2: *Hvis du mener, du kan vente til mandag, så går vi efter mandag. Her efter mødet går [navn på kollega] i gang med at finde et sted til dig.*

På mødet gennemgik medarbejderne og exitdeltageren nogle mulige byer, og exitdeltageren foreslog først et sted, som medarbejderne samme dag undersøgte og fandt ud af var forbundet med en af de bander, der truede exitdeltageren. Over telefonen blev øvelsen gentaget med exitdeltageren, som valgte et andet sted, som medarbejderne efterfølgende godkendte, og de fandt et hotel, som han blev kørt på to dage senere. Dette hotel blev valgt, fordi det lå et sted, hvor de havde talt med exitdeltageren om, at han også kunne forestille sig at bo på længere sigt. Det vil sige, at det var led i at få ham i sikkerhed, men også led i at få ham flyttet væk fra det boligområde, hvor en af grupperingerne holdt til. Reelt set var samtalerne om relokation således også samtaler, der handlede om, at exitdeltageren skulle flyttes permanent. Men på grund af sikkerhedssituationen skulle det ske nu og her, og exitdeltageren skulle derfor træffe beslutningen inden for ganske få timer. Relokationen var ikke bindende for exitdeltagerens senere flytning, men medarbejderne lagde vægt på, at han skulle vælge et sted, hvor han også ville prøve at se sig selv bo i fremtiden. I andre sager er relokaliseringen et led i at stille sikkerhed, imens exitmedarbejderne og exitdeltageren, og evt. en mentor, arbejder på at finde

Boks 4.4 Akut midlertidig relokalisering

en permanent bolig et andet sted. Selvom relokalisering og permanent flytning er to forskellige ting, synes de således at kunne opleves som en og samme proces.

Efter en uge blev der foretaget deltagerobservationer til et møde mellem de to medarbejdere og exitdeltageren på hotellet. På dette tidspunkt havde medarbejderne fået informationer fra hotellet om, at værelset ikke blev brugt ret meget, og exitdeltageren havde været ukontaktbar for medarbejderne. Det havde ført til, at de nogle dage før dette besøg havde været tæt på at sende en eftersøgning ud, fordi exitdeltageren ikke var set på hotellet, ikke svarede på beskeder eller tog telefonen og samtidig havde et højt trusselsniveau. Mødet var ment til at gøre ham opmærksom på denne situation og på at afklare, om hans relokation skulle forlænges. På mødet blev han desuden spurgt, om han kunne se sig selv bo det valgte sted. Exitdeltageren gav udtryk for at kede sig, men at han godt ville flytte til dette sted:

Exitdeltager: Det er kedeligt jo. Jeg går ned og træner, og jeg løbetræner også, det er en fin by, den er ikke så kedelig, men det er bare lige netværket, der skal skabes, du ved, jeg kender ingen her jo.

Exitmedarbejderne understregede, at netværket ville komme med et arbejde, foreningsliv, fitness og ved at begynde at 'komme ud'. Exitdeltageren havde ikke haft kontakt med sin mentor, som medarbejderne havde opfordret ham til at lave dagsprogrammer med. Under samtalen adresserede medarbejderne, at de var bekymrede over, at han ikke havde brugt hotellet ret meget, om han var forvirret, og om han var sikker på, hvad han ville:

Exitdeltager: Selvfølgelig er jeg forvirret, men jeg har en plan, det er step by step jo. Kan du ikke snakke med [mentor], for jeg kan ikke få fat i ham?

Exitmedarbejder: Jo, det gør jeg selvfølgelig, han ved ikke det her. Planen er, at vi skruer op for ham, og at I kigger sammen efter job og boligmuligheder, vi skal have fat i vores [kommunale] venner i [navn på byen], det ved de godt, men de kan godt lide, at der er en plan, det arbejder du og mentor på, og jeg hjælper, og de kan hjælpe, hvis du skal flyttes over til dem. Men du skal også sige, hvis du hellere vil være hjemme hos familien lige nu, vi presser dig ikke til, at du skal bo i [bynavn].

Efter besøget blev exitdeltageren spurgt, om han havde regnet med at blive flyttet væk, da han kom ind til visitationssamtalen, og han svarede:

Nej [lægger tryk på], det havde jeg godt nok ikke regnet med (...) det havde jeg godt nok ikke (...) jeg føler mig stresset, der er nogle ting, der er uafklarede med [navn på gruppering], jeg vil ikke snakke med nogen om det, kun de rigtige, og der sker ting med [navn på familiemedlem], han har brug for at være hos mig, jeg er langt fra familien her jo.

Relokationen blev ikke forlænget, idet medarbejderne sammen med exitdeltageren blev enige om, at det ikke blev brugt nok, og exitdeltageren selv ønskede at komme hjem.

Denne case er et eksempel på et tilfælde, hvor trusselsniveauet allerede ved en første visitation er så højt, at visitationssamtalen kommer til at handle om, at exitdeltageren skal relokaliseres med det samme. Det er vigtigt at understrege, at forløbene er forskel-

lige, og der er andre tilfælde, hvor den første samtale består i at få afdækket andre forhold end sikkerhed, og hvor relokation ikke er relevant. Det vil dog i langt de fleste forløb være et afgørende element i exitforløbet at finde bolig til exitdeltageren uden for banedområdet.

Casen illustrerer to vigtige pointer i forhold til sikkerhed og relokalisering i exitforløbet. Først og fremmest peger den på, hvor hurtigt der bliver reageret på en exitdeltagers sikkerhedssituation, men at der i denne hurtige respons også tages hul på en langsigtet plan, der handler om permanent bolig. I praksis betyder det, at exitdeltageren kan komme til at få en oplevelse af at skulle beslutte på få timer, hvor vedkommende vil bo på længere sigt. Exitdeltagerne vil ofte have været i intens kontakt med enten medarbejderne eller deres mentor i denne beslutningsproces. Som denne exitdeltager eksempelvis fortæller:

Så sagde [navn på exitmedarbejder], at jeg havde til næste dag til at finde ud af, hvor jeg ville bo, og så ville han finde et sted til mig inden næste dag, jeg skulle vende tilbage samme dag. Jeg ringede først efter fem timer og sagde [bynavn], for der har jeg nogle venner. Men så tænkte jeg, at det dur heller ikke, han var ellers gået i gang med at finde noget, så ringede jeg to timer efter og sagde "nej, [bynavn]" (griner) jeg ved ikke, hvorfor jeg kom til at tænke på [bynavn], jeg kender ingen i [bynavn]. Så tre timer efter ringede jeg og sagde "nej hellere [bynavn]", det er tæt på her, hvor jeg arbejder, og der kender jeg ingen. Så arbejdede han nonstop, vi sms'ede om aftenen, kl. ti om aftenen skrev han til mig. Det viser noget det der, det viser, at han tænker på mig. Så kom han hen til min lejlighed næste dag og havde fundet et sted til mig i [bynavn]. Han kom ind i min lejlighed, der havde jeg stillet en taske i hjørnet, han pegede på den og sagde "er det din taske", så satte han sig ned i sofaen og sagde "du mener det virkelig, gør du ikke"? Og jeg sagde "jo, det gør jeg, jeg flytter nu". Så tog jeg tasken, og vi gik ud, og jeg drejede nøglen rundt. Jeg har ikke været der siden.

Citatet er taget ud af et interview med en exitdeltager, der havde haft kontakt med exitenheden i flere år, inden han blev flyttet permanent til et andet område. Til forskel fra exitdeltageren i ovenstående case (boks 4.4), som allerede under de første visitationsamtaler kom frem til at skulle i relokation, så var denne exitdeltager altså i et meget langt forløb, inden han indvilgede i at ville relokaliseres. Exitenheden har også erfaring med, at exitdeltagere har mere end ét relokaliseringsforløb igennem deres exitproces. Der er således flere typer visitationsforløb i gang hos exitenheden, og de indebærer forskellige tidsrammer – nogle exitdeltagere relokaliseres kort tid efter den første visitationssamtale og andre relokaliseres efter et langt forløb, fordi *det rette momentum indtræffer*, hvor de er klar til at flytte væk. Dette momentum er ikke nødvendigvis til stede i den første visitationssamtale, som casen også viser – exitdeltageren fuldfører ikke relokationen og vender tilbage til sit hjem og familie efter nogle uger i stedet for at flytte til den nye by. Medarbejderne er derfor meget tydelige omkring, at exitdeltagernes behov for sikkerhed og relokalisering ikke er lineært aftagende, men derimod dynamisk og med store udsving undervejs i deres forløb.

Det fører frem til den næste vigtige pointe, som casen illustrerer, nemlig at exitdeltageren som udgangspunkt sendes alene i relokalisering. Exitdeltagerne sidder på hotel eller i sommerhus med sig selv og med tid, der skal gå, og bliver på den måde flyttet ind i et tomrum i tid og rum. Ifølge exitmedarbejderne skal exitdeltageren kunne *”sætte sig ned og tænke sig om og få roen til det”*, som denne medarbejder siger:

Det er jo det, der sker, du får tid til at kede dig, ro til det, og når du sidder der, så kan du begynde at tænke over, hvad det er du vil.

Ifølge medarbejderne er erfaringen, at der er mange exitdeltagere, der efter få dage tager hjem igen. Ifølge medarbejderne begrundes exitdeltagerne det afbrudte relokaliseringsoophold i, at de ikke kunne holde ud at være alene, de bliver rastløse og i stedet for ro så 'larmer det' i deres hoved:

De kan ikke være alene, det kan godt være at det virker lige først, og der er ikke andet at gøre hvis de bare skal væk, men efter kort tid så melder rastløsheden sig, så kører tankerne og så ser vi dem gang på gang tage hjem igen.
(Exitmedarbejder)

Formålet med at give exitdeltagerne ro til at sætte sig ned og tænke over, hvad de vil, bliver altså udfordret. I casen ovenfor efterspurgte exitdeltageren mere kontakt med sin mentor – han oplevede, at mentor var svær at få fat i og havde få timer til opgaven, og exitdeltageren var også selv ustabil i forhold sin kontaktbarhed. Exitdeltagerne i undersøgelsen fortæller, at de søgte bandeexit, fordi de stod alene og oplevede dét at være alene som et pres. Selvom der ikke kan generaliseres ud fra den enkelte sag, og interviewene begrænser sig til et udsnit af det samlede antal exitdeltagere, der er i exit, kan vi ud fra materialet se, at det at stå alene kan være en udfordring for exitdeltagerne.

En af de situationer, som exitmedarbejderne refererer til som den mest succesfulde relokation, er en situation, hvor flere exitdeltagere har været i sendt i sommerhus sammen. Medarbejderne nævner desuden, at de har oplevet succes, hvis exitdeltagere kan have deres kæreste med under opholdet. Relokation er dog som udgangspunkt et individuelt tilbud og begrænset ressourcemæssigt hertil. Exitenheden har alligevel lykkedes med at anvende kollektiv relokalisering, og i de tilfælde, hvor det er lykkedes, har exitdeltagerne gennemført deres ophold.

Exitdeltagernes mulighed for at blive understøttet gennem social kontakt under relokaliseringsoopholdet kompliceres yderligere af, at de ofte har få personer, de kan placere som tillidspersoner i netværksdiagrammet. I casen ovenfor havde exitdeltageren kontakt med sin bror, som han også havde placeret i den inderste cirkel i netværksdiagrammet på et SoS-møde. Exitdeltageren så sin bror under opholdet men tog også med ham hjem til familien i stedet for, at de opholdte sig på hotellet, hvor han havde et enkeltmandsværelse til rådighed. Når muligheden for at relokalisere exitdeltagerne sammen med nogen er begrænset, er det op til medarbejderne at sørge for kontakt og interaktion. Under feltarbejdet arbejdede medarbejderne på at sikre dette, men inden for de begrænsede ressourcer, der var til rådighed. Et af makkerparrene havde et forløb med en exitdeltager, hvor de anlagde en håndholdt indsats med daglig kontakt med exitdeltageren over en 4

ugers relokationsperiode. Denne håndholdte indsats endte i en succesfuld flytning, og medarbejderne fortalte, at deres erfaring var, at det var nødvendigt at være i meget tæt kontakt, for at det skulle lykkes. Materialet indikerer, at forløb med relokation indebærer, at exitdeltagerne har behov for tæt kontakt med nære relationer eller en håndholdt indsats fra exitenhedens side. Det er vigtigt at fremhæve, at dette behov handler om, at exitdeltagerne flyttes fra en oplevelse af at stå alene til en oplevelse af at være alene igen. Samtidig flyttes de til en situation, hvor de er alene om at tage vigtige beslutninger om fremtiden. I de tilfælde, hvor relokationen afbrydes, begrundes det i, at exitdeltagerne ikke kan være alene. Som vi ser det, udgør oplevelsen af at stå alene således ikke kun en push-faktor i forhold til bandemiljøet men også i forhold til exitforløbet.

4.3 Bolig og permanent flytning

Som det fremgår, er bandemiljøet i Aarhus meget territorielt. Derfor er det en central indsats at flytte exitdeltagerne permanent væk fra de boligområder, hvor grupperingerne holder til og placere dem et forholdsvist neutralt sted i landet. Hvor relokalisering er målrettet akut sikkerhed, er den permanente flytning af exitdeltagerne således målrettet et langsigtet exit. Ifølge exitenheden er det i praksis en forudsætning, at exitdeltagerne vil flytte, hvis der skal gennemføres et exitforløb, og ofte stilles det som et krav tidligt i visitationssamtalerne. Exitdeltagerens egnethed vurderes i forhold til, om de tager dette valg. Ofte vil der dog i praksis være et visitationsforløb, imens exitdeltageren stadig bor i området og delvist stadig indgår i banderelaterede aktiviteter. I denne periode arbejder exitmedarbejderne på at opbygge tillid og en relation til exitdeltageren, og der kan også være kortere eller længere perioder, hvor der arbejdes mere målrettet med specifikke elementer i et exitforløb. Disse elementer kan fx være at få exitdeltageren til at møde op til samtaler med exitmedarbejderne og indgå i forberedelsen af det, der skal ske længere fremme. Der er også nogle forløb, hvor der arbejdes konkret på exit, mens exitdeltageren vedbliver at have bopæl i området, dog med det sigte i sidste ende at kunne flytte exitdeltageren væk. Som denne exitdeltager fortæller:

Interviewer: *Hvornår tog du en beslutning om at tage væk fra banden?*

Exitdeltager: *Det var et halvt år efter, at [jeg] tog ind til [exitmedarbejder] og [exitmedarbejder] og snakkede med dem. Der gik lige noget tid, hvor jeg stadig var i gang og havde ting, der skulle klares. Jeg var også lidt imod i et stykke tid, jeg ville jo ikke flytte ud af [boligområde]. Der var et krav om, at jeg skulle flytte ud, men på det tidspunkt ville jeg ikke, fordi for mig var det sikrest at blive.*

Interviewer: *Tænker du også det i dag, at det var det mest sikre for dig?*

Exitdeltager: *Dengang vidste jeg ikke bedre jo, jeg vidste heller ikke, hvad jeg sagde nej til. Jeg fik at vide, at jeg skulle langt væk, det er jo også det, det er langt væk, man så skal.*

Selvom denne exitdeltager umiddelbart beskriver det som et krav fra exitindsatsen, at han skulle flytte væk, lægger han vægt på, at det først var i det øjeblik, at han oplevede

sig selv så truet, at han ikke kunne andet end at forlade bandeområdet, at han reelt set tog beslutningen om at gå i exit. Dette indikerer, at opbruddet fra et hjem, hvor exitdeltageren er født og opvokset, kan være ganske abrupt, særligt når dette opbrud bunder i en akut sikkerhedssituation:

Jeg var der, hvor jeg havde skudsikker vest på, når jeg gik ud og var bevæbnet altid, så mig altid over skuderen, når jeg gik ud ad en dør (...) det mindede mig om tidligere perioder, hvor jeg skulle være bevæbnet, hver gang jeg gik ud ad døren (...) jeg kunne risikere 10 måneder for det alene, men jeg var konstant bevæbnet. Jeg gad det ikke mere. Men jeg blev også rykket op fra den ene time til den anden, bang så var det slut.

Exitdeltagerne fortæller i interviewene, at de har været modvillige i forhold til at flytte væk, men at de til sidst har været så truede, at de reelt set har været fordrevet fra boligområdet. Som beskrevet tidligere, er de drevet af organiske dynamikker i miljøet, der har en push-effekt; de er blevet systematisk overvåget og forfulgt og har oplevet forsøg på kidnapninger, afpresning, trusselsbreve, voldelige overfald, hundeangreb, knivstikkeri eller drive by-skyderier. Exitdeltagerne i undersøgelsen har det fællestræk, at de imod deres ønske til sidst er blevet afskåret muligheden for at blive i deres hjem. De kan ikke indfinde sig i de boligområder, hvor rivaliserende grupperinger holder til, og flere kan ikke vende tilbage til det område, hvor de er vokset op og har familie boende. Det er således et gennemgående træk i materialet, at udflytningen er sket, når der har været en kombination af, at exitmedarbejderne har arbejdet med en håndholdt indsats for at finde en ny bolig, og exitdeltagerne samtidig har stået i en situation, hvor de oplever at være *internt fordrevet* fra deres hjem.

Intern fordrivelse er et begreb, der primært bruges i forhold til krigs- og konfliktområder andre steder i verden (se fx Vasquez, Lickel og Hennigan, 2009; Bjarnesen og Turner, 2020; Cantor, 2016; Muggah, 2017). En internt fordreven er en person, som er flygtning i sit eget land, det vil sige, som er tvunget til at forlade sit hjem, men ikke sit land, og som derfor bosætter sig et andet sted i landet. I litteraturen er internt fordrevne som regel ofre for krig, organiseret kriminalitet og ekstrem vold eller politiske vold og menneskerettighedskrænkelser (Adey et al., 2020).

At betragte exitdeltagerne som internt fordrevne åbner dog op for, at vi kan undersøge, hvad det indebærer for exitdeltagerne at forlade et område på grund af vold og forfølgelse (selvforskyldt eller ej), for derefter at bo i eksil i deres eget land. Ofte er den internt fordrevne afskåret fra at besøge sit hjem på grund af risikoen for forfølgelse. Grænsen omkring hjemmet kan være bevogtet, eller der kan være synligt opsyn med og overvågning af, hvem der befinder sig i området. Hjemmet kan være overtaget af andre, eller hele byområder/dele af landet styret af grupper, der gør det umuligt for den fordrevne at vende hjem. I den danske bandekontekst er den internt fordrevne exitdeltager ligeledes afskåret fra sit hjem og boligområde, by, eller landsdel på grund af trusler, der implicerer forfølgelse og kan indebære drab eller drabsforsøg, hvis vedkommende vender tilbage. Det strukturerer, hvor exitdeltageren kan vise sig, og hvordan vedkommende kan navigere geografisk inden for landets grænser. Som denne exitdeltager beskriver:

Nu kan du se med [navn på anden exitdeltager], han er lige kommet ud i sidste uge, han bor sammen med mig i [bynavn]. Han skal heller ikke vise sig i Aarhus, men Kriminalforsorgen vil have, han skal melde ind til dem, han skal møde op derinde, men de er inde i byen, inde i Aarhus, og der skal han ikke ind. Der sidder en dame derinde, som godt forstår det, så hun har sagt til ham, at hvis det er et problem på den måde, så kan hun komme ud til ham, så hun kommer til [bynavn].

En anden exitdeltager istemmer:

Interviewer: *Kan du komme i området?*

Exitdeltager: *Nej. Jeg har ikke været i [boligområde]r i 10 år. Jeg kan godt besøge familien i [andet boligområde]. Men der er steder i Aarhus, jeg aldrig kan komme.*

Exitdeltagerne fortæller om, hvordan de i lang tid var ambivalente omkring at skulle flytte ud fra det boligområde, som var grupperingens territoriale tilhørssted. Ligesom exitdeltageren i begyndelsen af afsnittet beskriver, giver de udtryk for, at det er 'langt væk', man skal flytte for at kunne få tilbudt exit. Materialet viser dog, at det, der definerer 'langt væk' ikke nødvendigvis er geografisk afstand, men grænsesætningen omkring bandens territoriale orientering. Således er en del exitdeltagere blot flyttet til nærliggende bydele eller forstæder, og det har været tilstrækkeligt for at eliminere deres trusselsniveau. Få exitdeltagere flytter by, region eller landsdel. Exitdeltageren her blev flyttet ud til et område uden for Aarhus og fortæller:

Der er ikke nogen, der har forsøgt noget, efter at jeg er flyttet. De tænker, at jeg er ude, væk, der er i hvert fald indtil nu ikke nogen, der har forsøgt på noget, så jeg tror, det er ok, jeg skal bare ikke komme ind til Aarhus.

For at forstå den mening, som begrebet intern fordrivelse har i denne kontekst, må vi forstå den fundamentale mekanisme, der ligger i, at exitdeltagerne er afskåret fra et område, som de har haft et tilhørsforhold til gennem mange år, samtidig med at de lever i et land, som de ellers kan have et splittet, ambivalent eller manglende tilhørsforhold til. Som denne exitdeltager udtrykker:

Det er selvfølgelig anderledes, jeg føler, at jeg skiller mig ud, der er ikke så mange udlændinge, så folk kigger også på mig med sådan et blik, et blik, der siger 'hvad er du for en, hvad har du lavet før'. Jeg forsøger at kigge væk, bare gå væk. Før i tiden, hvis der var nogen, der kiggede sådan på mig, så ville jeg komme op og give dem nogen på munden, men det gør jeg ikke nu. Men i [boligområdet] fik jeg ikke det blik, der var jeg lige som de andre udlændinge på gaden, når du vokser op under blokken, så er du bare en del af det hele. Det er selvfølgelig anderledes end i en lille by.

Intern fordrivelse er blevet beskrevet som en proces, der fører til et liv i eksil et *ikke-sted* (non-place) (Augé, 1995) hvor tilværelsen foregår inden for rammerne af en undtagelsestilstand (Agamben, 1998). Disse situationer er særligt blevet undersøgt i kontekster, hvor fordrivelsen fører til et liv i flygtningelejre eller slumområder i udkanten af store byer (Turner, 2016: 37). Et *ikke-sted* er et sted, som ikke indeholder mening for det liv, som de mennesker, der befinder sig der, skal føre. Begrebet er blevet brugt til at beskrive steder, der får mennesker til at optræde som neutrale, referenceløse og ikke-forbundne individer, fx storcentre, banegårde eller venteværelser. Ikke-steder er også blevet brugt som betegnelse for eksil i flygtningelejre, hvortil beboerne mangler tilhørsforhold, og stedet er udtømt for den mening, man ellers tillægger et hjem. I den kontekst er den internt fordrevne flyttet fra et hjem med en bestemt mening til et ikke-sted, der bryder med personens sociale tilknytning og identitet. På samme måde er exitdeltagernes udflytning også præget af en proces, hvor de forlader et sted med stærke tilhørsforhold og mening til et ikke-sted, der bryder med denne mening. Studier af tvunget fordrevne har peget på overgangen til eksilet som en krise, der indebærer fremmedgørelse og oplevelser af stigmatisering (fx Hage, 2002; Aly, 2014; Vigh, 2018; Vigh og Bjarnesen, 2016). Denne exitdeltager beskriver det som følger:

Jeg sidder i en by, hvor jeg ikke kender nogen. Det er ikke noget sted, jeg har et forhold til. Jeg kender ikke nogen. Så kan man godt føle sig fremmed, som om folk kigger på dig, du er anderledes. Og alene.

Exitdeltagernes beskrivelser af det nye sted, de flytter til, resonerer på mange måder med definitionen af ikke-stedet. Som det fremgår af ovenstående citat, kan udflytningen og fordrivelsen fra boligområdet være forbundet med en efterfølgende oplevelse af at være anderledes. Exitdeltagerne beskriver, at de oplever ikke at høre hjemme, de stikker ud, eller de ser sig selv som stigmatiserede. Samtidig fortæller de, at de har haft et stort behov for at bevare relationer til venner i deres eksisterende netværk og familien. For nogle exitdeltagere, hvor den eneste mulighed har været at flytte væk, er ønsket om at komme tilbage til familien og hjemmet stadig fremtrædende:

Interviewer: *Vil du blive boende i [bynavn] i fremtiden?*

Exitdeltager: *Nej, på et tidspunkt flytter jeg tilbage til Aarhus, jeg har min [familiemedlem] der. Så flytter jeg til udkanten af byen, ikke en ghetto eller sådan noget, men udkanten, men tættere på Aarhus. Der er mange, der er villige til at forlade miljøet, når de får en kæreste, så vil de gerne ud, det er bare svært, hvis det er ens familie, man skal forlade.*

Ikke-steder er i nogle studier også blevet defineret i en positiv betydning, det vil sige som mulighedsrum i internt fordrevne gruppers liv (Turner, 2016; Jansen, 2008). Ikke-stedet kan være *empowering* på den måde, at det åbner op for livstilsændringer, og det kan fungere som et strategisk rum at placere sig, hvis man vil holde dørene åbne for fremtidige muligheder (Turner, 2016: 37). Dette afspejler sig også i exitmedarbejdernes tilgang til boligplaceringen, særligt i samtalerne med exitdeltagerne om bolig og selvforløb. På SoS-møderne er det et væsentligt tema, at bolig og beskæftigelse skal tæn-

kes sammen, og exitdeltageren skal orientere sig i forhold til jobmuligheder. Exitdeltagerne inddrages således i at finde et sted, hvor de gerne vil bo, og det nye sted tilgås som mulighedsrum for livsstilsændringer. Beslutningen om bolig dirigeres således indirekte af exitenhedens succesmål om selvforsørgelse og/eller uddannelse.

Ifølge exitmedarbejderne er det en væsentlig udfordring, at boligforeningerne ikke er inddragede i et samarbejde med exitenheden. Boligforeningerne er ikke involverede i exitenhedens strategier for boligplacering, og de er ikke orienterede om dynamikker i bandemiljøet – for eksempel hvem der ligger i konflikt med hvem – og det gør, at boligplacering kan komme til at spille en rolle i opblusningen af konflikter i miljøet. Med til exitarbejdet hører overvejelser over, hvilke områder der kan udgøre en sikkerhedsrisiko eller være en hæmsko for at få exitdeltagerne væk fra miljøet. Det nytter ikke noget, at exitdeltagerne flyttes til et område, hvor en rivaliserende gruppering eller bande holder til, eller til et lejlighedskompleks andre steder i byen, hvor de kommer til at bo dør om dør med personer, der er tilknyttet bandemiljøet. Det kan virke banalt, at man ikke flytter en exitdeltager over på fjendens territorium. Problemet i praksis opstår dog i det øjeblik, at boligtildelingen eller boligforeningerne, som ikke har indsigten i målgruppen, tildeler denne målgruppe en lejlighed. Der er flere eksempler på sager fra feltarbejdsperioden (se også boks 4.2), hvor en exitdeltager oplever, at et tidligere rivaliserende bandemedlem flytter ind i lejligheden over for dem eller deres forældre, eller at de selv finder en bolig, som ligger tæt på andre bandemedlemmers bolig. Denne udfordring førte til, at exitmedarbejderne i feltarbejdsperioden påbegyndte en dialog med lokalpolitiet og centrale boligforeninger med det formål at diskutere konsekvenserne ved, at boligforeningerne tilbyder lejligheder til exitdeltagere eller deres familier i boligområderne.

4.4 Alternative sociale netværk

Det skulle nu gerne være tydeligt, at exitforløbet er en kompleks og nogle gange dobbeltydig proces. På den ene side bryder exit med det sted og sociale rum, som har givet exitdeltagerne et fundamentalt tilhørsforhold i tilværelsen, men som er tæt forbundet med bandemiljøet. På den anden side udfolder exit sig under nogle betingelser, hvor volden, kriminaliteten og relationerne ikke bare brydes med ét, men fortsat definerer aspekter af exitdeltagernes liv og fremtid. Elementer fra fortiden dukker op i nye afskygninger, for eksempel som diffuse trusler, gæld, traumer og følgediagnoser, nye retssager og afsoninger, eller som bånd, der binder, hvis nære relationer igen udsættes for banderelateret vold.

Ét af de aspekter, som udfordrer exitdeltagerne og exitmedarbejderne mest i denne proces er, at exitforløbet også forudsætter brud med sociale netværk. Exitdeltagerne kan ikke gå i exit samtidig med, at de antræffes sammen med bandemedlemmer i boligområderne eller rundt omkring i byen. De er derfor nødt til at 'forsvinde' fra de sammenhænge, hvor det sociale liv i bandemiljøet ofte foregår. Afkoblingen fra de sociale relationer har stor betydning for, hvordan exitforløbet udvikler sig, og det er en proces, som bliver monitoreret gennem samarbejde med politiet i boligområderne. Det følgende interviewudsnit uddyber denne del af exitenhedens arbejde:

Interviewer: *Har de stadigvæk kontakt med familie og tidligere venner?*

Exitmedarbejder: *Ja, det har de stadigvæk (...) det er jo meget forskelligt. Og det er jo helt individuelt, hvor de ender henne, altså... Den ene, han ender faktisk med ikke at flytte fra det område, han bor i, selvom det var én af de ting, vi havde snakket om i starten [...], og ender med – stadigvæk, jamen har stadigvæk noget af den omgangskreds, han havde, da han kom ind. Men det er jo, fordi han havde sluppet – altså da han kommer ind til os, så siger han: "Jeg har skåret de dårlige bekendtskaber fra, og jeg forholder mig til en, to, tre gode, plus min familie." Og så siger vi til ham: "Det synes vi er rigtig godt og fornuftigt, og det vil vi gerne bakke op omkring, at du holder fast i dem." Og det har han faktisk vist hele vejen igennem, at det kunne han godt.*

Interviewer: *Har I nogen som helst chance for at se, at han faktisk har skåret dem fra (...) hvordan får I indblik i det?*

Exitmedarbejder: *Det får vi indblik i igennem vores egen organisation. Vi kan gå ind i baglandet og se, hvem bliver de truffet med. Selvfølgelig kan de godt stadigvæk se dem, og det er ikke sådan, at de bliver truffet, hvis de er oppe i deres lejlighed, men vi hører selvfølgelig også fra vores kollegaer på gaden (...) selvfølgelig kan de godt gå med vandtætte skodder og lade være med at sige det, men det er jo ikke normalt, det vi ser. De snakker jo bare: "Nå, jeg var sammen med [navn], vi sad og så noget fodbold" eller "røg på vandpibecafé", eller et eller andet. Nå okay, så skal vi da lige have fat i [navn], fordi havde han da ikke sagt, at han stadigvæk var sammen med [navn].*

Interviewer: *Og hvis de er involveret i noget handel eller et eller andet?*

Exitmedarbejder: *Altså, så vil de enten blive fanget i en efterforsknings sag eller en aflytning, eller ved en tilfældighed på bestemte steder (...) Man finder hurtigt ud af, at et eller andet sted så hænger deres historie ikke sammen, hvis de siger, at de ikke færdes med nogle af dem, som de gerne vil lægge afstand fra.*

Som det fremgår af denne samtale, er noget af exitarbejdet baseret på at monitorere og guide exitdeltagerne i forhold til deres relationer. Hvor denne samtale refererer til monitoreringen af exitdeltageres relationer ind i bandemiljøet og deres færden i gadebilledet, er det en anden sag for exitenheden at arbejde med potentielle nye relationer. Exitenheden er konfronteret med en afgørende udfordring, som består i, at de ikke har mulighed for at tilbyde exitdeltagerne nye autentiske relationer. Det nærmeste, de kommer på at understøtte exitdeltagerne relationelt, er at tilbyde professionelle relationer, hvor de selv eller en mentor indtager en position som tillidspersoner. Men de professionelle relationer repræsenterer ikke nye venskaber og vil på et tidspunkt ophøre. Som denne medarbejder udtrykker:

Det er jo et problem, vi har jo ikke mulighed for at give dem et alternativ, de skal selv ud og finde nye venner. Men hvordan gør du det, når du er ny i byen? Der, hvor vi ser, det er svært nogle gange, er, hvordan de snakker om, at de skal være med i frokostpauser i en jobsituation, og de føler sig fuldstændig fremmede, de ved simpelthen ikke, hvordan de skal snakke med. Det er et

andet sprog, de skal lære sig, altså i overført betydning, gadesproget fungerer ikke der.

Som det er fremgået i rapporten, er det en udfordring for exitdeltagerne at stå alene. I materialet fremgår det, at exitdeltagerne peger på signifikante nære relationer som et vigtigt udgangspunkt for deres vej ud af bandemiljøet, eksempelvis har kærester og egen ny familie haft en motiverende funktion i forhold til exit, og det har haft en virkning at sende exitdeltagere i kollektiv relokalisering. Det viser sig på samme måde, at nye signifikante nære relationer kan påvirke exitdeltagernes fastholdelse af exitforløbet på længere sigt, og at nye fællesskaber kan have stor betydning for deres succes (se også Mørck, 2011). Interviewene med exitdeltagere, der har afsluttet deres exitsag, indikerer vigtigheden af nye relationer. I nogle exitsager er exitdeltagerne blevet sendt på højskoleophold i en anden del af landet. I et interview med en af disse exitdeltagere peger han på, at det havde været altafgørende for ham at få et nyt netværk:

Jeg kom jo på højskole, hvor jeg fik nogle kammerater, som blev rigtig tætte venner (...) Det betød jo alt for mig, de viste mig noget andet, end det jeg kom fra, jeg fik på en måde en ny chance, kan du sige. Det betød, at jeg havde nogle andre at hænge med, jeg hørte om nogle andre ting, jeg kunne også høre hjemme et andet sted. Højskolen blev mit hjem jo.

Materialet i rapporten demonstrerer dog, at det er en udfordring for exitenheden at bygge nye netværk for exitdeltagerne. Det er også blevet demonstreret, at exitforløbet er struktureret af de fagprofessioner, der kører indsatsen og af organisationernes succesmål, der retter sig mod sikkerhed, bolig og forsørgelse. Men for exitdeltagerne er et afgørende orienteringspunkt det sociale netværk af familie, venner og fjender. På dette punkt viser materialet, at der kan være en diskrepans imellem de succesmål, som organisationerne og medarbejderne navigerer efter, og de orienteringspunkter, som exitdeltagerne navigerer efter. Det viser sig blandt andet på SoS-møderne, hvor det lille netværksdiagram over tillidspersoner er tegnet nede i det ene hjørne, mens resten af tavlen udfyldes i forhold til organisationernes succesmål. Det skal understreges, at medarbejderne ønsker at være eksplorative i SoS-samtalerne, og spørger til, hvad der bekymrer exitdeltageren bredt i personens hele liv. Men da succesmålene gennemsyrrer exitenhedens arbejde, kommer de også til at underbygge det fokus og de virkemidler, der skrives op på SoS-tavlen.

4.5 Proaktiv forebyggelse

Det følgende sidste afsnit om exitforløbet vedrører de reaktive og proaktive elementer af den forebyggelseslogik, der underbygger politiets og kommunens arbejde. Som materialet viser, arbejder exitenheden både på akutte her og nu-løsninger og på langsigtede løsninger, der i mange tilfælde strækker sig over en flerårig periode. Men som eksemplet med relokalisering og permanent flytning viser, er grænsen mellem akutte og langsigtede løsninger flydende, og nogle gange helt væk, og både medarbejdere og exitdeltagere oplever interventionerne som én og samme proces. Det er måske ikke noget nyt i forhold

til, hvordan kriminalitetsforebyggelse generelt varetages, men det strukturerer exitforløbene på bestemte måder, som beskrives i det følgende. Observationsmaterialet viser, at politiet og kommunen navigerer mellem det reaktive og proaktive arbejde på bestemte måder på operationelt niveau. I forhold til den enkelte exitdeltager har vi allerede set, hvordan exitkoordinering målsættes succesmål i organisationerne, hvor den reaktive indsats oftest drejer sig om exitdeltagerens akutte sikkerhed.

Men politiets ansvar for at sørge for sikkerhed i exitforløbet indebærer både et mål om sikkerhed for den enkelte exitdeltager og et mål om sikkerhed i lokalsamfundet. I de senere år har policy-retorikken i bandepakkerne – særligt i den seneste Bandepakke III – taget en drejning, hvor der er kommet større fokus på offentlig tryghed (Johansen, Warburg og Christensen, 2021). Bandepakke III er fulgt op med to Tryghedspakker i 2017 og 2019, som handler om at højne trygheden i de udsatte boligområder, og som er baserede på nationale tryghedsmålninger foretaget i disse bydele (Justitsministeriet, 2017, 2019). Som gennemgået tidligere, har udviklingen på policy-området medført generelle stramninger af strafferammen i bandepakkerne og tiltag til at fjerne banderne fra gaden. I dag baseres og legitimeres disse tiltag blandt andet også af bandemiljøets utryghedsskabende effekt i nærområderne. Forebyggelsesmæssigt har det medført, at politiet både skal sørge for sikkerhed i forhold til vold og kriminalitet samt skabe orden i forhold til en noget bredere definition på utryghedsskabende adfærd. Dette er primært en opgave for lokalpolitiet og beredskabet, der kan operere med opholdsforbud, visitationszoner, karantæne m.m. for at regulere, hvor og hvordan personer og grupper færdes i boligområderne. Men udviklingen mod strengere straffe og sanktioner over for bestemte typer kriminalitet har også medført, at bander og løse grupperinger bliver objekt for en række forskellige myndigheders interventioner. Sikkerhedslogikken baserer sig blandt andet på teorier om fokuseret afskrækkelse (Kennedy, 2009; Klein og Maxson, 2006). Fokuseret afskrækkelse handler om at udvælge et specifikt kriminalitetsproblem, en afskrækkelsesmetode målrettet kriminalitetsudøverne (fx straffordobling), en organisering af afskrækkelsen så den kommer fra en række aktører og myndigheder (*multiagency approach*), og kommunikation til kriminalitetsudøverne om konsekvenserne af deres handlinger (Rowe og Søgaard, 2020: 120; Kennedy, 1997). Som det fremgår i rapporten, har exitenheden dog anlagt en tilgang til sagsbehandlingen, der handler om at orientere sig mod løsninger frem for sanktioner – det vil sige mod tilbud om indsatser i stedet for straf (afsnit 2.6). Denne nuance i materialet er vigtig, fordi den viser, at selvom bandeexitindsatsen kan ses som et element i en større politisk indsats, der involverer fokuseret afskrækkelse, kan der også være kontrasterende tilgange eller værdier på spil lokalt – i dette tilfælde et ønske om velfærdsindsatser og løsningsmodeller frem for sanktioner for at lykkes med exitprocessen.

For exitenheden har policy-rammen dog haft den effekt, at der bag om de individuelle exitforløb foregår en strategisk og proaktiv proces, der er målrettet lokalsamfundets sikkerhed og tryghed, og som indebærer et fokus på at forebygge konflikter, vold og kriminalitet i forskellige byområder. I dette arbejde er blikket for gruppedynamikkerne i bandemiljøet vigtigt. Som det fremgår i casen i boksen nedenfor skinner dette fx igennem i politiets målrettede fokus på at fjerne de mest dominerende og voldelige grupper i bandemiljøet. Operationelt indebærer det et fokus på at motivere specifikke personer i bandemiljøet til exit. Det strategisk forebyggende arbejde pågår både i forhold til personer i

den hårde kerne og i periferien af banderne, men bliver særligt tydeligt i de taktikker, der bruges over for præsidenterne og de ledende figurer i miljøet.

Boks 4.5 Proaktiv forebyggelsesstrategi

Under feltarbejdet arbejdede exitenheden på en strategi om at slå døren ind til en bestemt gruppering i bandemiljøet i Aarhus. I praksis var strategien baseret på tidligere erfaringer med at opspore kontakt til ledende figurer i bestemte grupperinger og sætte ind med exitforløb på øverste niveau af bandehierarkiet. På operationelt niveau indebar strategien, at medarbejderne påbegyndte motivationssamtaler med personer øverst i hierarkiet i den gruppering, de ønskede at få hul igennem til. På dette tidspunkt var relationsopbygningen til disse potentielle exitdeltagere afgørende for medarbejderne, hvilket blandt andet kom frem i vores samtaler om, hvilke exitforløb der kunne foretages deltagerobservationer af under feltarbejdet. Medarbejderne gav udtryk for, at det var for sårbart at tage flere end det erfarne makkerpar med til mødet med disse bandemedlemmer:

Exitmedarbejder: Deeet... det er meget sårbart lige nu. Der er meget på spil i det enkelte møde med de her exitdeltagere, for det første meget mistillid og skepsis over for politiet og også i forhold til efterforskning, og det er en spinkel relation lige nu. Han kan vælge at bakke bare i døren. Så det er for tidligt, det er på et knivsæg, om vi lykkes her, meget små skridt.

Exitmedarbejderne tog udgangspunkt i at igangsætte visitationsforløb med ubegrænset tid til at motivere og afklare personernes egnethed, da de viste sig meget ustabile i deres kontakt med exitenheden. Målet om at slå døren ind til grupperingen medførte således et behov for stor fleksibilitet. De exitdeltagere fra grupperingen, der allerede var i et forløb, blev beskrevet som vigtige brikker i forhold til den større gruppedynamik i miljøet og blev derfor prioriteret højt, som denne medarbejder udtrykte:

Der ligger jo det helt centrale i det her, at når jeg piller ham her ud, så skal jeg hele tiden have øje for gruppedynamikken. Hvad sker der, hvis han dukker op igen derude, hvornår ryger det hele i luften, hvad sker der, hvis han hopper ud? Så det hedder konkret og individuelt, men der skal man ikke tage fejl af, at det er hele tiden med øje for grupperingerne.

Det blev således også klart gennem feltarbejdet, at taktikkerne i forløbet med disse exitdeltagere var baserede på en mere langsigtet strategi om at få grupperingen indkredset og opløst i lokalsamfundet, og at dette arbejde involverede opmærksomhed på, hvad der triggede personerne i deres relationer ind i grupperingerne og i forhold til andet politi og myndigheder i lokalområdet. Som denne drøftelse på to exitmøder illustrerer:

Exitmedarbejder 1: Så er der [navn på exitdeltager fra grupperingen]. Han er ikke kontaktbar, han har lavet ballade i den sidste rum tid, dét, at han ikke er kontaktbar, er et problem, jeg har rendt rundt [i området] for at få fat på ham, der kan være sammenhæng med hans [kammerat], som lige er blevet løsladt, men han var i gang med at sprælle inden. Der er uro på hjemmefronten, så hvis han ikke haft mulighed for at være i sit hjem, så har han søgt ud i området.

Exitmedarbejder 2: Bliver han set i området?

Exitmedarbejder 3: Ja, det gør han, også sigtet i området.

Boks 4.5 Proaktiv forebyggelsesstrategi

Exitmedarbejder 1: *Ja, han er på vej ud i noget, har haft attitude over for [navn på medarbejder], vi har haft aftaler om at mødes, hvor han ikke dukker op, siden da har vi ikke haft kontakt. Det næste bliver at få fat i ham via arbejdsgiver, mentor dur ikke, så må vi sende besked via arbejdsgiver om, at han skal møde op, men det er også i forhold til politiet, og hvor meget der løber i åen med hans ugeringer i den periode.*

Næste exitmøde:

Exitmedarbejder 1: *Status på [navn på exitdeltager]. Vi havde en snak med ham lige inden sommerferien (...) Ham og kæresten var så gået fra hinanden, og han var flyttet væk fra området til [bynavn]. Han havde så fået zoneforbud for at komme i [sted i området], og alle han kendte var sammen med familie og kærester, han kunne ikke være sammen med nogen, han var ved at gå ud af sit gode skind. Han lovede, at han ville lade være med at være sammen med de forkerte (...)*

Exitmedarbejder 4: *Han kan være sød og charmerende men har også en sag kørende med en vagt, og den måde, han snakker med og til ham på, er jo et problem.*

Exitmedarbejder 2: *Forstod han, at den attitude ikke er forenelig med exit? (...)*

Exitmedarbejder 4: *Han vil gerne sige, hvorfor han overfusede vagten, han er blevet sigtet, det ved han godt, han ikke slipper for, han vil gerne have, at de forstår det fra hans sted.*

Exitmedarbejder 2: *Forstår han det med at navigere i forhold til zoneforbuddet?*

Exitmedarbejder 1: *Det forstår han, men i det øjeblik, der sker noget, er han ligeglad, der kan han ikke styre det. Han ved godt, at hvis han bliver ved med at komme der, så opbygger han så mange forbud, at han ryger i fængsel. (...)*

Exitmedarbejder 4: *Så ringede jeg efter sidste konflikt, hvor der også var noget vold, ringer til ham lige omkring middagstid, han græder og græder (...) han var meget nede i kælderens. Vi har lavet en aftale om, at han skal ind på mandag, jeg har skrevet til ham i går, men han svarer ikke sms'er, men han tager telefonen, når man ringer. Han er i kaos. Vi skal sørge for, at han ikke laver en hævnaktion. Vi ved også, at han kan vende tilbage til at bo i boligområdet (...)*

Exitmedarbejder 1: *Det vi ved, det er, at når han vil, så marcherer han bare lige ind i [boligområde] og styrer det hele, han kan det han vil.*

Exitforløbet med denne exitdeltager havde varet i over 1 år og med svingende kontakt, men exitdeltageren var toneangivende og viste også tegn på motivation til exit, så medarbejderne holdt forløbet åbent. Zoneforbuddet var givet af lokalpolitiet for at regulere, at han ikke dukkede op bestemte steder i boligområdet, hvor han kom i konflikt, og var på den måde målrettet ro i gadebilledet. Han overholdte ikke dette forbud, som også fremgår af samtalen, og det førte til konflikter.

Ligesom i tidligere sager blev motivationssamtaler med ledende figurer igangsat på et udvalgt tidspunkt (det 'åbne vindue'). De blev bl.a. planlagt i forbindelse med, at de snart var færdige

Boks 4.5 Proaktiv forebyggelsesstrategi

med en længerevarende afsoning og stod til at vende tilbage til boligområdet. Exitmedarbejderne havde i løbet af det sidste år gjort opmærksomme på sig selv både direkte og indirekte over for disse personer. Blandt andet kunne det være at gøre opmærksom på exitprogrammet, hvis nogle ansøgte om prøveløsladelse, hvilket kun tildeles ud fra det vilkår, at den indsatte er i et exitforløb (Regeringen, 2017: 5). Denne indirekte måde at gøre sig 'interessant' for potentielle nye exitdeltagere på illustrerer, at exitmedarbejderne søgte at positionere sig som alternativ til banden men også til et mere 'afskrækkende' system.

Denne case illustrerer nogle vigtige pointer i forhold til exitprogrammets funktion og udmøntning som forebyggelsesstrategi. Hvor den generelle tendens til hårdere straffe, afskrækkelse og skærpede reguleringer af utryghedsskabende adfærd er fremtrædende interventioner i de udsatte boligområder, er exitindsatsen en mindre synlig, mindre sanktionsbaseret, men strategisk central intervention, der retter sig mod at neddæmpe og fjerne potentielle personlige, hævngerrige eller gældsrelaterede konflikter inde i eller imellem grupperingerne. Det sker ved at 'neddæmpe' og fjerne bestemte exitdeltagere fra boligområderne og bandemiljøet. I den proces trækker exitenheden på nogle af de skærpede regler og redskaber, som bruges af andet politi, for eksempel zoneforbuddet, men de kan samtidig positionere sig uden for exitdeltagernes relation til det politi, der skal håndhæve disse regler på gadeplan. Som casen eksemplificerer, involverer det en række overvejelser over hver enkelt exitdeltagers position og rolle i gruppedynamikken (både de indsatte og dem på fri fod) og overblik over deres familieforhold, deres forhold til lokale autoriteter, de kommende løsladte osv. Dette indblik har exitenheden ikke altid, og det kræver blandt andet samarbejde med politiets Efterretnings- og analyseenhed (EAE), lokalpolitiet og Kriminalforsorgen, og nogle gange private arbejdsgivere, mentorer eller andre aktører, som casen i Boks 4.5 også demonstrerer.

Exitarbejdet foregår således på to niveauer. Dels det konkrete og individuelle niveau, der målrettes den enkelte exitdeltagers forløb og indebærer både akut reaktivt politiarbejde og en langsigtet form for integrationsarbejde og beskæftigelsesindsats. Dels på lokal-samfundsniveau, der målrettes tryghed og sikkerhed i boligområderne og indebærer strategisk planlægning af opsporing af exitdeltagere, motivationsarbejde, proaktivt relationsarbejde og fleksibilitet i visitationsforløbene. Disse to niveauer kan ikke adskilles i praksis, men udgør et fælles anliggende hos exitmedarbejderne, når de arbejder på at finde frem til, hvad det er, der skal til, for at det lykkes at gennemføre et vellykket program.

5 Tværgående opsamling

Denne rapport har tilvejebragt en beskrivelse og analyse af den lokale udmøntning af det nationale exitprogram i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune. Rapporten henvender sig til medarbejdere, ledere, samarbejdspartnere, relevante organisationer samt policy-udviklere i forebyggelsen af bandekriminalitet i Danmark. Den er baseret på etnografisk feltarbejde og interviews med exitmedarbejdere og exitdeltagere i Aarhus i 2020-2021. Exitprogrammet er organiseret som en tværsektoriel indsats, der følger det overordnede mål at få rockere og bander ud af organiseret kriminalitet, og herunder at opnå politiets og kommunens succesmål for sikkerhed, bolig og selvforsørgelse. Exitmedarbejdernes hovedopgave består i at koordinere med samarbejdspartnere i velfærdssystemet, og de tilrettelægger sagsbehandlingen som konkrete individuelle forløb for borgere med komplekse problemstillinger. Exitforløbene indebærer personbåret og situationsbestemt koordinering samt pragmatiske løsninger for at få det til at lykkes.

Exitprogrammet er søsat i en lokal kontekst, hvor bandemiljøet primært udgøres af løse grupperinger af venner, der er vokset op sammen i de udsatte boligområder og i et miljø med tæt sammenvævede relationer mellem kriminelle og ikke-kriminelle netværk af venner og familie. Exitdeltagernes exitforløb udspiller sig i denne kontekst, hvor volden, kriminaliteten, relationerne, gælden, retssager og fængselsdomme ikke bare stopper den dag, exitforløbet starter, men fortsætter ind i, og nogle gange om på den anden side, af exitprocessen. Det sætter betingelser for, hvordan exitforløbet opleves og håndteres af både medarbejderne og exitdeltagerne. Exitdeltagernes egnethed og motivation kan være svingende, og deres fremmøde og engagement kan være ustabil, hvorfor exitarbejdet har en dynamik, der skifter mellem intens håndholdt indsats og perioder med standby, samt mellem akut reaktivt politiarbejde og langsigtet integrationsarbejde. Exitdeltagerne orienterer sig efter deres sociale netværk og efter et behov for nye autentiske relationer og 'signifikante andre', der kan hjælpe dem i deres proces ud af bandemiljøet. De oplever det som en grundlæggende udfordring at stå alene, hvilket udgør en push-faktor væk fra både bandemiljøet og exitforløbet. Det kan være en udfordring i exitarbejdet, hvor medarbejderne ikke har mulighed for at tilbyde andet end relationen til dem selv og en mentor, og gøre brug af tilbud om højskole, praktikpladser og uddannelse som platform for nye relationer.

Exitarbejdet bliver i denne kontekst et strategisk og operationelt taktisk kapløb med (for)tiden, med koordinering af forskellige indsatser og virkemidler, der kan tages i brug. Der arbejdes med lange og tidsubegrænsede visitationsperioder for at rumme exitdeltagernes udsving og anvender blandt andet exitkontrakten som motivationsfaktor over for deltagerne. Der arbejdes med boligtildeling for at undgå at dæmme op for nye bandekonflikter, og der arbejdes med muligheden for alternative kollektive relokaliseringer og håndholdte indsatser for at undgå push-faktoren ved social isolation. Endelig arbejdes der med strategiske tiltag til forebyggelse af nye bandekonflikter i lokalsamfundet, og i den forbindelse tages forebyggelsesmæssige beslutninger om vigtigheden i at bryde døre ind til bestemte grupperinger og bestemt positionerede bandemedlemmer. For at fastholde exitforløbene har medarbejderne udgangspunkt i at afprøve nye løsningsmodeller frem for at bruge sanktioner over for brudte aftaler og indsatser, der ikke synes at have en ønsket effekt (fx praktikplads, uddannelsesstilbud eller lignende).

Hvordan exitforløbene lykkes i forhold til det overordnede mål og de forskellige succes-mål varierer fra sag til sag, og processen tager som udgangspunkt en årrække med forskellige tilbagefald, før forløbene med succes kan afsluttes eller videregives til en ny kommune. I den periode investerer medarbejderne og exitdeltagerne tid og engagement i at forsøge at håndtere den vold og de relationer, som vedbliver at præge forskellige dele af exitdeltagerens liv. Det er gennem omsætningen af tid og engagement i konkrete handlinger, at parterne etablerer en gensidig form for troværdighed og tillid undervejs i denne proces.

5.1 Opmærksomhedspunkter på baggrund af undersøgelsens fund

På baggrund af undersøgelsens fund kan vi rejse en række opmærksomhedspunkter, som kan informere både på policy-niveau, ledelsesniveau og lokalt praksisniveau i forhold til håndtering af det nationale bandeexit-program. Opmærksomhedspunkterne relaterer sig til rapportens sammenfatning på side 5-7. Opmærksomhedspunkterne kan læses som kvalificerede bud på nogle af de ting, der skal til, for at det lykkes at gennemføre exitforløbet, så både exitdeltagerne og medarbejderne understøttes bedst muligt i processen undervejs.

Opmærksomhedspunkter i forhold til lokale organiseringer af det nationale exitprogram:

- Exitarbejdet er en specialiseret indsats. Medarbejderne skal både kunne arbejde konkret og individuelt samt med kendskab til og blik for gruppedynamikkerne i bandemiljøet, for at bandeexit kan få en bred forebyggende effekt i byområderne. Det er nødvendigt at medarbejderne har målgruppespecifik erfaring.
- Exitenhederne har opbygget et praksisfællesskab, hvor medarbejderne opnår fælles forståelse af problemet, fælles sprog og erfaringer med samarbejde. Det kræver ekstra ressourcer og tid, når nye medarbejdere og fagligheder skal integreres i exitenheden, og opmærksomhed på, at det kan ændre samarbejdet.
- For at få forløbene til at lykkes handler det for exitmedarbejderne om at få fagpersoner i velfærdssystemet ind i samarbejdet og koordinere med dem omkring de indsatser, som de kan iværksætte. Det kan have afgørende betydning, at der er udbredt viden om målgruppens særlige vanskeligheder, sikkerhedssituation og behov til samarbejdspartnere i systemet, så de forstår vigtigheden af at handle hurtigt og løsningsorienteret.
- Forudsætningerne for sagsbehandlingen er derfor også, at exitenheden har gode samarbejdsevner, netværk og erfaring med at arbejde på tværs af organisationerne i velfærdssystemet.
- Den personbårne koordinering kan gøre exitenheden sårbar i forhold til medarbejderudskiftninger. Det er derfor nødvendigt, at der er ressourcer til vidensdeling i exitenheden, og til at makkerparrene involveres i hinandens professionelle netværk og kontakter. Det nødvendiggør også, at beslutningskompetencen er tæt på praksis, så exitenheden kan træffe hurtige beslutninger i den daglige koordinering.
- Boligforeningerne og den sociale boligtildeling kan utilsigtet komme til at modarbejde exitforløbene, når exitdeltagere eller deres rivaler tilbydes bolig tæt på hinanden eller hinandens territorier. Det er derfor nødvendigt, at myndighederne samarbejder på dette område.

- Exitmedarbejderne bruger ressourcer på relationsarbejde og tillidsopbygning til exitdeltagerne, som ofte har et anstrengt forhold til myndigheder. Det nødvendiggør, at de understøttes i at være tilgængelige og rettidige, særligt i forhold til sikkerhed. En måde at understøtte rettidighed på er eksempelvis, at medarbejderne har mandat til at træffe beslutninger og handle hurtigt.

Opmærksomhedspunkter i forhold til lokale kontekster:

- Exitprocessen er betinget af organiske faktorer i bandemiljøet – det vil sige af, hvad der sker i miljøet, som er uafhængigt af, hvad myndighederne gør og har kontrol over. Bandemiljøets omfang og karakter alene har stor indflydelse på, hvordan exitprogrammet må organiseres, og den lokale udmøntning vil variere på nationalt plan. Derudover fortsætter elementer såsom vold, gæld, hævn, familierelationer, retssager og fængselsdomme ind i exitforløbet og påvirker forløbets udformning.
- Dét at stå alene kan være en push-faktor både væk fra bandemiljøet og fra exitforløbet. Det giver på den ene side et åbent vindue til exitforløb, som exitmedarbejdere og deres lokale samarbejdspartnere på gadeplan og i lokalpolitiet kan trænes i at identificere. På den anden side betyder det, at exitmedarbejderne skal være trænedede i at spotte, hvis exitdeltagerne responderer negativt på at være alene under exitforløbet.

Opmærksomhedspunkter i forhold til medarbejdernes og exitdeltagernes oplevelse og håndtering af exitforløbene:

- Relokalisering og permanent flytning udgør situationer, hvor exitdeltagerne er særligt sårbare for at stå alene og i risiko for at afbryde exitforløbet. Exitdeltagernes beslutning om, hvor de vil bo permanent, skal måske ikke træffes under relokalisering, eller de skal understøttes med en håndholdt indsats i den periode.
- Relokalisering lykkes bedst med håndbåren kontakt til exitdeltagerne. Man kan overveje en model, der også tager hensyn til borgerdrevne ønsker om kollektiv relokalisering og/eller relokalisering, hvor exitdeltageren støttes af en 'signifikant anden'. Erfaringen fra Aarhus er, at disse løsninger har positiv effekt på gennemførelsen af relokation.
- Exitdeltagernes motivation, egnethed og kontaktbarhed er ustabil, fordi de påvirkes af bandemiljøet. Det er nødvendigt, at exitforløbet har fleksible rammer. Exitkontrakten kan være vanskelig at bruge smidigt, da aftalerne i kontrakten bør overholdes, ellers kan det føre til kontraktbrud. Erfaringen fra Aarhus er, at en lang visitationsperiode kan være et rum til at håndtere exitdeltagernes ustabilitet, hvor kontrakten kan bruges som motivationsfaktor.
- Exitprogrammet er udfordret på at møde exitdeltagernes behov for nye autentiske relationer. Exitenheden har gode erfaringer med fx at bruge højskoleophold.
- Det er vigtigt, at myndigheder og Kriminalforsorgen er opmærksomme på, at exitdeltagere ikke kan bevæge sig frit i byrummet pga. trusler. Det har bl.a. betydning for, hvor de kan stille på en arbejdsplads, og om de kan melde sig på et af Kriminalforsorgens kontorer til registrering.

Litteratur

- Adey, P., Bowstead, J. C., Brickell, K., Desai, V., Dolton, M., Pinkerton, A., & Siddiqi, A. (Eds.). (2020). *The Handbook of Displacement*. Switzerland: Springer
- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Aly, R. M. K. (2014). *Becoming Arab in London: Performativity and the Undoing of Identity*. London: Pluto Press.
- Andersen, M. K. (2017). "Accidental Victimhood and Citizenship: Violent Exchanges in Dhaka". In: Jensen, S., & Andersen, M. K. (Eds.) *Corruption and Torture: Violent Exchange and the Policing of the Urban Poor*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Ansel-Henry, A., & Jespersen, S. B. (2003). *Konflikt på gadeplan – når etnisk minoritetssungdom og politi mødes*. København: Center for Ungdomsforskning.
- Augé, M. (1995). *Non-places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
- Ayling, J. (2011). Gang change and evolutionary theory. *Crime, Law and Social Change* 56(1), 1-26.
- Bach, J. S. (2019a). *One and Many Gellerups: Tense Encounters in a Danish Disadvantaged Housing Estate under Transformation*. Ph.d. afhandling, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bach, J. S. (2019b). Ambivalent hopes: residents' experiences of architectural transformations in Gellerup-Toveshøj. *Nordic Journal of Architectural Research*, 1, 89-114.
- Baginsky, M., Moriarty, J., & Manthorpe, J. (2019). Signs of Safety: lessons learnt from evaluations. *Journal of Children's Services*, 14(2), 107-123.
- Bjarnesen, J., & Turner, S. (2020). *Invisibility in African displacements: From structural marginalization to strategies of avoidance*. London, Uppsala: Zed Boos.
- Bjerge, B., & Houborg, E. (Eds.) (2019). *Rusmiddelbrugere i krydsfeltet mellem sektorer og fagligheder*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bjørge, T. (2005). Conflict processes between youth groups in a Norwegian city: polarization and revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 13(1), 44-74.
- Brantingham, P. J., Tita, G. E., Short, M. B., & Reid, S. E. (2012). The ecology of gang territorial boundaries. *Criminology*, 50(3), 851-885.
- Brodkin, E. Z. (2006). Bureaucracy Redux: Management Reformism and the Welfare State. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 17(1), 1-17.

- Cantor, D. J. (2016). "Gang violence as a cause of forced migration in the Northern Triangle of Central America". In: Cantor, D. J., & Rodríguez, S. N. (Eds.) *The New Refugees, Crime and Displacement in Latin America*, pp 27-45. London: University of London Press.
- Christensen, M. M. & Albrecht, P. (2020). Urban borderwork: Ethnographies of policing. *Environment and Planning D: Society and Space*, 38(3), 385-398.
- Das, V. (2007). *Life and Words. Violence and the Descent into the Ordinary*. Berkeley: University of California Press.
- Decker, S. H., & Van Winkle, B. (1996). *Life in the gang: Family, friends, and violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Decker, S. H. & Curry, D. G. (2002). Gangs, gang homicides, and gang loyalty: Organized crimes or disorganized criminals. *Journal of Criminal Justice* 30: 343-352.
- Decker, S. H., & Pyrooz, D. C. (2015). "Introduction" In: Decker, S. H., & Pyrooz, D. C. (Eds.) *The Handbook of Gangs*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
- Delisi, M., Barnes, J. C., Beaver, K. M., & Gibson, C. L. (2009). Delinquent gangs and adolescent victimization revisited: A propensity score matching approach. *Criminal Justice and Behavior*, 36(8), 808-823.
- Densley, J. (2020). Collective violence online: When street gangs use social media". In: Ireland, C. A., Lewis, M., Lopez, A., & Ireland, J. L. (Eds.) *The Handbook of Collective Violence: Current Developments and Understanding*. Oxfordshire: Routledge.
- Det Kriminalpræventive Råd. (2014). *Banderelateret kriminalitet og forebyggelse*. København: DKR – Det Kriminalpræventive Råd.
- Det Kriminalpræventive Råd. (2021). *Bander og rockere*: <https://dkr.dk/ungdomskriminalitet/bander>
- Duran, R. (2013). *Gang life in two cities: An Insider's Journey*. New York: Columbia University Press.
- Durose, C. (2011). Revisiting Lipsky: Frontline work in UK local governance. *Political Studies*, 59(4), 978-955.
- Ekström, V. (2017). Negotiating and justifying social service's support for female victims of domestic violence. *Nordic Social Work Research*, 7(1), 18-29.
- Ellis, K., Davis, A., & Rummery, K. (2002). Needs Assessment, Street-level Bureaucracy and the New Community Care. *Social Policy Administration*, 33(3), 262-280.
- Felker-Kantor, M. (2021). Politicizing Youth: Police, Politics, and Gangs in the Late-Twentieth-Century City. *Journal of Urban History*, 47(3), 674-682.
- Fox, K. A., Rufino, K. A., & Kercher, G. A. (2011). *Crime victimization and gang membership*. Huntsville, TX: Crime Victims' Institute, Criminal Justice Center, Sam Houston State University.

- Fraser, A. (2017). *Gangs and Crime: Critical alternatives*. London: SAGE Publications.
- Hage, G. (Ed.) (2002). *Arab-Australians: Citizenship and Belonging today*. Melbourne: Melbourne University Press.
- Hagedorn, J. M. (2008) *A World of Gangs: Armed Young Men and Gangsta Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haller, M. B., Kolind, T., Hunt, G. & Søgaard, T. F. (2020). Experiencing police violence and insults: narratives from ethnic minority men in Denmark. *Nordic Journal of Criminology*, 21(2), 170-185.
- Hansen, A. V. O., Mulvad-Reinhardt, S., & Ribe, M. Ø. (2018). *Medlemmer af kriminelle grupperinger*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Hastrup, K., Rubow, C., & Tjørnhøj-Thomsen, T. (2011). *Kulturanalyse: Kort fortalt*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Hazen, J. M., & Rodgers, D. (Eds.) (2014). *Global Gangs: Street Violence across the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hinton, E. (2016). *From the War on Poverty to the War on Crime: The Making of Mass Incarceration in America*. Oxford: Harvard University Press.
- Howell, J. C. (2011). *Gangs in America's Communities*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Jacobsen, G. H. (2015). "Bussing of Ethnic Minority Children: Rights and Duties in Education in a Welfare and Competition State". In: Jacobsen, G. H. (Ed.) *Rights of Children in the Nordic Welfare States*, pp. 73-94. Aarhus: NSU Press.
- Jankowski, M. S. (1991). *Islands in the Streets: Gangs and American Urban Society*. Berkeley: University of California Press.
- Jansen, B. J. (2008). Between Vulnerability and Assertiveness: Negotiating Resettlement in Kakuma Refugee Camp, Kenya. *African Affairs*, 107(429), 569-587.
- Jensen, S. (2008). *Gangs, Politics and Dignity in Cape Town*. Oxford: James Currey.
- Johansen, M-L. (2013). *In the Borderland: Palestinian parents navigating Danish Welfare state interventions*. Ph.d. afhandling. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Johansen, M-L. (2016). Mor på fængselsbesøg. *Jordens Folk*, 51(3-4), 26-33.
- Johansen, M-L. (2017a). Velfærdsstaten set fra udsatte flygtningeforældres perspektiv: "Tillid" som markør for social inklusion. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 3(17), 7-16.
- Johansen, M-L. (2017b). 'Aarhus indsatsen': Udveksling og relationsarbejde i den danske velfærdsstat". In: Anderson, A., Lie, A. C., & Høgestøl, S. A. E. (Eds.) *Fremmedkrigere: Forebyggning, strafforfølgning og rehabilitering i Skandinavien*, pp.265-297. Oslo: Gyldendal Juridisk.

- Johansen, M-L. (2018). Navigating the Politics of Anxiety: Moral Outrage, State Responsiveness and State Accountability in Denmark. *Conflict and Society: Advances in Research*, 4(1), 9-22.
- Johansen, M-L. (2019). Fraught Parenting: Immigrant Parents' Chronic Double-Bind in Denmark. *Ethnography*, 1-20.
- Johansen, M-L. (2020). Epidemic Policing: The Spreading of Counter-Radicalization in Denmark. *Environment and Planning D: Society and Space*, 38(3), 472-489.
- Johansen, M-L., & Jensen, S. (2017). 'They want us out': Urban Regeneration and the Limits of Integration in the Danish Welfare State. *Critique of Anthropology*, 37(3), 297-316.
- Johansen, M-L., Warburg, A. B., & Christensen, M. M. (2021). Frictional Security Governance: Policing the crime-terror nexus in Denmark. *Perspectives on Terrorism*, 15(4), 111-124.
- Jütersonke, O., Muggah, R., & Rodgers, D. (2009). Gangs, Urban Violence, and Security Interventions in Central America. *Security Dialogue*, 40(4-5), 373-397.
- Jørgensen, K., & Olesen, A. (2021). Unødig lang sagsbehandlingstid i danske straffesager: Uformel straf før dom Uformel straf før dom. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 108(1), 251-266.
- Kalkan, H. (2014). *Gadeliv blandt unge mænd fra Nørrebro*. København: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Kammersgaard, T., Søgaard, T. F., Haller, M. B., Kolind, T., & Hunt, G. (2021). Community policing in Danish "ghetto" areas: Trust and distrust between the police and ethnic minority youth. *Criminology & Criminal Justice*, 1-19.
- Kennedy, D. M. (2009). *Deterrence and Crime Prevention: Reconsidering the Prospect of Sanction*. London: Routledge.
- Kennedy, D. M. (1997). Pulling levers: chronic offenders, high-crime settings, and a theory of prevention. *Valparaiso University Law Review* 31, 449-484.
- Kivivuori, J., Savolainen, J., & Aaltonen, M. (2016). The revenge motive in delinquency: Prevalence and predictors. *Acta Sociologica*, 59(1), 69-84.
- Klein, M. W., & Maxson, C. L. (2006). *Street Gang Patterns and Policies*. Oxford: Oxford University Press.
- Klement, C., & Petersen M. L. (2013). *Rockere og bandemedlemmers kriminelle karrierer og netværk i ungdommen: 3. rapport fra banderekrutteringsprojektet*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Kvale, S. (2008). *Doing Interviews*. London: SAGE Publications.

- Lindstad, J. M. (2012). *Undersøgelse af rockere og bandemedlemmers opvækstforhold: 2. rapport om banderekutteringsprojektet*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lopez-Aguado, R., & Walker, M.L. (2019). "I don't bang: I'm just a blood": Situating gang identities in their proper place. *Theoretical Criminology*, 25(1), 107-126.
- Madden, R. (2017). *Being ethnographic: A guide to the theory and practice of ethnography*. London: SAGE Publications.
- Manwaring, M. G. (2005). *Street Gangs: The New Urban Insurgency*. Carlisle: US Army War College.
- Melde, C., Taylor, T. J., & Esbensen, F. A. (2009). "I got your back": An examination of the protective function of gang membership in adolescence. *Criminology*, 47(2), 565-594.
- Muggah, R. (2017). "The shifting frontiers of displacement in Latin America". In: Bourbeau, P. (Ed.) *Handbook on Migration and Security*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Mørck, L. L. (2011). "Marginalisering overskrides i fællesskaber". In: Görlich, A., Pless, M., Katzenelson, N., & Graversen, L. (Eds.) *Ny udsathed i ungdomslivet: 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nationalt Efterforskningscenter. (2021). *Rocker- og bandesituationen i Danmark: Nøgetal ved udgangen af marts 2021*. København: Rigspolitiet.
- Olk, P., & Elvira, M. (2001). Friends and strategic agents: The role of friendship and discretion in negotiating strategic alliances. *Group and Organization Management*, 26(2), 124-164.
- Olesen, A. (2012). "I guld og gæld til halsen: Om organiserede kriminelles symbolske forbrug, gæld og afslørende spor". In: Jacobsen, M. H. (Ed.) *Skyggelandet: Ungdomskultur, kriminalitetskultur og bandekultur i dansk belysning*, pp. 101-124. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Pearson, G. (1983). *Hooligan: A history of respectable fears*. London: The MacMillan Press.
- Pedersen, M. L. (2014a). *Exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer: En kortlægning af tiltag under rammemodellen*. København: Justitsministeriets forskningskontor.
- Pedersen, M. L. (2014b). *Veje ind i og ud af rocker- og bandemiljøer: En interviewundersøgelse*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.

- Pedersen, M. L. (2015). *Exit-forløb med rockere og bandemedlemmer: Aftaler om exit under rammemodellen 1. delrapport*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Pedersen, M. L. (2016). *Exit-forløb med rockere og bandemedlemmer: Aftaler om exit under rammemodellen 2. delrapport*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Petersen, K. E. & Ladefoged, L. (2018). *Unge i gadegrupperinger: Hvad ved vi - og hvad ved vi ikke: En forskningsopsamling over national og international viden om unge i bander*. København: DPU, Aarhus Universitet.
- Pyrooz, D. C., & Decker, S. H. (2011). Motives and methods for leaving the gang: Understanding the process of gang desistance. *Journal of Criminal Justice*, 39(5), 417–425.
- Pyrooz, D. C., Decker, S. H., & Webb, V. J. (2014). The Ties That Binds: Desistance from Gangs. *Crime & Delinquency*, 60(4), 491–516.
- Pyrooz, D. C., & Mitchell, M. M. (2015). "Little gang research, Big gang research". I: Decker, S. H., & Pyrooz, D. C. (Eds.) *The Handbook of Gangs*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
- Pyrooz, D. C., McGloin, J. M., & Decker, S. H. (2017). Parenthood as a turning point in the life course for male and female gang members: A study of within-individual changes in gang membership and criminal behavior. *Criminology: An Interdisciplinary Journal*, 55(4), 869–899.
- Rambøll. (2015). *På rette kurs: Notat om de virkningsfulde elementer i indsatsen og økonomien bag. Notat – 3. udgave til Aarhus Kommune*. København: Rambøll Management Consulting.
- Rios, V. M. (2011). *Punished: Policing the lives of Black and Latino boys*. New York: New York University Press.
- Rhodes, R. A. W. (2011). *Everyday Life in British Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Rodgers, D. (2009). Slum wars of the 21st century: Gangs, Mano Dura, and the new urban geography of conflict in Central America. *Development and Change*, 40(5), 949–976.
- Rodgers, D. (2010). Urban violence is not (necessarily) a way of life: Towards a political economy of conflict in cities". In: Beall, J., Guha-Khasnobis, B., & Kanbur, R. (Eds.) *Urbanization and Development: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Rodgers, D. (2017). Bróderes in arms: Gangs and the socialization of violence in Nicaragua. *Journal of Peace Research*, 54(5), 648–660.

- Rodgers, D., & Jensen, S. (2015). The problem with templates: Learning from organic gang related violence reduction. *Stability: International Journal of Security & Development*, 4(1), 1–16.
- Rowe, M. og Søgaard, T. F. (2020). 'Playing the man, not the ball': targeting organised criminals, intelligence and the problems with pulling levers. *Policing and Society* 30(2), 120- 135.
- Sausdal, D. (2021). Everyday policing: toward a greater analytical appreciation of the ordinary in police research. *Policing and Society*, 31(7), 784-797.
- Sausdal, D. (2020). Everyday deficiencies of police surveillance: a quotidian approach to surveillance studies". *Policing and Society*, 30(4), 462-478.
- Sausdal, D., & Vigh. H. (2019). Anthropological criminology 2.0: Ethnographies of global crime and criminalization. *Focaal: Journal of Global and Historical Anthropology*, 85, 1-14.
- Suttles, G. D. (1968). *The Social Order of the Slum: Ethnicity and Territory in the Inner City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tita, G., Cohen, J., & Engberg, J. (2005). An ecological study of the location of gang 'set space'. *Social Problems*, 52(2), 272-299.
- Tita, G. E., & Radil, S. M. (2011). Spatializing the social networks of gangs to explore patterns of violence. *Journal of Quantitative Criminology*, 27(4), 521-545.
- Thrasher, F. (1936). *The Gang: A Study of 1.313 Gangs in Chicago*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Transport- og Boligministeriet. (2020). Notat: Liste over ghettoområder pr. 1. december 2020. København: Transport- og Boligministeriet.
- Turnell, A., & Edwards, S. (1997). Aspiring to partnership: the Signs of Safety approach to child protection. *Child Abuse Review*, 6(3), 179-190.
- Turner, S. (2016). Staying out of Place: The Being and Becoming of Burundian Refugees in the Camp and the City. *Conflict and Society*, 2(1), 37–51.
- Van Maanen J. (1973). *Working the street; a developmental view of police behavior*. M.I.T. Working Paper #681-73. Cambridge, MA: MIT Sloan School of Management.
- Van Maanen, J., & Kolb, D. (1982). *The Professional Apprentice: Observations on Field-work Roles in Two Organizational Settings*. Cambridge, MA: MIT Sloan School of Management.
- Vasquez, E. A., Lickel, B., & Hennigan, K. (2009). Gangs, displaced, and group-based aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2), 130-140.
- Venkatesh, S. A. (1997). The Social Organization of Street Gang Activity in an Urban Ghetto. *American Journal of Sociology*, 103(1), 82-111.

- Vigh, H. (2018). Displaced Utopia: on marginalisation, migration and emplacement in Bissau. *Identities - Global Studies in Culture and Power*, 25(2), 192-209.
- Vigh, H., & Bjarnesen, J. (2016). Introduction: The Dialectics of Displacement and Emplacement. *Conflict and Society: Advances in Research*, 2(1), 9-15.
- Vigil, J. D. (2002). *A Rainbow of Gangs: Street Cultures in the Mega-City*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Vohnsen, N. (2017). *The Absurdity of Bureaucracy: How implementation works*. Manchester: Manchester University Press.
- Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts: A comparative Sociology of advanced marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wadel, C. C. (2015). Participatory Work-Along as an Apprentice: A Qualitative Research Tool in Studying Organizations and Work Practices. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 5, 85-103.
- Young, A. (1995). *The Harmony of Illusion: Inventing Post-Traumatic Stress Disorder*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Young, T., Fitzgibbon, W., & Silverstone, D. (2014). A Question of Family? Youth and Gangs. *Youth Justice*, 14(2), 171-185.

Policy litteratur

- Det Nationale Exitkontaktpunkt. (2021). *Exitmanual: Manual*. København: Det Nationale Exitkontaktpunkt, Rigspolitiet.
- Justitsministeriet. (2011). *En Vej Ud! National policy*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet. (2017). *Trygheden tilbage i gaderne – 12 initiativer mod bande-uro. National policy*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet. (2019). *Tryghed og sikkerhed i det offentlige rum: 16 initiativer for tryghed og sikkerhed. National policy*. København: Justitsministeriet.
- Regeringen. (2014). *Bandepakke II – Et fast greb om banderne. National policy*. København: Regeringen.
- Regeringen. (2017). *Bandepakke III – Bander bag tremmer. National policy*. København: Regeringen.
- Østjyllands Politi. (2017). *Exitprogram til personer i Østjyllands Politikreds involveret i organiseret kriminalitet. Internt arbejdspapir*. Aarhus: Østjyllands Politi.
- Østjyllands Politi. (2019). *Drejebog for exit fra organiseret kriminalitet i Østjyllands politikreds. Internt arbejdspapir*. Aarhus: Østjyllands Politi.

Medie referencer

Larsen, T. (2017). *København, Odense og Aarhus er gradvist blevet hjemsted for blodige opgør mellem primært indvandrerbander*. 24. juni 2017. Analyse og Perspektiv, Berlingske.

Ravnø, L., & Vesterlund, P. (2017). *Københavnsk bande slår lejr i Aarhus – 'Vi overtager byen'*. 23. juni 2017: <https://nyheder.tv2.dk/krimi/2017-06-22-bandekrig-i-aarhus-det-der-er-sket-kan-aldrig-tilgives>

VIVÉ

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD